

[Libri 01](#)[Libri 02](#)[Libri 03](#)[Libri 04](#)[Libri 05](#)[Libri 06](#)[Libri 07](#)[Libri 08](#)[Libri 09](#)[Libri 10](#)[Libri 11](#)[Libri 12](#)[Shtjefën Gjeçovi  
Biografia](#)[Lekë Dukagjini](#)[- alb](#)[- eng](#)[Faqja Kryesore](#)

*Kanuni i Lekë Dukagjinit, vepër e Shtjefën Gjeçovit ribotohet sipas botimit të vitit 1933 shtypur në Shkodër.*

Tonin Çobani: *Princi i përfolur Lekë Dukagjini*

## LEKË DUKAGJINI

Dëshmi të kulturës së Rilindjes Evropiane në Shqipërinë e para periudhës osmane

*"Po kush ka qenë ky (Lekë) Dukagjini? Ai ka qenë sundimtari i këtij vendi dhe në të njëjtën kohë ligjbërësi i tij, mbasi ai ka hartuar Kanunin e Dukagjinit, domethënë dispozitat, në bazë të të cilave jetojnë deri në ditët e sotme, jo vetëm dukagjinast, por edhe të gjithë malësorët që banojnë në veri të Drinit... të cilët këtë emër ia atribuojnë heroit të tyre kombëtar"*

*J.G. von Hahn*

*Lekë Dukagjini "duhet të ketë pasur një personalitet imponues që ka ndikuar kaq shumë te njerëzit, aq sa shprehja "Kështu ka thënë Leka", ka më tepër forcë detyruese se sa të Dhjetë Porositë e Biblës, mësimet e Islamit e të Krishterimit, Ligji i Sheriatit dhe i Kishës, të gjitha duhet t'i nënshtroheshin Kanunit të Lekës... Fama e tij midis fiseve që ende ruajnë emrin e tij, ia ka kaluar edhe famës së Skënderbeut."*

*Edith Durham*

Lekë Dukagjini është një figurë historike mjaft komplekse. Madje është një figurë edhe e legjendarizuar, nëse e pranojmë këtë term, ashtu siç e kemi pranuar për Heroin tonë Kombëtar Gjergj Kastriot-Skënderbeun.

Lekë Dukagjini (1410-1481) ishte bashkëkohës i Gjergj Kastriotit (1405-1468). Historia i njeh të dy si princër trashëgimtarë, që u lartësuan, kur morën në sundim dy principatat që mbanin mbiemrat e tyre: Leka - të Dukagjinëve, pas vdekjes së të atit, Pal Dukagjini (1446) dhe Gjergji - të Kastriotëve më 1443, tetë vjet pas vdekjes së të atit, Gjon Kastriotit. Principata e Dukagjinëve kishte si kryeqendër qytetin e Lezhës, përfshinte Zadrimën, zonat në veri dhe në verilindje të Shkodrës dhe shtrihej deri thellë trojeve të Serbisë së sotme me kryeqendër të dytë qytetin e Ulpianës afër Prizrenit; ndërsa Principata e Kastriotëve me kryeqendër Krujën, përfshinte Matin dhe krahinën e Dibërës, duke u shtrirë nga kështjella e Rodonit në bregdetin e Adriatikut.

Deri në kohën kur vihen në krye të principatave të tyre, Lekë Dukagjini kishte marrë një kulturë të gjithanshme me frymë humaniste të Rilindjes Evropiane, në qytete të tilla si Venecia, Raguza apo Shkodra; ndërkohë që Skënderbeu kishte bërë një karrierë të shpejtë dhe të shkëlqyer prej ushtaraku në oborrin e sulltan Muratit II.

Në udhëheqje të Besëlidhjes Shqiptare (themeluar në Lezhë më 1444) Skënderbeu e ndien përherë pranë vetës Lekën (fillimisht të atin e tij Pal

Dukagjinit), sepse të dy luftuan krah për krah (apo edhe iu kundërvunë njëri-tjetrit) deri sa vdiq (1468), ndërsa Lekë Dukagjini e pasoi veprën e tij, duke u prirë shqiptarëve në fazën më të vështirë të rezistencës së tyre antiosmane, deri në fund të jetës së vet (1481).

Me të drejtë kronistë e historianë, duke filluar nga Tivarasi, Frëngu, Barleti e Muzaka, bashkëkohës të tyre, e deri te Gegaj e Noli të shek.XX, kanë ndriçuar bëmat e Gjergj Kastriotit dhe nëpër to kanë përmendur edhe Lekë Dukagjinit, ashtu sikundër disa princër të tjerë të kohës. Por nuk do të mund të thuhet se, po me të drejtë, ata, historianë e kronistë, e kanë përfolur vend e pa vend Lekë Dukagjinit, vetëm e vetëm se ishin të magjepsur prej heroit të veprës së tyre, Skënderbeu. Më me barazpeshë se historianët kanë vepruar "legjendarizuesit" anonimë të figurave të tilla. Nga anonimati, Skënderbeu u identifikua me princin dragua, që guxon të matet dhe fiton në çdo rast me kuçedrën; ndërsa te Lekë Dukagjini u pa princi engjëll, që u shfaq me guxim dhe urtësi për të ruajtur në vazhdimësi shqiptarizmen.

Historianët e kanë përfolur që në krye Lekë Dukagjinit, sepse kërkuan te ai një personazh antagonist të Skëndebeut për ta intriguar jetëshkrimin e heroit të vetëm shqiptar, që njohu Evropa në përballjen e suksesshme shqiptaro-turke, por edhe sepse nuk donin të fajësonin Evropën për më shumë, që nuk arriti të krijonte një koalicion antiosman në Ballkan. Ata nuk guxuan të gjykonin, veçanërisht, Republikën e Venedikut, që jo vetëm nuk u qëndroi aleate shqiptarëve kur mbanin mbi supet e tyre një perandori të tërë të egërsuar kundër Evropës, por e shrytëzoi rezistencën e tyre për interesat e veta komercialiste, duke i përçarë princërit shqiptarë me intriga, duke i kundërvënë ata njëri me tjetrin edhe me armë dhe, kur nuk ia arrinte kësaj, duke i shpallur armiq të Republikës dhe të Krishtërimit. Lekë Dukagjini ishte princi më i fuqishëm shqiptar pas Skënderbeut dhe më me autoritet, prandaj u bë pre e intrigave të politikës veneciane (dhe të historianëve) derisa Sinjoria e ndjeu rrezikun e Portës së Lartë, krejt afër pragut të shtëpisë së vet dhe u bashkua realisht me rezistencën e shqiptarëve, duke i shpallur luftë Perandorisë Osmane (1463). Pas këtij viti venecianët pushuan së përfoluri Lekë Dukagjinit. Ndërsa historianët kanë shkruar për disa prej bëmave të Lekë Dukagjinit përkrah Skënderbeut, deri në vdekjen e tij (1468) dhe më pas në krye të trupave shqiptare përkrah forcave veneciane, derisa Sinjoria nënshkroi paqen me Portën e Lartë (1479). Pas kësaj historianët heshtin. Gojëdhëna na bën me dije se Lekë Dukagjini e vazhdoi rezistencën në krye të trimave të principatës së tij derisa qe gjallë.

Por të përfolurit e Lekë Dukagjinit ka vazhduar edhe pas vdekjes së tij, ashtu si ka vazhduar edhe rezistenca antiosmane në principatën e tij e më gjërë. Të përfolurit pas vdekjes ka të bëjë me veprën, Kanunin, që u la trashëgim Lekë Dukagjini shtetasve të tij, shqiptarëve. Thelbi i Kanunit të Lekë Dukagjinit janë fjalët e urta të dala nga goja e tij, që u ruajtën (dhe u pasuruan) brez pas brezi për gati gjashtë shekuj. Ky fenomen homerik e ka legjendarizuar emrin e Lekë Dukagjinit duke e kthyer atë në një mit të vërtetë, aq sa studiuesit e kanë pasur të vështirë ta pranojnë si një realitet historik. Prandaj disa syresh kanë vazhduar ta përflasin Lekë Dukagjinit, së

bashku me Kanunin e tij, ashtu si është përfolur e verbuar Homeri, së bashku me Iliadën e Odisenë e tij (Sa për ngjashmëri edhe Lekë Dukagjinit i është sajuar një vëlla i verbër). Por, duke analizuar faktet e dokumentuara biografike për Lekë Dukagjinit, mund të hidhet dritë për kohën dhe rrethanat kur u ngjizën fjalët e urta të Kanunit të tij.

Në fund të viteve '50 të shek.XV Principata e Dukagjinëve nuk ka më asnjë nga qendrat e veta të zhvilluara: Lezha u është dorëzuar venedikasve (1393), Ulpiana, kryeqytei i principatës, është shkatërruar me themele nga turqit më parë se të binte në dorën e tyre Prizreni (1458), një qendër tjetër e zhvilluar e Principatës së Dukagjinëve. Në këto kushte, Lekë Dukagjini ka pushtuar kështjellën e Shatit në Zadrimë për ta pasur si rezidencë princërore, por u sulmua nga Skënderbeu, i cili ua ktheu menjëherë venedikasve. Pa një rezidencë princërore dhe, për një farë kohe, në mes të tri zjarreve (turqit, venedikasit dhe Skënderbeu), Lekë Dukagjini gjeti strehim në thellësi të maleve të principatës së tij, ku ndërtoi saraje e kështjella së bashku me banorët e lirë të atyre anëve, të cilët kryezotin e tyre të derës së Dukagjinëve me gruan e tij, Teodorën e Muzakajve të Beratit dhe të gjithë oborrarët që i shkonin pas, i rrethuan me mikpritje e respekt. Me malësorët e Principatës së Dukagjinëve, të njohur për trimëritë e tyre (M.Barleti:98), Leka, jo vetëm ringriti qytezë-kështjellat e veta, por siguroi në mënyrë të pandërprerë një ushtri të mjaftueshme që luajti rol të rëndësishëm në kuadrin e trupave të Lidhjes së Lezhës nën komandën e Skënderbut dhe më pas. Në këmbin të kësaj gatishmërie, Lekë Dukagjini u siguroi malësorëve të principatës së tij dhe të gjithë atyre që u bashkuan me të për të gjetur mbrojtje, veçanërisht, pas vdekjes së Skënderbeut, lirinë brenda organizimit të tyre fisnor, të cilën në kushtet e krijuara e institucionalizoi me rioorganizimin e pleqësive mbi bazë fshati e krahine. Gjatë kësaj periudhe (1458-1481), kur ai udhëhiqte të gjitha kuvendet dhe pleqësitë e malësorëve, u ngjiz Kanuni, që u trashëguua brez pas brezi, si praktikë gjykimi dhe përmes fjalëve të urta të formuluar apo të rithëna prej tij rast pas rasti, si sentenca juridike. Ai Kanun mbeti i pashkruar, por veçoi ndër shekuj si “Common law” anglez, deri sa u mbledh dhe u kodifikua prej Shtjefën Gjeçovit, në kapërcyell të shekujve XIX-XX.

Në kohën kur Gjeçovi punonte mbi materialet e mbledhura kanunore, Kanuni, së bashku me autorin që e kishte dhënë atë, ishin të shenjtëruar prej të gjithë shqiptarëve, pavarësisht nga besimi fetar i tyre. Në popull nuk mbeti i përfolur emri i Lekë Dukagjinit, përkundrazi, ai u heroizua. Fakti që një sundimtar ishte kthyer në një hero të vërtetë, popullor e kombëtar, mund të shpjegohet sipas një teorie që thotë se masat popullore (malësorët), duke i pranuar sundimtarët dhe kalorësit si heronj të tyre, ata vetë “identifikoheshin me vlerat e prijësit dhe të fisnikërisë ose, të paktën, sepse atyre u duhej ta strukturonin botën e tyre nëpër mjet modelesh që u jepte grupi sundues” (P.Burke:169).

Kanuni i Lekë Dukagjinit është një vepër unike me frymë humaniste e periudhës së Rilindjes Evropiane në gjuhën shqipe, e cila, megjithëse u përfol dhe vazhdon të përflitet edhe sot e kësaj dite, është vlerësuar nga studiues seriozë, vendas dhe të huaj, si një “vepër monumentale”

(A.Budaçovi-Kryeziu:22), “kontribut në thesarin e kulturës botërore” (C. Von Schwerini Dritës 1939:502) dhe autori i saj, Lekë Dukagjini, është cilësuar “një personalitet imponues” (E.Durham:116) e “Hero Kombëtar” (J.Hahn:114) i popullit të vet. Shumë shkrimtarë dhe artistë i kanë kushtuar vepra, në mes të të cilëve Dritëro Agolli (“Mundja e Lekë Dukagjinit”, poezi, 1969), Henrik Lacaj (“Dy princa për një vashë”, dramë historike vënë në skenë me regjinë e vetë autorit dhe interpretuar nga grupi teatror i kinoteatrit “Rozafat” të Shkodrës më 1937, ku rolin e Lekë Dukagjinit e luante aktori Loro Kovaçi), arbëreshi Anton Santori (“Alessio Ducagini”, melodramë, shkruar midis viteve 1855-1860 dhe botuar më 1983), piktori Naxhi Bakalli (“Kuvendi i Dukagjinit”, tablo murale 4x3.2m në Muzeun Historik të Burrelit, 1986), piktori kosovar Engjëll Berisha (“Rrënjët e Dukagjinit”, vizatime 1950-1956), piktori Simon Rrota (“Lekë Dukagjini”, portret, koleksion privat në Shkodër), skulptori Sotir Kosta (“Lekë Dukagjini”, portret në bronz-GKA Tiranë dhe Muzeu Kombëtar i Skënderbeut në Krujë, 1982) etj.

Si apokrif i Lekë Dukagjinit ka mbetur portreti i i Simon Rrotës (1887-1961), i cili e paraqet autorin e Kanunit në pamje ballore, me një vështrim të mprehtë ku bashkohet zgjuarsia dhe urtësia, veshur me një jelek të kostumit tradicional të malësorëve të veriut, me shpatë në brez dhe me një dorëshkrim të Kanunit në dorën e majtë, që të sugjeron intelektualin humanist të shek.XV. Kur bëhet fjalë për fisnikun fiorentinas me “një personalitet të jashtëzakonshëm”, Lorenzo de’ Medici, me të cilin ne kemi dashur ta përafrojmë Lekë Dukagjinin që në fillim të këtij jetëshkrimi, shkruhet se “ishte një politikan gjenial, i cili mund të dallonte pushtetin e njëmendët nga shfaqjet e jashtme të tij. Frontespisi i librit të tij e tregon në rrugët e Firences, të veshur si një qytetar i thjeshtë, të rrethuar prej vajzash që këndojnë baladat e tij... Në të vërtetë, Lorenzo-ja ishte një poet i mirë dhe përkrahësi më bujar i poetëve të tjerë si dhe i shkencëtarëve e filozofëve” (K.Clark:106). Kështu mund ta përfytyrojmë deri në një farë shkalle edhe Lekë Dukagjinin, poezitë e të cilit do të ishin sentencat e Kanunit . Nëse ky krahasim nuk do të shkonte, si çdo krahasim tjetër, së paku, Principata e Dukagjinëve mund të përqasej me oborret më të vogla të Italisë veriore në çerekun e fundit të shek.XV, të cilëve “Rilindja u detyrohet thujse po aq sa Firences” (K.Clark:107). Dhe Leka mund të përafrohej, ndoshta, me Dukën e Urbinos, Frederigo Montefeltro, i cili “nuk ishte vetëm një burrë jashtëzakonisht i kulturuar dhe i mençur, por edhe strategu i madh i kohës së vet, që diti të mbronte zotërimet e tij prej katilëve që e rrethonin. Ishte koleksionist i pasionuar librash dhe portretet e tij të çmuara e tregojnë duke lexuar një nga dorëshkrimet e tij. Eshtë i veshur me parzmorë dhe tërë pajimet luftarake... Pallatin e tij nisën ta ndërtonin si kështjellë mbi një shkëmb thujse të pakalueshëm dhe vetëm më pas, kur fituan siguri, lejuan t’i jepnin atij pamjen e butë dhe të stërholluar, që e bënë një nga monumentet më të bukura arkitektonike të botës” (K.Clark:107 ).

Ne sot nuk jemi në gjendje as të restaurojmë një kështjellë a pallat princëror të Lekë Dukagjinit, aq më pak, të mund ta vlerësojmë atë që nuk ekziston me superlativa: “më i bukuri në botë, në mesdhe apo rajon”, sepse në atë

kohë “kështjella e qytete të lulëzuara (shqiptare)... me pallate e monumente... u zhduknë nga faqja e dheut ... mbetnë si hieje të bukurisë dhe shkëlqimit të vjetër” (F.S.Noli:591-592). Por Kanuni i Lekë Dukagjinit është vërtetë monumenti më i rëndësishëm i kulturës shqiptare gjatë periudhës së Rilindjes Evropiane, që ka gjalluar prej gjashtë shekujsh dhe ka luajtur një rol të jashtëzakonshëm në jetën e popullit, në gjuhën e të cilit është krijuar.

### **Kronologjia**

Shek.VII Përmenden për herë të parë “Dukagjinët e Arbërisë”. Disa mendojnë se mbiemri Dukagjin rrjedh nga emri i fshatit Dukagjin, diku në kufirin e rrethinave të Pukës me Mirditën, afër fshatit Dardhë, ku kanë qenë të vendosur fillimisht të parët e Principatës së Dukagjinëve.

1202-4 Dukagjinët pushtuan Zadrinën dhe u shtrinë shumë shpejt në Shqipërinë e veriut me kryeqendër Lezhën. Disa mendojnë se në këtë kohë Dukagjinët u shfaqën në trojet arbërore të ardhur nga Franca si kryqtarë dhe se mbiemri Dukagjin u formua nga përngjitja e titullit Dukë me emrin Gjini ose Duka i Gjinit, që do të thoshte Djali i Gjinit.

1356 Kur osmanët shkelin për herë të parë në Ballkan, Principata e Dukagjinëve është zgjeruar në Shqipërinë veri-lindore dhe ka një qendër të dytë në Fand, krahinë e Mirditës së sotme. Disa mendojnë se aso kohe Principata e Dukagjinëve përfaqësohej me dy degë.

1389 Beteja e Fushëkosovës. Thyhet nga osmanët koalicioni ballkanas, në të cilin bënte pjesë edhe Principata e Dukagjinëve, sadoqë ndër burime nuk përmendën.

1393 Dukagjinët ua dorëzojnë qytetin e Lezhës venedikasve, që të mos binte nën sundimin e osmanëve, duke ruajtur të drejtën e një të tretës së të ardhurave.

1406 Princi Pal Dukagjini (1384-1446), i përmendur për urtësi, vihet në krye të Principatës së Dukagjinëve me kryeqendër Ulpianën (qytet i themeluar prej tij), ku mbretëron së bashku me të vëllanë Nikollë Dukagjinin, i shquar për trimëri.

1410 lind në Ulpiana princi trashëgimtar i Pal Dukagjinit, Lekë Dukagjini, formimi kulturor i të cilit mendohet të jetë bërë në qendra të zhvilluara të kohës, si Shkodra, Ragusa, Venecia. Leka ka pasur edhe një vëlla, Palin, me zgjuarsin të jashtëzakonshme, por të verbër; një motër, Roza, me bukuri të rrallë e shumë krenare dhe, ndoshta, një tjetër me emrin Maria, që do të bëhet gruaja e Gjon Muzakës së Beratit.

1432 Pal Dukagjini me të vëllanë, Nikollën, mbështetin së bashku me Topiajt Aranit Komnenin, vjehrrin e ardhshëm të Skënderbeut, në kryengritjen e tij të suksesshme kundër forcave osmane. Motra e Aranit Komnenit ka qenë gruaja e Pal Dukagjinit, e ëma e Lekës.

1444 Pal dhe Nikollë Dukagjini janë pjesëmarrës të Besëlidhjes së Skënderbeut në Lezhë. Ata mbështetin Lidhjen me 5 000 ushtarë nga 15 000 që kishte gjithsej Skënderbeu. Pali shoqëron Skënderbeun në Krujë.

1444 Beteja e Torvjollit ku marrin pjesë edhe trupat e Principatës së Dukagjinëve nën komandën e Tanush Topisë. Pali, së bashku me princër të

tjerë, do të presë në Krujë Skënderbeun për ta përshëndetur për fitoren.

1445 Në dasmën e Mamicës, së motrës së Skënderbeut në Muzakinë, shfaqet për herë të parë princi Lekë Dukagjini. Dueli i tij me Lekë Zakarinë për dorën e princeshës së bukur Jerina Dushmani.

1446 Vdes Pal Dukagjini. Vendin e tij në krye të Principatës së Dukagjinëve e zë i biri, Lekë Dukagjini.

1447 Vriten në pusi Lekë Zakaria së bashku me Bozhdar Çërnoviçin dhe për këtë përflitet Lekë Dukagjini.

1447 Nikollë Dukagjini, i nxitur nga njerëzit e Skënderbeut, pushton përkohësisht Shatin, ndërkohë që Dejën e kanë marrë venedikasit. Skënderbeu i shpall luftë Venedikut.

1447 Lekë Dukagjini martohet me Teodorën, motrën më të vogël të Gjon Muzakës së Beratit. Nuk patën fëmijë. Dukagjinët që do të përmenden pas Lekë Dukagjinit në Itali apo në shërbim të Perandorisë Osmane, rrjedhin nga familje të adaptuara prej Pal Dukagjinit ose prej Lekës.

1447-8 Skënderbeu rrethon Dejën, Shkodrën dhe Durrësin, qytete në zotërim të venedikasve. Përkrah Skënderbeut është Nikollë Dukagjini.

1448 Paqja e Skënderbeut me Venedikasit. Lekë Dukagjini nuk merr pjesë.

1451 Martesa e Skënderbeut. Lekë Dukagjini nuk merr pjesë.

1451-2 Komploti i Krrabës kundër Skënderbeut. Përflitet Lekë Dukagjini.

1452 Pajtimi i parë i Lekë Dukagjinit me Skënderbeun në Durrës.

1454 Breksamus, diplomat i Lekë Dukagjinit, përfaqëson Skënderbeun te mbreti i Napolit. Pensioni 300 dukatësh për Lekën prej mbretit Alfons.

1458 Bie Prizreni, qendra më e zhvilluar tregtare e kulturore e Principatës së Dukagjinëve, ndërkohë që kryeqyteti, Ulpiana, duhet menduar i shkatërruar nga themelet para Prizrenit.

1458 Lekë Dukagjini pushton kështjellën e Shatit që ishte në zotërim të venedikasve. Skënderbeu ndërhyr me trupat e tij dhe ua kthen venedikasve.

1458-81 Lekë Dukagjini ndërton disa kështjella në thellësi të trojeve të principatës së vet, forcon pushtetin vendor të malësorëve, shtetas të tij, që jetonin brez pas brezi në gjendje të lirë dhe institucionalizon përmes praktikave gjyqësore një sistem juridiko-popullor, që do të trashëgohet përmes fjalëve të urta të thëna nga ai, si një vepër fundamentale e kulturës humaniste shqiptare. Kjo vepër, e ruajtur në një shqipe kaq të bukur, që u mblodh nga Shtjefën Gjeçovi në kapërcyellin e shek.XIX-XX, është Kanuni i Lekë Dukagjinit .

1461 Përflitet Lekë Dukagjini se u është drejtuar turqve për aleancë. Papa Piu II e kërcënon me çkishërim.

1463 Papa Piu II ndërhyr për pajtimin e Lekë Dukagjinit me Skënderbeun.

1463 Pajtimi i dytë me Skënderbeun. Leka bashkohet me Lidhjen e Skënderbeut, Venedikun dhe Ivan Cernoviçin e Malit të Zi.

1465 në betejën e Sfetigradit Lekë Dukagjini shpëton prej vdekjes Skënderbeun.

1466 Leka dhe Nickel Moneta komandojnë 13 mijë forca shqiptare përkrah Skënderbeut kundër Ballaban Pashës.

1468 në Shkodër thyhen trupat osmane prej ushtrisë shqiptare pa pjesëmarrjen e Skënderbeut. Mendohet se kjo fitore është arritur nën

drejtimin e Lekë Dukagjinit.

1468 Vdes Skënderbeu. Lekë Dukagjini është ndër kryetrimat shqiptarë që iu ndodh pranë deri në çastet e fundit të jetës.

1477 Leka në mbrojtje të Krujës, ku duhet të ketë mbetur i plagosur, pasi u përfol se mbet i vvarë.

1479 Venecianët nënshkruajnë pushtimin e Shqipërisë prej turqve, por Lekë Dukagjini vazhdon rezistencën kështjellave që kishte ngritur thellësive të maleve të principatës së tij.

1481 Lekë Dukagjini përmendet për herë të fundit në dokumentet e kohës, duke kaluar nga Raguza për në principatën e tij.

1481 mendohet vdekja e Lekë Dukagjinit, pinjollit më i fundit i Principatës së Dukagjinëve. Asnjë dokument nuk flet për vendvarrimin e tij. Gojëdhëna thotë se iku duke bekuar lirinë e viseve shqiptare dhe duke mallkuar robërimin e tyre, derisa të zotët të kthehen në trojet e veta.

Kjo profeci e Lekë Dukagjinit, materializuar në Kanunin që mban emrin e tij, ka vepruar mrekullisht ndër banorët e Principatës së Dukagjinëve, të cilët kanë ruajtur gjuhën e tyre shqipe, traditat e të parëve, besimin fetar të kishës perëndimore (me disa përjashtime) dhe lirinë për t'u vetadministruar (relativisht) deri në ditët e sotme.

### ***Përmbledhje***

*Kanuni i Lekë Dukagjinit është një vepër unike me frymë humaniste e periudhës së Rilindjes Evropiane në gjuhën shqipe, e cila, megjithëse u përfol dhe vazhdon të përflitet edhe sot e kësaj dite, është vlerësuar nga studiues seriozë, vendas dhe të huaj, si një “vepër monumentale” (A.Buda), “kontribut në thesarin e kulturës botërore” (Schwerin) dhe autori i saj, Lekë Dukagjini, është cilësuar “një personalitet imponues” (Durham) e “Hero Kombëtar” (Hahn) i popullit të vet.*

Burimi: <http://www.lezha.net>



## LIBRI I PARË

---

### KISHA

Artikull i parë.

#### PJESA QYTETNORE

#### KRYE I PARË

Hija e kishës, Vorret, Pronet e pasunija e Kishës, Famullitari, Rrogtari, Puntorija e Kishës  
NYE I PARË  
Hija e Kishës.

#### §. 1. Kuptimi i hijes së Kishës

Per hije kishet xehet rrethi mje ku mrrin kufini I tokës, në të cillen asht nertue:

a) Kisha b) bana (qela) e famullitarit.

#### §. 2. Tagari i Kishës

“Kisha ban tym në famulli.”

- 1.- Kisha ka tager pasunijet si per gja, si per per tokë e shpija mbrendë e jashta famullijet.
- 2.- Kisha ka pjesë në mal, në vrri, nd’ujë e në mulli të kujris së famullis.
- 3.- Kishës i duhet ba pjesë në giobë të famullis.
- 4.- Kisha ka tager me ble e me shitë, si edhe me marrë e me mbajtë të falunat, qi i vijnë prej bujaris së bamirve e me i vendue si t’a shofë vetë me udhë.

#### §. 3. Paperlimsija e Kishës.

“Kisha nuk giobitet.”

„Kisha s’ka peng me kend.“

- 1.- Kisha gjindet e vendosne nen sundim të të Parit të Fes e jo nen ligjë të Kanunit: prandej Kanuni s’mund ti vejë kurrnji barrë kishës, veç se ka detyrë me i dale zot, kur kjo hupë ndihmen e tij.
- 2.- Me bijtë ndonji kundershtrim ndermjet kishës e famullis, famullia s’mund t’i lypë peng kishës; veç do të bajë vaj te i Pari i Fes – te Ipeshkvi – e gjygit të këtij, si kasha si famullia, do t’i rrijn pa fjalë.
- 3.- Per çdo mungesi, qi kisha mundet me ba në sy të famullis, kishës s’mund t’i mirret gioba, vetun I vehet me la damet, qi t’jenë ba per shkak të saj.
- 4.- Kisha s’ep pagesa as del n’ushtri, as u qet buken djemve të Bajrakut, as shkon angari nder



punë të famullis. Veç se kur famullia dan me ba ndo'i punëper me mbajtë a per me shtue pasunin e kujris së vendit, në të cilin kasha të ket pjesë, kjo, atëherë, asht në detyrë me la pare, me qitë buken e me que puntorin në punë, mbas mndyert qi famullia t'i a u ketë da të gjithve për tym.

#### §. 4. Ndera e Kishës.

“Kisha shpatë e konop s’ka.”

“Kush dhunon Kishën, dhunon Famullin.”

“Nderen e Kishës e lypë Famullia.”

“Kishës, mullinit, farkës e tragtores nuk i pritët kush mik.”

1.- Kush dhunon kishën ka detyrë gioben a) kishës, b) famullis, c) Flamurit (Bajrakut).-

Dhunon kishën njaj, qi fjaliset, shan a i kercnohet kuej, qi rreh a vret kend në Hije të kishës.

2.- Gioben fajtorit i a merr famullia e jo kisha; pse kisha shpatë e konop s’ka

3.- Kush vritet a rrihet qa në çë farë-do mndyre koritet prej kuejt, tuj hi a tuj dalë prej hijes së kishës, marre kishës nuk i len; pse kishës si pritët kush mik.

4.- Por, me pasë me krisë pushka jashta Hijes së kishës e me i ra kush ndoren kishës, atëherë aj njifet miku i kishës; e me pasë me i a çartë kush ndoren kishës, famullia asht në detyrë me e çue nderen e saj në vend (Vinctum, si aedes ejus (Dialis Flaminis) intrierit, solvit necessum est.- Gelliuws, b. 10. c. 15.-)

#### NYE I DYTË

Vorret.

§: 5.- 1.- Në vorre të njij vllaznije a të njij fisi s’hin i dekhuni a i vrami i vllaznis a i fisit tjeter.- Po e bani kush ket punë pa leje të vllaznis a të fisit, të cilit janë vorret, Kanuni i venë detyrë me nxjerrë të dekhnin prej vorrit të huej.

2.- Me ardhë me ngulë në katund nji shpi, qi s’ka vllazni as, fis, të pelqyemit të katundit, i caktohet vendi i vorrete nder të famullis, tuj i a vu detyrë me ble qira a ndo'i send tjeter per lter.

3.- Kush fjaliset, a shan e i kercnohet kuej, e kush vret a rreh kend nder vorre, bjen në giobë si per Hije të kishës.

#### NYE I TRETË

Pronet e Pasunit e Kishës.

§. 6. Pronet e pasunija e kishës janë të paprekshme.

1.- Pronet e pasunija e kishës janë të paprekshme e s’mundet kush me vu dorë më’to.

2.- Pronet e pasunija e kishës janë nen roje të Mesharit të kishës e të famullis.

3.- Atë, qi guxon me shty kah pronet e pasunija e kishës, e bjen në mend famullija çmon damin, qi do t’a lajë damçori.

4.- Kur ndokush t’i a baj dam kishës kahpronet e pasunija, famullija çmon damin, qi do t’a lajë damçori.

5.- Kush vjedhë gjanë e kishës, posë se do t’a kthejë at gja mbas kanunit të vendit, ku gjindet kisha, ka edhe detyrë me i la gioben kishës për nderë të marre, e gioben famullis per ndore të

çartune, pse kisha asht ndorja e famullis

6.- Kur cubi e njef gabimin evet e, pa u marrë vesh dhunaq, qi i ka ba kishës, i bjen në dorë Meshtarit të Famullis, tuj i a kthye gjanë e vjedhme, s'ka detyrë kurrfarë giobet: Meshtari ka tagar me e falë.

7.- Me pasë me i ra cubi në dorë Meshtarit mbasi ky t'a ket laçit vjedhsin në famulli, famullija ka tagar me i marr gioben si per vendi si per kishë, edhe pse famulltari t'a ket falë vgabimin, me gjith gja të vjedhne.

#### §.7. Rregullimi i pasunis së kishës

1.- Pronet e pasunin e kishës rregullon Famulltari, e famullija nuk ka tagar me lypë arsye Famulltarit per perdorim të frytit të xjerrun prej pasunis së kishës.

#### NYE I KATERT.

Meshtari i Famullis, ase Famulltari.

#### §. 8. T'emnuemit e famulltarit.

1.- Famulltarin e ven Ipeskvi në Famulli, dhe Ipeskvi vetun ka me hjekë prej Famullije.

#### §. 9. Tagari e detyrët e Famulltarit.

1.- Famulltari ka tagar me mësue e me qortue Famullin e me i krye zyret e Fes gjithsi t'a lypë puna e shpirtit, e kurkush i famuulis s'ka pushtet me i u përzie nder detyrë të Meshtarit.

2.- Famulltari, për sherbim, qi i ban Famullis, ka tagar me marrë të dhetat e kishës, mbas Kanunit të vendit ku gjindet kisha.

3.- Famullia nuk ka detyrë me i a çue famulltarit të dhetat te dera; Famulltari do t'i nxjerrë e do t'i bajë me puntorë të vet.

4.- Famulltari ka tagar me marrë frytin e pasunis së kishës si të tokave, ashtu dhe gjave të gjalla, e kurkush per te s'mund t'i lypë arsye perposë të Parit të vet.

5.- Famulltari ka detyrë me i ba Famullis gjith at sherbim shpirtit e Fejet, qi atij i a ven barrë Kanuni i kishës; e ma teper edhe do sherbime, si me thanë; me bekue shpijat, me thanë Meshë ndo'i herë në motmot nder vorre të largta prej kishës së Famullis etj.

#### §. 10. Vehtja e Famulltarit asht e paprekshme.

“Prifti asht ndorja e Famullis.”

“Prifti s'bjen më gjak.”

“Prifti s'çohet në be.”

1.- Kush ven gjojë në Famullitar, a e shan e i germuset, e ven dorë më te rreh, ase e vret aj do t'i perligjet Famullis në mëndyrë të Kanunit të vendit. Famullija asht në detyrë me e lypë nderen e Famulltarit të vet.

2.- Me vra kush Famullitarin, gjaksin e ndjek Famullija, Bajraku e shpija e të vramit.

3.- Me vra dorëراس prej Famullije a prej Bajrakut, shpija e Meshtarit, nuk mund të vrasë tjeterkend prej shpis së gjaksit; pse ndryshej e çon gjak te shpija.

- 4.- Me vra kend Meshtari, as kisha as Meshtari s'giobiten, edhe Meshtari nuk bjen në gjak: gjakun e ban shpija e Meshtarit
- 5.- Rrallë e gati kurr s'çohet Meshtari në be 1) e vetun per punë të madhe fort.
- 6.- me ndollë qi Meshtari çohet në be, a per me dli rë vendin a per poronik, ky vetem do të njuhët e do zehet per njizet-e-kater vetë.
- 7.- Kur Meshtari ban be, tuj kenë se xehet per njeri i drejt e i kushtuem së Drejtës së pasosme, nuk lypet qi ai të perkasë Unjillin me dorë; por mjafton qi të shqyptojë fjalët e bes para Unjillit.
- 8.- Me ra Famulltari nen giobë s'e kapë Kanuni: asht puna e të Parit të vet.
- 9.- Po kje teper i randë faji i Meshtarit ndaj Famiullin, Meshtari do t'i shtrohet gjyggjit të Kanunit. I Pari dergon nji Meshtar tjetër me shtrua pengun në Kanu n'emen të Famullitarit.
- 10.- Meshtari i Famullis mundet me i u matë edhe me i ra ndokuj e me gjith këta s'i lshon marre as të rrahunit as vetë nuk bjen në fjal para Kanunit.

## NYE I PESËT

### Rrogtari i Kishës.

- §. 11.- 1.- Rrogtari i kishës asht lirë me punue në shtek të vet.
- 2.- Rrogtari i kishës kudo të shkojë e per çë do fjalë qi do t'i troklojë kuej te dera mbas urdhnit të zotnis së vet, aj shkon e tregon n'emen të Famullitarit.
  - 3.- Me e tundre kush rrogtarin e kishës me fjalë a me punë, zehet se tundon Famullitarin, e bjen në giobë të kishës mbas Kanunit.
  - 4.- Gioba, qi mirret per punë të rrogtarit të kishës, nuk i perket rrogtarit, por kishës e katundit.
  - 5.- Me vra kush rrogtarin e kishës, dorë rasi per në kjoftë i Famullis së vendit, ndiqet vetem prej shpis së të vramit; por, në kjoft se asht i katundit të huej, atëher e ndjek edhe Famullija, në të cilin rrogtari kje vra.

## NYE I GJASHTËT.

### Punterija e Kishës.

- §. 12. – 1- Me nga kush puntorët e kishës, bjen në giobë të Famullis.
- 2.- Sado puntorë me pasë për të kenë në punë të kishës gergasi lan vetem nji giobë, por ma të randë.
  - 3.- Gioba, qi merret per ngase të puntoris së kishës, dahet ndermjet kishës e puntorve.

### Artikull i dytë.

## PJESA NDESHKIMTARE

## NYE I SHTATËT.

### Amtyra e ndeshkimeve.

## §. 13. Kuptimi i ndeshkimit.

Per ndeshkim kuptohet nji e keqe, qi prej pushtedit të ligjshem i pertrihet kuej per të bam.

§. 14. Të caktuemit e ndeshkimeve.

Vetem Bajraktari me krenë, e ndo' i herë edhe me të parë të kishës, ka tager me i a caktue ndeshkimin fajit të bam kundra kishës.

§. 15. Të dhanunat e ndeshkimit.

Fajtori, qi ka fye kishën, ndeshkimi i epet prej krenëve e prej vogjliet.

§. 16. Cilltia e ndeshkimeve kundra fajtorve të kishës

Ndeshkimet, qi nepen per faje tundra kishës, janë njikëto:

- a) Të gjykuemt per dekë;
- b) Të xjerrunt prej Bajrakut me rob e robi;
- c) Të djegunt e shpis ;
- d) Të Lanunt e tokës djerr a të premt e pemve;
- e) Gioba me gja të gjalla ;
- f) Gioba me pare.

V.O. mbas kanunit gioba me pare mundet me u la me do gja, tuj dhanë okën e drithit 1 grosh, okën e rakis 5 grosh, e kan e hullis 400 grosh.

#### NYE I TETËT

Caktimi i ndeshkimit mbas cillsis së fajit.

§. 17.- 1.- Kush then kishën, asht i djegun e i pjekun e i qitun me rob e robi jashta Bajrakut. Fajtori – dorërsi bahet batore prej Bajrakut, e shkon gjakhupë. Vllaznia e fisi ma i afermi i bakeqit e blen token e tij, e çmimi i saj i shkon kishës së thyme.

2.- Kush vjedhë gjan e huej e shkon e e mshehë në kishë, pa dije të Famullitarit, i ka detyrë kishës 1000 grosh giobë per nderë të marre, e 100 desh e 1 ka giob Bajrakut, posë gjasë, qi do t' i a kthejë të zot' t në mëndyrë të Kanunit.

3.- Kush të vjedhë gjanë e gjallë të kishës, më rreth kupreshin Kanuni, ka me la dy per nji, si gjithkuej.

4.- Kush të vjedhë në qelë a banë të Famullitarit, do të lajë dy per nji gjan e vjedhne, 100 grosh kishës, per nder të marre, e 100 desh e 1 ka giobë Bajrakut.

5.- Aj, qi shan a ven gojë më Meshtar të Famullis perpara popullit, ka 100 grosh giobë kishës, e 100 desh e 1 ka giobë Bajrakut.

6.- Aj, qi i kercnohet a i germushet Famullitarit, do ti laj10 desh giobë.

7.- Kush t' i shpifet Meshtarit në punë të rënd kah ndera, ka shpin e djegun e 100 desh e 1 ka giobë Bajrakut.

8.- Me vu kush dorë më Meshar, me e rrahë, me e shty a se me pshty, aj digjet e piqet e qitet jashtavendit, tuj i a lanë token bar (djerr) per disa vjet.

9.- Ai, qi vret Meshtarin, bahet batore prej Bajrakut e gjaku i hupë. Ma teper i digjet shpija, toka i lihet bar, pemët, vneshta e kopshtijet i priten e i rrenohen. Toka e pronet e dromet e tija jesin per kishë; por vllaznija munden me i shperblye me pare.

10.- Me i folë ndokush keq, a me nga rrogtarin e kishës, aj do t' apë 10 desh giobë Bajrakut, a se edhe ma, mbas rendis së fajit.

11.- Aj qi vret Rrogtarin e kishës, po ke dorasi i katundit, i digjet shpija e i merren 100 desh e

1 ka per giobë.

12.- Me nga kush me fjalë a me punë puntorët e kishës, fajtori do të lajë gioben e 10 deshve.

13.- Aj, qi s'i vehet ndeshkimit të kishës e të Kanunit, Bajraku do të mblidhet tok te shpija e tij e do ti marr gjithshka në ket vathë.



## LIBRI I DYTË

---

### FAMILJA.

KRYE I DYTË  
NDERTIMI I FAMILJES.

NYE I NANDËT.

Familja e kuptueme në vedvedi..

§. 18. Percaktimi i familjes.

Familja asht një të mbledhun gjymtyrësh, të cilët gjallisin nën një kulum, qellimi i të cillvet asht të shtuemt e gjindes për mjet të martesës, të mkanbuent e tyre kah zhdrivillimi i shtatit e kah zhvillimi i mendes e i shises.

§. 19. Pjestarët e Familjes.

Familjen e perbajn gjindja e shpis; si të shtohen këta, dahan në vllazni, vllaznija në gjini, gjinija në fise, fiset në flamur e të gjithë zbashku përmbledhen në një Familje ma të hapët, e cila quhet Kom, e kanë një atme, një gjak, një gjuhë, e doke.

§. 20. Tagri, perlimi e detyra e të zot'it të shpis.

Mbas Kanunit, sundimi i shpis i perket ma të vjetrit nën kulm të shpis a se vllaut të parë; po s'paten ato veti, që duhen për me krye këto zyre si e lyp detyra, atbotë zgjidhet kuvendisht prej shpjakve njëj, që të jet ma i meqem, i urtë e ma kujdestar.

Zot shpije mundet m'u ba edhe njëri i pamartuem.

I zoti i shpis ka tager:

- 1) me ndejë në krye të vendit në shpi të vet, edhe pse gjinden ma të vjeter se ky në shpi;
- 2) mbi armët e veta, edhe njëqind qese në bashin; mbi kal të shalës; mbi shtrojë e mblojë të veten; mbi veglat e kafes, e këto sende as kunaja e dahes s'i pershin;
- 3) mbi fitime të gjindes së shpis, të rrogës a të falmeve;
- 4) me ble, me shitë e me ndrrue tokë, si arë, livadhe, xana (ograja), prozhme, rendin e vadës gja të gjalla e remet;
- 5) me dhanë e me merrë uha e me hi dorzanë;
- 6) me ndreqë shpija, ksolla vithna, etj;
- 7) me çue në punë a në shtek gjinden e shpis;
- 8) me çue gjinden e shpis për puntorë uha a edhe fjal;
- 9) mbi venë e raki, a me ble a me shitë a me dhanë uha;
- 10) me ndeshkue gjinden e shpis, kur kur mos të hecin si e lypë e mara e shpis.

Ndeshkimet jan njikëto:

- a) Me lanë pa hanger
- b) Me u hjekun armët e krahit a të brezit per nji a dy javë;
- c) Me lidhë a me burgosun në shpi;
- d) Kryekcyemin me e da shpijet me pjesë, qi i perket, per me shporrë shnerzimin e rrezikun.

10) Me hi dorëzanë kush i shpis pertej se i ban arma; me shitë, me ble a me ndrrue gja pa leje të zot't të shpis, ka tager mos mu pergjegjë, se Kanuja s'e xen per të zakonshme as të shitmen, as të blemen as të ndrruemen e as dorëzanin këso dore, e çdo send a gja do të shkembet, se a'ba pa leje të zot't të shpis.

§. 21. Perlumi e detyra e të zot't të shpis.

- 1) Mu perkujdesë per të marët e gjindes e të shpis;
- 2) Me mbajt në fre gjinden e shpis të mos t'i sjellin ndo'i dam a rrenim;
- 3) Me pri ma i pari në punë qi i perkasin vehtjes së tij;
- 4) Me mbajtë sy mbi tokët, të mos të jesin djerr; mbi tufë të gjas s'gjallë, të mos praptohet e mara e sajë;
- 5) Me punue me mend e urti merenda e jashta shpijet e të mos t'a çoj rrenimi e fika shpin;
- 6) M'u perkujdesë per veshë e mbathë të gjindes së shpis prej fitimeve të shpis;
- 7) Me mbajtë udhen e drejtsis në shpi, e mos me i a mbajtë krahin ma teper njanitt se tjetrit;
- 8) M'u ble armët djelmvet, kur të shofë se janë ba per to.

§. 22. Tagri i së zojës së shpis.

E zoja e shpis ka tager:

- 1) Mbi të gjitha sendet, qi bahen në shpi;
- 2) Me dhanë a me lypë uha miell, bukë, krypë, djath, e tlyen ;
- 3) Me i urdhnue grat e shpis, me i çue per ujë, per dru, m'u çue bukë puntorvet, me ujët (me vaditë), me bajtë pleh, me korrë e me mihë a me qirue.

§. 23. Perelimi i zojës së shpis.

E zoja e shpis ka:

- 1) Me ba gati mjesditen e darken, me zie, me ndreqë tryezen e me da haenat;
- 2) Me i a vu menden bylmetit të mos të shkoj dam ;
- 3) Mos me shitë, a me ble a me ndrrue gja pa leje të zot't të shpis. E zoja e shpis s'gatuën, s'shkon per ujë, s'ban dru, as pleh, as me ujët as me korrë a me qirue, as bukë m'u çue puntorvet;
- 4) Me shikue drejtsin në të ndrequn të gjindes e të fmive të shpis; mos me i a mbajtë krahin kuej ma teper se tjetrit;
- 5) E zoja e shpis do të përkujdeset per fmi, sa të jen në punë grat.

§. 24. Tagri i gjindes së ships.

## Gjindja e ships ka tager:

- 1) Me hjekë të zo'n e ships per në pashin se nuk punon per të marët e shpis a i çon kah fika;
- 2) Me hjekë të zojen e shpis, per n'u raftë per sysh se branon, a shet gja tinëz – edhe një kokerr voejt me kenë – a n'u mbajtë krah fmivet të vet ma teper se të tjervet.
- 3) Mbi armët e veta seicili; munden me shitë, me ndrrue, a me lanë peng, porse s'kan tager me lypë tjetren në shpi;
- 4) Mbi qe ka tager bulku, qi i nget: me i ndimue kuej a uha a falë pa pasë nevojë per leje të zot't të shpis;
- 5) Mbi tuf dhensh ka tager bariu, qi i ruen; i zoti i shpis s'ka tager me i u perzie në ket zyre; para se të shes gja a të prese ndo'i kambë berri, bariut do t'i thotë, e ky e din se çë fare berri a lope asht per t'u hjekë.

## §. 25. Perlumi i gjindes së ships asht:

- 1) Mos me hi dorzanë pa leje të zot't të shpis ;
- 2) Munden me hi dorëzanë edhe pa e pvetë të zo'n e shpis, porse per aq, sa u ban arma, se kjo asht e vehtëja;
- 3) Nuk munden me i shkue kuej per puntorë pa leje të zot't të shpis
- 4) Nuk munden me shit as me ble as me ndrrue gja;
- 5) Gjindja e ships nuk munden me mundshtue të zo'n e shpis në punët e shpis a të krahit;
- 6) Me ndigiuë, e me shkue gjithkund t'urdhnoje i zoti i ships;
- 7) Kuj t'i a njese gishtin i zoti i shpis me dal n'ushtri, do të dale;
- 8) Granija janë në detyrë me punue per shpi; po u teproj koha, si të lirohen prej punve të shpis, munden me ba punë doret të vetat.

## NYE I DHETËT.

Familja e kuptueme në Katund e në Flamur.

## §. 26. Tagri i Familjes.

- 1) Ka tager e za në kuvend të katundit;
- 2) Ka tager në pjesë të giobës së katundit;
- 3) Ka tager në kujri të katundit;
- 4) Ka tager me marr më ndore kedo;
- 5) Ka tager me pri me unë zjarmi e me spatë në të djegun të një shpije në fis të vet;
- 6) Ka tager me pri gjobtarvetnë vathë të fisit të vet;
- 7) Me ra më ndo'i faj të randë shpja, per të cilin i shkon ndeshkimi i unës së zjarmit e i spatës, as katundi as Flamuri s'mund vej dorë më rrenim pa pri vet fajtori.

## §. 27. Perlumi i Familjes.

a) në Katund:

- 1) I zoti i shpis do të pergjegjet per çdo dam, qi t'bajn kuej gjindja;
- 2) Do të dalë në kuvend gjith sa herë të mblidhet katundi;
- 3) Do të çojë puntorin në punë, qi ka katundi rrethas;



b) në Flamur:

- 1) Do të dalë në kuvend të Flamurit kur të thirren “Burrë për shpi” ;
- 2) Do të përgjigjet rrethas me katund për “dy haë bukë” djemvet të Flamurit ;
- 3) Do të lajë 400 grosh giobë Derës së Gjomarkut për çdo vrasë ;
- 4) Do të dalë n’ushtri të Flamurit.



## LIBRI I TRETË

---

### MARTESA

#### NYE I NJIMBDHETËT

Percaktimi e mëndyrët e Martesës.

§. 28. Percaktimi i Martesës në Kanun.

M'u martue më kanun do'me thanë m'u ba shpi, me i a shtue shpis nji rob ma teper, sa per krah të punve, sa per të shtuem të fmive.

§. 29. Mëndyrat e Martesës.

- a) Martesa me kunorë, e pelqyeme kah Feja e kanuja e Lekës
- b) Gruja e mbajtne mbi kunorë, kundra Fejet e kanujet të Lekës;
- c) Gruja e vajza e grabitme, e jasht-zakonshme kah Feja e kanuja;
- d) Martesa me provë kundra Fejet e kanuiet.

#### NYE I DYIMBDHETËT.

Tagari i djalit e i vajzës.

§. 30. Tagri i djalit.

“Djali ka tager me mendue per martes të vet, po s'pat prind”.

Djali sa të ket prind s'ka tager :

- a) me mendue per martesë të vet;
- b) me shenjue shkuesin
- c) m'u perzie në fejesë të vet;
- d) as në shej, as në petka, as në këpucë, e as në të prem fejet.

§. 31. Tagri vajzës.

Vajza, edhe në mos pasët prindt, ajo s'ka tager me mendue per Martes të vet, tagri asht në dorë të vllazenve a të kusherijve.

Vajza s'ka tager:

- a) me zgjedhë fatin e vet; do të shkojë per ate, per të cilin t'a fejojn;
- b) m'u perzie në shkuesi as në fejesë;
- c) as në këpucë as në petka.

#### NYE I TREIMBDHETËT.

Detyrët e burrit e të grues.

§. 32. Detyrët e burrit ndaj gruen.

Burri a'në detyrë:

- a) me u perkujdesë per veshë e mathë e per gjithshka të lyptr per me mbajtë jeten;
- b) me ruejtë nderen e grues e mos me e lanë me u ankue per kurnji nevojë.

§. 33. Detyrët e grues ndaj burrin.

Grueja a'në detyrë:

- a) me i a ruejtë nderen burrit;
- b) me i rroque pa zhibla;
- c) me i ndejë nen sundim;
- d) m'u pergjegjë detyrve të kunorës;
- e) me rritë e me mkambë fmin me nderë;
- f) me i ndejë gadi me të veshmen e të mathmen (kah e qepmja);
- g) mos me iu perzie në fejes të të bijve e të të bijave.

§. 34. Tagri i grues së vejë.

Grueja ka tager me lypë prej burrit të mbajtmen, e veshen e mathen.

**NYE I KATERMBDHETËT.**

Tagri i burrit të vejë e i grues së vejë.

§. 35. Tagri i burrit të vejë.

Burri i vejë, po s'pat prind, ka tager me folë vetë per martesë të vet, (porse burri i Malevet të Shqypnisw s'e ban ket punë, edhe në dijtë se do t'jesë pa u martue; dokja asht me qitë një tjeter qi të flasë per te perkah martesë).

§. 36. Tagri i grues së vejë.

“Grueja e vejë flet vetë. – Grueja e vejë i kthen krushqit m'udhë”.

Grueja e vejë ka tager:

- a) me folë vetë kah martesë;
- b) me zgjidhë per fat ate, qi t'i pelqejë per sy;
- c) me da me gisht shkuesin, qi t'ia bie shejin.

**KRYE I TRETË.**

**SHKUESIJA . FEJESA**

**NYE I PESËMBDHETËT.**

Shkuesija.

§. 37. Percaktimi i shkuesit.

Shkues thirret njaj, i cili rreket m'u fjalë-mirë a te prindja e vajzës, qi të marrin a të napin vajzen per at djalë.

§. 38. Tagri e perlimi i Shkuesit.

1. Shkuesi asht ndermjetsi te dhandrri e te nusja (te djali e te vajza), të mos të luejn fjalet as njana as tjetra lagje.
2. Shkuesi ka tager mbi 50 grosh të shkuesit, per kpuçë, të preme prej kanuje.
3. Kpuçët e shkuesit e kan vaden në ditë qi të mirret nusja.
4. Shkuesin e gjen a shpija e vajzës a shpija e djalit.
5. Kpuçët e shkuesit i ban gjith-herë shpija e dhandrrit, edhe ne e shenjoft shkuesin shpija e nuses.
6. Shkuesi ka tager me folë sa per prindt e vajzës, ashtu edhe per prindt e djalit.
7. Perlimi i shkuesit asht me hecë per të marrun vesht, per me çue paret me t'a'n a të vllan e dhandrrit te prindja e vajzës.
8. Shkuesi ka tager m'u perzie në çdo punë ndermjet prindës së djalit e të vazës, mje në ditë të martesës.

NYE I GJASHTËMBDHETËT.

Fejesa

§. 39. Të ndaluemt e martesës në Kanun.

Në fejesë varzash do të shikjohet:

- a) Të mos jetë gjak e gjini;
- b) Të mos jetë të njëj fisit;
- c) Të mos të jetë mesë fisit të djalit, qi do me e nxanë;
- d) Të mos të jetë grueja e lshume;
- e) Të mos të ketë kumari:

- 1) në të peshuem në derë të Kishës;
- 2) në kunorë;
- 3) në të marrun të flokvet;
- 4) të mos të jetë vllaznue me gjak të pim.

Kanuja s'e ban fejesen e martesen, kur të ndermjetson ndalimet e naltpermenduna, edhe në katerqind breza me kenë (me gabue kush kundra këtyne ndalimeve, fisi i vet e giobitë, e qillon qi edhe shpin i a djegë).

Në fejesë të lirë asht kanu qi të shkoje shkuesi e i ati - a i vllaj – i djalit te prindja e vajzës, per me çue shejin në natë të dame.

Të himit n'anë, shkuesi do të perpushë zjarmin, para se të lypë vajzen; si t'a perpush zjarmin, flet. Si të ketë hanger darkë, i ati i dhandrrit do t'i apë shkuesit në dorë si paret, si shejin.

Shkuesi si të njehë paret më qethit, do të çohet më kambë, e lshon në dorë të t'et të vajzes si paret, si shejin.

§. 40. “ Nuse pa shkuesi s'bahet”.

Vajza e grabitne a e hikne, me gjetë burrë, nuk mund të stoliset si nuse; do të shkojë vajzënisht – me petka vajzënijet – per arsye, qi u muer e shkoi jasht kanujet pa shkues.

#### NYE I SHTATËMBDHETËT.

Sheji.

“Sheji, mje ke të hjekish dorë, t’a ban nierin t’andin”.

#### §. 41. Percaktimi i Shejit.

Sheji perbahet prej nji unaze të remët a t’argjanët (tash vonë), se arit s’i dihet fija nder malci t’ona. “Unaza e dhetë grosh” janë me kanun. Sheji as ndrrohet as kthehet per të gjallët t’atij, qi e xen vajzen. Me shej perdorohet vajza, e, po duelen fjalet, prindja e vajzës shpis së dhandrrit i kan nji gjak.

#### §. 42. Tagri i djalit per me lshue vajzen e zanun.

Njatë herë kur t’i teket djalit, asht i lirë me lshue vajzen e xanun, porse sheji e gjithsa pare të ket la per vajzë i hupin; arsyeja asht: “kush e lshon vajzen nder unazë, kanuja a ban gjobë hem shejin hem paret sa të ket la per te.” Para se ta lshojë vajzen djali, do të bajë me dije shkuesin e ky me dy shokë të katundit të djalit do të shkojë te prindja e vajzës, e nder sy të dy shokve të katundit të vajzës, u kallxon, se djali, qi e pat xanë vajzen e tyne, a’tue hjekë dorë, e janë lirë me ë martue njeti.

#### §. 43. Vajza nen unazë nuk ka tager me lshue djalin.

Vajza e xanun nuk mundet me e lshue djalin edhe në mos e pasët per sy.

Po s’ndegjoi vajza me shkue m’at fat, qi e ka xanë, e edhe prindja i perkrahen së bis, kjo s’mund të martohet ma per të gjallët e dhandrrit me tjeterkend.

Prindja e vajzës janë detyrë me i a kthye shpis së dhandrrit mje në ma të mbramin dysh, qi kan la per at vajzë.

Sheji e dhetë grosht e kanus, qi i janë çue vajzës kur u xu, do të jesin n’arkë të sajë deri ditën e dekës së dhandrrit; e të dije si vajza, si djali, si prindja se aj dhandrrit; e të dije si vajza, si djali, si prindja se aj shej s’i len me luejtë.

Kah kanuja, vajza jet e lidhun, e veç me leje të dhandrrit qi e pat xanë e per në hjekët dorë ky, se s’mund të martohet, e s’a’kanun qi të shkojë tjeterkush me e lypë, si të dijë se gjindet e pengume.

Edhe po e muer tjetër grue dhandrri vajza e xanun prej tij jet e lidhun se e lidhun.

Me dekë të dhandrrit, kanuja e liron vajzen, e, po desht, mundet të martohet per arsye qi “me dekë të dhandrrit, sheji xehet i hupun”.

Po s’nigioi vajza me shkue m’at fat, qi e pat xanë, edhe me perdhuni do t’ia apin atij, qi e ka xanë me “Fishek më shinë”; e per n’i raftë per sy vajza tue hikun, ky e vret me fishek të prindës së saj, e gjaku i vajzës shkon hupës, per arsye qi me fishek të tyne e vrau.

#### NYE I TETËMBDHETËT.

“E premja e Fes”. – Dita më shej.

#### §. 44. Percaktimi i “Fes së preme.”

“Me pre Fen” do’ me thanë me da ditën e vaden e kputme se kur me nisë krushqt për me marrë nusen.

Si t’i “pritët feja” vajzës, tuj kenë ditë më shej, krushqt do të nisen at ditë as kanuja s’e shtyn, as ban qi të shtyhet.

Krushqt do të shkojnë me marrë nusen at ditë, edhe me dijt se a’ tuj dekë nusja, zhagas e rrshanas do t’a çojnë në shpi të dhandrrit.

Krushqve s’u ndalet udha, edhe me pasë të dekmin në shpi, prindja e dhandrrit e prindja e vajzës.

I dekni në shpi, krushqt do të nisen; nusja hinë në shpi, I dekni del shpijet. Andej të vajtohet, këndej të këndohet. (Kjo thohet për me diftue se as deka ket ditë s’mund t’i ndal krushqt, se me këndue nuk këndohet.)

#### NYE I NANDBËMBDHETËT.

Çmimi, qi nepej e nepet për gra.

Çmimi, qi nepej për varza a gra, tash 50 vjetë e andej, perbahej prej 50, 100, 200 mije 400 groshësh.

Çmimi i kanus së vonë perbahet prej 1500 groshve, aq sa ban gjaku i grues.

#### NYE I NJIZETËT.

Trshigimi I grues Shqyptare.

Grueja shqyptare farë trashigimit s’ka te prindja, as më plang, as në shpi, - kanuja e xen gruen si një tepricë në shpi.

Prindja s’mendon për pajë as për kurrnji send për vajzë të vet; qi e xen do t’i a baje kujdesin.

Prindja e djalit, qi e xun vajzen do të mendojnë për gjith shka duhet për martesë të saj.

#### KRYE I KATERT

#### DARSMA

#### NYE I NJIZETEPARË.

Gatimi i darsmes në Kanun.

#### §. 45. Për darsëm do të gatohen:

- a) Kau i darsmes do të qesë 100 okë mish e vjamë;
- b) Një barrë miell kallamoqit;
- c) 4 babune grunë – miell grunit;
- d) 12 okë sheqer;
- e) 8 okë oriz;
- f) 4 okë mjalët;

- g) 10 okë djathë
- h) 2 okë tlyen;
- i) 3 okë voj të butë;
- j) 70 okë raki.

V.O. heret në vend të rakis ishte vena.

§. 46. Në darsëm të Kanus hijn:

- a) 12 Krushq e 13 Krushka;
- b) Thirca;
- c) Strafuleca;
- d) Sherbtorë;
- e) Kcimatare;
- f) Desharët;
- g) Kangë vallesh;
- h) Dhandrri e Nusja;
- i) Dy dishmitarë (Kumarët e Kunorës);
- j) Kunora.

§. 47. Detyra e të zot't të Darsmes.

Kater javë para para darsmet i ati i dhandrrit a i zoti i shpis do të shkojë vetë me krye me thirrë krushqit.

Ma para thirren krushqit miq, mandej krushqit shokë.

§. 48. “Asht kanum, qi mikut t’i shkohet në darsëm me dash.”

Desh do të çojn:

- a) Nipa e sternipa, edhe në djep me kenë e ama do t’a ket dashin per per doret e djepinmë shpinë;
- b) I ungji i dhandrrit.

§. 49. Rendi kur do të shkohet në darsëm.

- a) T’Ejten shkojn bijat e nipat;
- b) Të Premten mbrama shkojn Thirrca, Strufulleca, Magjatore, Ujatore, Deshtarët, e Krushqit miq.

Deshtarët, të mrrijmit n’oborr të dhandrrit, do të qesin ka’i pushkë per krye.

- c) Të Shtunden nadjë shkojnë Krushqit shokë.

Të Shtunden, si të nisen Krushqit, do të therret gjengji i darsmes.

NYE I NJIZETEDYTË

Prija e Krushqvet.

§ 50. “Prirjen e kryshqve e lype e pvele e veç atij qi i perketse s’kë burrë, qi munde të prijë”.  
Asht e rrebët kjo kanu.

Prija e krushqve s'luhet as ndrrohet.

Me bame hetue i zoti i darsmes, e me me shenjue per krushk të parë ate, të cilit s'i shkon prija e krushqis, posë qi bjen në gjobe, edhe krushkaparin, qi aj e shenjoji, kanuja s'i a xen.

Krushkapari s'mundet me kenë:

a) Mik, por shoq i katundit të dhandrrit;

b) Nuk do t'jet prej vllaznije a fisit të dhandrrit, por prej fisit tjetër.

Krushkaparin kanuja s'e shikon per dukë, por të cilit I perket prija, e edhe fmi e shemtim per sy me kenë, shpija e dhandrrit do ta pelqeje.

§ 51. Vargu i krushqve m'udhë.

Rreshti i krushqve kur të nisen me marr nusen, e tuj u kthye me te, mbas kanunit ashtu është njek.

I. - Krushkapari, shoq, prin

II. - Krushku mik

III. – Krushku shoq

IV. – Krushku mik

V. – Krushku shoq

VI. – Krushku mik

VII. – Krushku shoq

VIII. – Krushku mik

IX. – Krushku shoq

X. – Krushku mik

XI. – Krushku shoq

XII. – Krushku shoq me dash per doret.

XIII. – Krushka tuj e reshtë dashin.

Ma i mbrami do të shojë i ati a i vllaj i dhandrrit me kal per doret.

Krushqit, tue u nisë per nuse, do të qesin ka nji pushkë per krye n'oborr të dhandrrit.

NYE I NJIZETETRETETË

“Krushqit pa e me nuse, e percjells a me të deknin, s'mund t'i kalojn kuj per derë, posë me kenë shteku a udha e katunit a udha e madhe”.

§.52. Udhen e katundit e udhen e madhe, s'ka burrë qi mund t'i a ndalue kuej, edhe me kenë se i kalon para derës së ships.

Aty, ku kalon nieri, kalon edhe bagëtija, kalon i gjalli, e kalohet me të dekunin.

M'u rrenim m'udhë të madhe, zhyt e mbyt, aty do të kaloj shtektari e bagëtija, nusja me krushq, e percjellsa me të deknin.

Zameja e të zot't lypet – pa ndryshim – per me i kalue rrazë shpijet, e ky mundet me lirue shtekun, porse me fjalë, të mos i jesë aty udhë, e të mos i bahet ndera dhunë.

Me ba me u trimnue kush, a krushqit a percjellësat me të deknin, me i kalue per derë, kanuja e ep me i këthye dalë, per arsye qi shtekun e shpis e të pronvet të veta e ka per vedi e jo per udhë



të madhe.

Me qillue se shtyhen me besat (forkade), ka ndollë, qi janë ba shokë të deknit, e nuses i a vu futa më krye.

#### NYE I NJIZETEKATERT.

“Krushku i vendit t’ia lshojë udhen krushkut mik”.

Krushqit m’udhë, tue shkue per nuse s’mund të qesin pushkë, e kanuaj ven leçi mos me i ngue kush.

Shtektarët, çfarëdo kambet e nderjet të jenë, qi ndeshen me krushq, do të shmangin udhen sa të kalojn krushqit.

Krushku i vendit do t’i a lshojë udhen krushkut mik; kjo asht kanu detyret e burrnijet, qi e kan pasë malet t’ona që se mbahet në mend.

Mu ndeshë me krushq miq në katund a në Flamur t’em, kanuja më ven detyrm’u shmangë me krushqt e mi, sa të kalojnë krushqt miq.

Mu ndeshë dy lagje krushq në katund a në Flamur të huej, kanu detyret asht të shmangen sa njana sa tjetra lagje, e të ndahen me nderë e pa fjalë.

#### NYE I NJIZETEPESËT.

“Krushku – krushk, Miku – mik”

§.53. Kanuja S’na ven leçi mos me nga mikun më shpi t’onë.

”Krushku a’krushk“ e kanuja na len shtekun të lirë me e nga, edhapse na xen caranin e votres.

– Me nga krushkun s’i quhet kuej për marre.

Qe arsyeja:

Krushqit vijn dhe biejn me vedi mish, meze, raki (venë) paret e së bujtmes e tjera; kah kanuja krushqit han buken e vet në shpi t’eme.

§.54. Krushqit do biejn me vedi:

1. – Dashin 12 okësh rrumull; po erdh mengut, i ati i nuses ka tager me ngushtue Krushkparin qi të blejë’i dash tjetër si e lypë kanuja;
2. – Në ditë krezhmijet do të biejn 8 okë peshk të that;
3. – Djathë 2 okë;
4. – Venë 8 okë;
5. – Raki 2 okë;
6. – 12 grosh pare të s’bujtmes; - këto pare janë per bukë, qi u qet krushqve shpija e nuses okë e grosh;
7. – Djalit, qi u del krushqve përpara 5 grosh;
8. – Grues, qi e vesh nusen 5 grosh;
9. – 10 grosh ungjittë vajzës- vllaut të s’amës.

a) Krushqt vijn si grabitçarë e si një tubë cubash at natë, per me ra pre e me marrë nierin si rob të xanun, e s’vijn si miq;

b) Edhe i zoti i shpis, pra, e ka shtekun çilë me i ngucatë<sup>2</sup>, m’u ra prej tuj u ndalë armët, e peng me te s’mund të qesin, se kanuja s’jau gjegjë vajin.

### §.55. Darsma në shpi të nuses.

Në shpi, prej së cilës del nusja, s'a'kanun me kndue, as me qitë pushkë.

Krushqt edhe në mrrijshin heret në katund të nuses, s'a'kanu m'u nisë kah shpija, pa prendue dielli e pa u muzgë.

Nji hollli kaut larg' shpis së nuses, nji prej shokësh të katundit të nuses, i cili s'do të jet as gjak as fis me nusen, do t'u dalë perpara krushqve.

Krushqt, tuj mrrijtë n'oborr të nuses do të qesin ka nji pushkë per krye, ashtu edhe kur të dalin m'u nisë me nusen.

Krushkapari vetem flet, krushqt tjerë s'akanu qi të flasin, posë n'u thirrët a n'u pvetët kush me emen.

Krushqt me krushken do të hajn bukë zbashkut më njitryezë; s'a'kanu me i da dyzash.

Si të kryhet buka, do të lshojn dasmorët dhantit per nusen mbi bukë të pathyememë tryezë.

Dhantia perbahet prej nji groshit per krye, s'a'kanu me dhanë as ma teper as mengut.

### KRYE I PESËT.

### KANUNI I DHANDRRIS.

### NYE I NJIZETEGJASHTËT.

“Me dekë dhandrri, prindja e nuses janë në detyrë me i a kthye gjysen e çmimit shpis së dhandrrit”.

### §56. Tagri i shpis së dhandrrit e detyra e mikut.

Me dekë dhandrri pa e marrë nusen, mikut i jet në dorë Sheji (unaza) e dhetë grosh të kanus, se paret tjera do t'i a kthejë prindës së dhandrrit deri në ma të mbramin dysh.

U martue dhandrri e veç nji natë e kaloi me nusen e diq, gjysen e çmimit do t'i a kthejë miku prindës së dhandrrit.

Me dekë dhandrri n'at vjetë qiu martue , gjysen se gjysen e çmimit i a kthen miku i prindës së dhandrrit. Me dekë dhandrri në krye të dy vjetve mbas marteset, dy pjesë të çmimit miku i ndal për veti, të treten i a kthen prindës së dhandrrit.

Me dekë dhandrri edhe vjetin e dytë, por tuj lan fmi në cara të votres, miku s'i a ka farë detyret prindës së dhandrrit, per arsye qi bija i a la shpin të perzieme e çmimin i a lau me fmi qi i a la në plang.

Me dekë dhandrri në krye të tri vjetve, prindës së këtij s'i jet gja me marrë te miku, për arsye qi bija e ktij a bani rrogen në derë.

### NYE I NJIZETESHTATËT.

Deka e nuses.

### §.57. Tagri i prindës së nuses.

Me dekë nusja në krye të tri vjetve mbas marteset, pa lanë fmi në plang të burrit, prindja e kësaj kan tager me marrë petkat e rrgjanet, porse arka me dry me nji palë petka do të jesin ke prindja e burrit.

Me dekë gruja, tuj lanë një djalë a vajzë te burri, prindja e kësaj kanë tager mbi rrgjanet e frytit, se tjera sende do të jessin në shpi të burrit.

#### NYE I NJIZETETETETËT.

„Gruja s’bjen në gjak“ – „Grueja lshon më gjak prinden“

Njimend se mbas kanunit t’onë „gjaku shkon per gisht“, porse kjo kanu s’e pershin gruen, per arsye, qi „Grueja s’bjen në gjak“ edhe me qillue se vret kend.

Me vra grueja burrin e vet a kedo, prindja e kësaj do t’apin arsye per at gjak.

Burri e blen mundin e të jetuemt e grues, por jo jeten e saj.

Me gjetë gja gruen per faj të burrit, prindja e kësaj i lypin arsye më kanu.

Me rrahë burri gruen, nuk bie në faj kah kanuja, e as prindja s’mund t’a kerkojn të rrahen.

Me plyrë burri gruen, e po bani vaj kjo ke prindt, burri do t’u apë arsye.

Me mbytë grueja burrin, e m’u çue i kunati me vra të kunaten, pse i a vrau të vllan, kjo s’asht e perligjme më kanun. – Gjaku i grues s’bahet krahas me gjak të burrit; pra, tepricen e gjakut të burrit do t’a perligjin prindja e grues.

Sikurse janë në detyrë prindja me dhanë arsye per çdo punë të ligë qi të bajë në derë të burrit a kuejdo bija e tyne, ashtu çmimin e gjakut të saj.

#### NYE I NJIZETENANDËT.

„Grueja asht shakull per me bajt“.

Grueja njifet si një calikë per me bajtë sa të jetë në derë të burrit, se prindja se hjekin dorë prej sojet, e ndalin per vedi e mbi vedi të të pergjegjmen per te, por edhe me lypë arsye, me ba me gjetë gja.

#### NYE I TRIDHETËT.

Grueja e vejë.

Grueja, qi mbet e vejë e pa fmi, tuj u da me shpi të burrit, petkat, qi pat pru si nuse e arken me dry i merr me vedi.

Grueja e re, qi mbetet e vejë, por me fmi, po desht me ndejë në plang të burrit me fmi, do të dorzanitet me dy lagje dorzanë: dy dorzanë do të jenë të katundit ku mbet e vejë, se s’ka me pasë kush punë me te, e se s’do t’i a korisin emnin prindës as burrit të dekun; dy tjerë do të qes prindja a kushrinja e saj se s’do t’a dajn prej fmive, veç në lypët vet m’u da e m’u marte.

Grueja, qi mbet pa burrë e pa fmi, e, pse e shtyme në vjetë, i lutet prindes me e lanënë plang të burrit, s’guxon me e trazue kush prej vllaznis a fisit të burrit.

Grueja e vejë e pa djelm per në pasët varza të martueme, ka tager me ndejë e me jetue në plang të burrit. Mundet me shkue edhe ke prindët a ke ndonjana bijë e martueme me gjallit, e toka e burrit do t’I qes bukën e gojës – tri barrë drithë per vjet deri në dekë.

Po u marte grueja e vejë, atbotë rresën e vet e gjen te burri i dytë, se toka e burrit të parë s’qet bimë ma per të.

#### NYE I TRIDHETEPARË.

Theku i prem.

(Me lshue gruen)

Po s'u pru grueja si duhet te burri, kanuja i nep leje me i pre thekun a flokun e me lshue. Kunora jet, e as burri as grueja nuk mund të martohen për të gjallët.

Po u qortue grueja, mbas të lutmes së dashamirve, qillon qi burri e merr perseri.

Per dy punë e ka fishekun në shpinë grueja e per një punë i pritët theku e lshohet.

a) per kurvni;

b) per mik të prem.

Per këto dy punë të pabesijet i shoqi e vret të shoqen, e rrin pa ndore, pa besë e pa kenë i ndjekun për gjak, se prindja e nuses së vrame marrin çmimin e gjakut, e këtij do t'i napin fishekun e do t'i qesin dorëzanët.

Per bracni a cubni burri e lshon gruen porse tjetër dhunë s'ka tager me i ba grues.

Grueja, qi lshohet, tuj dalë shpijet të burrit, kurrnji send s'ka tager me marrë me vedi posë petkash, qi ka në shtat. I hupin petkat grues së lshueme, perse çmimi, qi ka pasë la burri per të, i jet ke prindt.

Me pasë djalë prej gjiut grueja e lshueme, i shoqi, edhe pse e din kathedret, asht në detyrë me i a shenjue një vend rreth plangut të vet, me i a dhanë djalin e me mbajtë me vesh e me mathë e me bukë.

#### NYE I TRIDHETEDYTË.

Grueja e pa-kunorë.

Aj, qi të marrë gruen pa kunorë, jet i lidhun kah Feja edhe kah kanuja.

Grueja e pa-kunorë farë tagrit s'ka në shpi të burrit.

Kanuja i nep këto ndeshkime burrit, qi merr grue të pa kunorë:

a) shpija i digjet e toka i jet djerr;

b) xirret prej vendit, e s'mund t'a shklasë token e vet mje qi t'a largojë gruen e mbajtne pa kunorë;

c) në pasët fmi me grue të pa kunorë, njehen të pa-ligjë e prandej s'mund të bahen kurr perkaes (trashigues).

#### KRYE I GJASHTËT.

PRINDJA. (Baba – Nana – Djelmt)

#### NYE I TRIDHETETRETË.

Baba – Burri.

#### §.58. Tagri I burrit mbi gruen.

Burri ka tager:

a) me kshillue e me qortue gruen;

b) me rrahë e me lidhë gruen e vet, kurr të mbrrijë me i a perbuzë fjalën e urdhnit.

#### §.59. Tagri i babës mbi të bijt.

Baba kà tager:

- a) mbi jetë e mbl gjallnim të të bijve
- b) me rrahë, me lidhë, me burgosë a edhë me vrà të birin e të bin, kanuja s'i lypë arsye, edhë i a xën se vret vendin: "Kush vret vedin shkon gjak hupës,
- c) me nijtë të birin në rrogë sà herë të duej, per arsye, qi "Sà të jët i ati gjall, i biri njehet si bulg ",  
mbi fitimet e të birit, të rrogës a sidà kojshin ;
- d) me shitë e me blé, me dhânë e me mârre,
- e) me karmue të birin shpijet pa pjesë, kùr mos t'i rrije nen sundim e ndigiesë; porsè, si të desë i ati, i biri vien ne trashigirn t'et.

#### §. 60. Detyra e babës.

- a) Baba âsht me detyrë mu rrekë per të mirë të të bijve si kah ndera si ka pasunija.-
- b) m'u blé armë djelmve. si të bàhen per'to:
- c) mos me bâ testamende. si të ket të bijt:
- d) trashigimin paraz m'u làn djelmvet

#### NYE I TRIDHETEKATERT.

Nana – Grueja.

#### §. 61. Paperlimsija e grues.

- a) Burri nuk kà tager mbi jetë të gures
- b) Grueja farë tagrit s'kà as inbi të bijt as në shpi,
- c) Me vrà i biri t'âmen, bien në gjak me prindt e sâmes,
- d) Me rrah, me plyrë a me vrà gruen e burrit dora e huej,nderen i a kërkon burri, varren é gjakun prindja.
- e) Me rrehë kunetija gruen e burrit, prindja e grues i a lypin nderen, në mos i raftë s mbrapa i shoqi.
- f) Me kenë nâna gergase (qi perzien e shpin), i biri e qet tâmen prej shpijet pâ njesë e pâ gjâ, veç se vjetin e parë do t'i apë buken e gojës (tri barrë drithë) e tjetër s'i kà.

#### NYE I TRIDHETEPESËT.

Djelmt.

#### §.62. Detyra e perlinii i dielmvet

- a) Bijt jau kan detyrë prindës bindjen e ndigiesen,
- b) do të rrîjn nen sundim të t'et mje qi të desë ky,
- c) smund të siellin doren më 'ta, as m'u rà ndesh fjalës,
- d) per çdo pûnë do të mërren vesht me t'anë;
- e) pâ lêje të t'et s'mund të shkojn kund,
- f) pâ zamë të t'et s'mund të blejn as s'mund të shesin gjâ, e as farë mârrdhâmet s'mund të kenë me kend,
- g) smundne me hî dorëzânë, posë per aq.. sà u bâjn armëi e brêzit,
- h) s'munden me qitë fanë më rrugë të madhe edhë pse â'plakë jetôs,

i) me pretue (me mârre pré), me viedhë a me vrà kend i biri, i ati do të pergiegjet per arsye qi "Fitimi e rreziku i të bijve i perpiesënohet t'et e vllazenve"

j) me vrà i biri t'anë, fisi a grîn dorërasinn ase e xjerrë vendit per gjithë herë;

k) me i u mbushë menja ndonjënit nder dielm me u dà prej t'et, del pà pjesë e pà gjâ.

§.63. Tagri i Parbinis ( i dialit të parë).

a) Djalit të parë i perket sundimi i shpis mbas dekës së t'et,

b) Vllau i parë do të pvetet per gjithshka mbrenda e jashta shpijet,

c) Me kënë derë Flamurtari, djalit të pare të vllaut të parë i perket Flamuri,

d) Me kënë derë Vojvodet, djalit të parë të vllaut të parë i perket prîja,

e) Me kënë Plak katundit, djalit të vllaut te pare i perket strapleqnija.

Oroe: Sà të jét pà u dà shpija, i ungji i të bijve të vllaut të parë nder zyre të katundit e të Flamurit, si të dahren, s'kan tager m'u perzie nder zyre të naltpermenduna, as i ungji as të bijt e tij, pse jânë të të bijve të vllaut të parë.

**KRYE I SHTATËT.**

**TË DAMT.**

§.64. Në Kanû të të damit pershîhen.

1.Shpija, troje e vithna. 2.Toka: a)arë b)vneshta, c)livadhe, d)xâna, ograja, e)prozhme zabele, 3.Vada (rendi i ujit), 4.Mullîni , 5.Fitim e të prishuna, 6.Armët, 7.Rêmet, hekurishta, almistra qësh, 8.Rraqe shpijet shtroja e mbloja , 9.gjâja e gjallë:lopë, qé, kual, dele e dhi, 10.Drithi e çdo bimë aret, 11.Bletët, 12. Djathi e tlyeni; 13.Vêna e rakija, 14.Pleqt e të damit.

§.64. Shpija, troje e vithna.

1. Shpija me tokë, qi të ketë per rreth, i perket vllaut të mbramë.

2. Proje e vithna dahren per Vllà aq pjesësh, s'â zjarmijesh të dahren vllazent.

§.66. Toka.

1.Toka e të parve do të dahet me terkuzë per vllà.

2.Toka e bléme prej djlemve mbas dekës së prindës do të dahet per pushkë.

3.Vllau i ndermjemët kà tager me zgjedh tokë kû të duej.

4. Ara, vneshta, livadhi, xâna ograja, prozhme e zabele do të dahren me terkuzë per vllà, sà njani,tetri.

5. Kujnija, mali e bjeshka s'dahren,'do t'a kenë zbashkut, si per drû si per kullosë

§.67. Vada.

Rendi i ujit do të dahet me kerçik mbas oket.

§.68. Mullîni

Mullîni, si toka, dahet per vllà.

§. 69. Fitime e të prishuna.

1. Fitimet e të prishunàt janë të plangut: shpija i gzon e, pà u dà shpija, do të lahen.
2. Fitime të posaçta kanuja së veçon: "Shka të xânë të dàmt në shpi, jet mbrendë."
3. Paja e grues nuk hîn në pleqëni të damit.
4. Dhantit, qi i mblidhen nuses në ditë të martesës, si te prindja, si te burri, kanuja é të damit nuk i pershîn, janë të grues.

§.70. Armët.

Armët do ti epen vllaut të parë

§.71. Rême, hekurishta, alinistra qësh.

Rêmet do të dahen per vllà. si edhe hekurishtat: spata, sheten. kosa, kmesa, kîza, shar-ra, thadra, dalta, etj... ashjû edhe almistra qesh.

§.72. Rraqe shpijet.

- a) Shtroja e mbloja do të dahen per vllà:
- b) vozga, govixha, fuçija, sheka, per vllà:
- c) lugë, qêtha, vjedra (mielca), mtîj, tur-ren e drûve, vegsha, vorba, kuça, e shka të jenë ênë drûnit e dheut, i dàn e zoja e shpis per mbas msim-it të pleqve, ashtû adhè pulat.

§.73. Glâja e gjallë.

"Berret dahen per pushkë". Në të dam të berrevet, të lopvet. të qevet e të kualvet mârrin vetun ata, qi janë të zot me bajtë armë.

§.74. Drithi.

1. Drithi dahet per gojë". Burravet, gravet e fmivet do t' u epet buka e gojës në ditë të të damit.
2. Fmija djalé a vajze pa e mbushë vjetin, s'kan tager në bukë të gojës. Si të mbushin vjetin, do tu dahet pjesa e bukës si tjervet.
3. Jo veç drithi, por edhe çdo bimë tjetër e arve a e kopshtijeve, do të dahet per gojë.

§. 75. Bletët.

1. Zgjojt e bletve do të dahen per vllà.
3. Mjalti dahet per gojë.

§. 76. Diathi e tlyeni.

Bylmeti e çdo melmesë do të dahet per gojë.

§.77. Vêna e rakija.

Vêna e rakija, me një fjalë, gjithshka hahet e pihet, do të dahen për gojë.

§.78. Pleqt e të damit.

1. Pleqt e të damit do të ienë dy a kater, a si t'a lypë nevoia e shpis, qi dahet.
2. Pleqt e të damit kan tager me mârre ka një berr për krye plakut.
3. Kpucët e pleqve të të damit do t'i apin zbashkut vllazent, qi dahen.

Oroe.

§.79.

- a) Plakut të shkretë do ti epen të prishunat e drekve pà u dà shpija.
- b) Vllaut të pamartuem do ti epen të prishunat e martesës pà u dà shpija.
- c) Granija s'hijn në pjesë të të damit, posë për bukë të gojës në të gjitha sendet, qi hahen e pihen.
- d) Grazhdi sâna e kashta dahen mbas gjâjet.

§.80. Po u mbush mendia vllazenve me u dà për të gjallët e t'et, këta nuk kan tager me u perzie as në tokë, as në pasuni, e do të shkojë secili n'at pjesë, qi t'u a shënjojë i ati.

§.81. Mbas deket të t'et, kanuja e të damit nuk i veçon vllazent, por, sà të jenë, aq pesësh do t'a dajn pasunin e t'et, si të tundshmen si edhë të, patundshmen.

§.82. Me këne kater vllazen, e për në qit-shin Pleqt për m'u dà, token e të parve do t'a dajn me terkuzë për vllà.

§.83. Me u dà dy vllazen më një krah e dy tjerë me një tjetër, token e të parve e dajn për gjymës, token e bleme prej sish për pushkë.

§.84. Me dekë njani vllà prej dy të damve, pà lânë djalë në voter, toka, qi i pat rà në pjesë, do të dahet trish, posë tokësh të bleme mbra-pa e pos gjâsë së gjallë të pertrime mbasi janë dà.

§.85. Paragrafi 83 e 84 pershîn edhë vllazen dy nanash.

§.86. Vllazent e dàm nii herë me gùr e kufi, po u perzien persri, e mbas do kohe u mbushet mendja me u sterda, tokët i dajn mbas kufinit të së dames së parë. Për në paçin blé tokë të reja e pertrî gjâ të gjalla permbasi u perzien, do të qesin në pûnë § 83.

§.87. Me këne dy a mâ shumë vllazen, e me dekë njani tuj lânë djalë mbrapa, kùr të dahen, djali i vorfen dahet me t'ungjin si vllà, mërr pjesen e t'et.

**KRYE I TETËT.**  
**TRASHIGIMET.**



## NYE I TRIDHETEGJASHTËT.

Tagari I trashigimit në Kanu.

§. 99. Me mbajtë në shpi varzat e plangut të shuem, me i a bajtë kujdesin per kah vesha e mbatha.

§.100. Me martue varzat e vorfna.

§.101. Me pritë në të pam e me i përcjellë mbas kanunit.

§.102. Me u ba drekët bisave, po diqnenë shpi të vet para a mbas maltese.

## NYE I TRIDHETETETETËT.

Vllau i shpifun.

§.103. Vlla i shpifun, mbas Kanunit, thirrej njaj, i cili len nanës me burrë të dytë.

§.104. Vllau i shpifun s'ka tager trashigimi as perkasie në plang të burritë parë të nanës.

## KRYE I NANDËT.

TË LANUNAT.

Testamendet

## NYE I TRIDHETENANDËT.

Pecaktimi i testamendeve.

Oroe: Kanûni i Lekës nuk nief testa-mende, e, per në dashtë kush me lânë gjâ prej pasunish të veta per shpirt, duhet doemos pelqimi i kushrîjve.

§.105. Percaktimi i të Lânunave (i Testamendeve).

Per te lânunat a të falmet a, si thotë gola e kombit tonë "me lânë giâsend per shpirt" mërret vesht me lânë gja per kish, si arë a livadh, kopshtë a vështë, prozhem a zabel, rendin e ujit, a edhë lang e plang me t'eger e të butë, do të két:

- a) mendt e shndoshta në krye,
- b) të jët i lirë kah e lânmjja;
- c) mos të jët i tutun prej kercnimit të ndokuej
- d) të két tager me lânë.

## NYE I KATERDHETËT.

Mëndyrë të lanunash.

§.106. Të lânunat jânë dy mëndyrësh: me barrë e pà barrë.

a) Të lânunat me barrë (me detyrë) jânë ato kùr lânësi i cakton kishës nji detyrë, b.f. me thânë nji a dy Meshë në vjetë per shpirt të tij a të parvet të tij, per at pasuni, qi po lën.

b) Të lânunat pà barrë jânë ato, kùr lânësi lën gjâsend per kish pà i caktue kurrfarë detyre, e xêhet si e falun.

c) Lânësi është në detyrë me mbledhë kushrinin e vet e Pleqt e fisit me dishmitarë, e, si lânësi si këta, do të vëjn gisht në leter si e lypë kanûni.

#### NYE I KATERDHEPARË.

Tagri i të dalunit fare.

§.107. Gjithkush është i zoti i pasunis së vet, e aj, i cilli don me lânë gjânë e vet per kishë, është i lirë e nuk mund t'a ndalë kush.

§.108. Baba edhë në mos pasët djelm, nuk mundet me u lânë bijave as tokë, as plâng, as shpi.

§.109. Baba. per të gjallë të vet, kà tager me u falë bijavet të holla. Rraqe, çakla, permbas deket të t'et s'kà tager bija me lypë të falmet e të folmet e t'et.

#### NYE I KATERDHEDYTË.

Tagri i kushrinis.

§.110. Kushrinija e të dalunit fare kanë tager me shperblye token e gjânë e të dalunit fare, porsë çmimin e kësaj pasunije do t'ia dorëzojn Kishës, mbas mendes së të dalunit fare.

§.111. Me pasë lânë uhà e detyrë gjaqesh i daluni fare, do të lahen prel pasunish të shperblyeme prej kushrîjsh, e tepricen do t'i a dorë-zojn Kishës per shpirt të të dalunit fare.

§.112. Me dekë në të papritun i daluni fare, kushrinija, kan tager mbi giâ e pasuni të tij.

§.113. Edhë në mos lashtë gjâ me shkrim i daluni fare, kushrinila jânë në detyrë me mendue, per shpirt të tij, po s'e mueren në kujdes ket pûnë kushrinija, fisi e Pleqt e katundit, kûr t'a dajni pasunin e tij, u caktojn se shka do të lânë per Kishë.

§.114. Në pasët bija të martueme i dalu-ni fare, e per ne e shperbleshin pasunin e tij kushrinija, në detyrë.jânë me pritë e me i perejel-lë mbas kanunit.

§.115. Po pat dielm, i jati nuk mundet me bâ testamend.

§.116. Po diq i ati në të papritun, tuj lânë djalin férishte djepi, kushrinija do t'a mârre në kujdes pasunin e dialin mje qi të bâhet 15 vjeç.

#### NYE I KATERDHETRETË.

Rrogtari.

§.117. Zotnija kà urdhnesen, rrogtari ndigjesen.

§.118. Rroga lahet mbas vendimit, qi të bâhet ndermietet zotnis e rrogtarit.

§.119. Per ndo'i fâj, qi të bâj rrogtari zot-nija s'mund i a bâjë giobë rrogen.

§.120. Po vodh a vrau kend rrogtari me bukë e me fjalë të zotnis, rrogtari bjen në faj e ne gjak, porsë dâmi âsht i zotnis. e ky do t'a xjerrë së keq rrogtarin.

§.121. Po ndodhi cubnija a vrasa ne katund të zotnis, do t'a largojë rrogtarin, porse do t'a percjellë me rrogë të motmotit per arsye qi faji kje i zotnis e jo i rrogtarit.

§.122. Po bâni ndo'i mbrapshti rrogtari a në katund të zotnis a jashta këtij, porsë në mende të vet e pà dije të zotnis, dâmin e gioben do t'a hjekë rrogtari, e në dashtë zotnija me e percjellë, rrogen deri n'at ditë do t'ia apë.

§.123. Me vrà kend rrogtari në mende të vet, gjakun e çon te shpija e vet.

§.124. Me vrà kush rrogtarin, bjen nëgjak me shpi të tij, por zotnis i pritet mik.

§.125. Me i u mbushë mendja zotnis me e dà rrogtarin, veç pse nuk i pelqen e pà e gletë në faj, rrogen e vietit do t'i a lajë.

§.126. Me u dyndë zotnija me plang pre një krahine në një tjetër, po s'e muer rrogtarin me vedi i a kà detyrë rrogen e vjetit, po s'u gjegj rrog-tari me i shkue mbrapa, i a kà rrogen deri n'at ditë.

§.127. Po i kcej rrogtarit me u dà prej rroget para vadjet, veç pse i merzitun, zotnija do t'i apë rrogen mje m'at ditë.

§.128. Po s'heci mbas andes së zotnis rrogtari, mund t'a dajë, 'se me vû gojë keqas mbë tē e me vû dorë nuk mundet.

§.129. Me shà keqas a me rrafé rrogtarin zotnija, e per n'u daftë ky para vadjet, per të rrafme e per të shame do t'i ligjohet.

§.130. Brimen e qortimin e zotnis do t'i kaperdÿje rrogtari.

§.131. Me rrafé rrogtarin dora e huej, ky lypë gjygj e zotnija buken e dhûnueme.

§.132. Në themel xêhet shpija, po kje kullë, mëdheskë a ksollë, mjaft qi të két carânin e votres e të qesë tym.

§.133. Çdo ndertesë qi të gjindet n'oborr, âsht e njitun me shpi, pse gjindet në hije të saj, po u tye., kà globë e dy per një.

§.134. S'i hÿhet kuej në shpi, per pà i bâ zâ n'oborr.

§.135. Thirre e, s't'u pergjegj kush, a rrÿ e prit, a nisu në pûnë Vande.

§.136. Po u shtyne e çile deren, shpija xêhet e thyeme edhë e pruejtun, e cilla kà 500 grosh giobë, e rraqet e hupuna dy per një.

§.137. Kanum thotë: kush Vi a thejë shpin kuej, per nderë të mârrun kà 500 grosh globë. Flamurit (Bajrakut). e prej sendesh të vjed-huna dy per nji të zot't.

§.138. Vathi e gjâs kà 500 grosh giobë e dy per nji të zot't.

§.139. Vathi i blet ve kà 500 grosh giobë e dy per nji të zot't.

§.140. Çerraniku i tamblit kà 500 grosh giobë e dy per nji të zot't.

§.141. Koshari i drithit kà 500 grosh giobë e dy per nji të zot't.

§.142. Me i a thye kuej shtegun e obor-rit, t'arës, të livadhut a të kopshtit, qi i kà pàra shpi-je, kà 500 grosh giobë, e të zott pûnen të ndreqme. në kullosë

§.143. Bari thirret aj«. qi 1 prîn tufës g.lâs

§.144. Bariu rrogatâr âsht në detvre me i a vû menden tufës té; mos t'i damtoliet as mos Vi bâje dam kuej.

§.145. Po 1 bâni dam kuej barlu me gjâ, i zoti i tufës e lãn e jo bariu.

§.146. Me 1 tretë ndo'l k ambë berri bar-iut. do t'a bâje me dije të zo'n e tufës. e. si 1 zoti si edhë bariu do të perpiqen në hetim të tij.

§.147. Po i treti bahut ndo 1 berr pà shêj e pà dukë, i zo ti i tufës kà tager me e cue barin deri në bé, po i u là me bé, s'i k à t\*eter devuë.

§.148. Po thej qafen a u kafshue prej hishe ndo'i berr. bariu â'në det vre me i a çue shêjin të zot't e tjeter detyrë s'i kà.

§.149. Po i a vodh kush ndo 'i berr bari-ut, detyra e këtij âsht me e bâ me dije të zon e tufës, tuj 1 a kallxue vendin e kohen se kû e kûr u vodh , tjeter detyrë s'i kà.(I)

§.150. Po duel cub barîu vetë, gjânë e vjedhun do Vi a kthe.jë të zot't në mëndyrë të kanunit, edhë e perejellë në pûnë të vet. Në mos e pasët krye vietin, rroga do fi epet mie në ditë, në të cillen u gjet në faj.

§.151. Me vrà bariu cubin tuj vjedhë a tu] pretue tufen, gjakun e çon te shpija e vet, e sà per berr a tufé të pretueme, i zoti do të krepatohet.

§.152. Bariu âsht në detyrë me rueitë gjân, e nuk do të pshtetet në të thurun a të pà thu-run, sepse "gjâja do rojë, 'se hecë, e toka nuk luen".

§.153. "Ndera e vathit âsht në kum

bonë".

§.154. Po u muer pré, per dhûnë a pre ndo 'i marazit e faqe bariut skjapi a dashi i kum-bonës, e po s'u vràn n'at hov, 500 grosh giobë i mir-ren pretarit e gjâja dy per një

§.155. Kryeglâja âsht e të zot't, me cofé ndo 'l kâmë, dâmi âsht 1 të zot't. Per vertetini do t'l çohet të zot't' shêj\*1 prej atlj, qi e kà per gjymës.

§.156. Po u dhàn per gjymës dhi a dele, pjella, këmenda e leshti dahen per gjymës nderi n' et zotnis e bariut.

§.157. 1 zoti s'âsht me detyrë me men-due as per krypë as per kësollë, por bariu qi 1 mêrr per gjymës.

§.158. Po u dha viçi fêmen e u rrit në derë të bariut, si të pjellë, pjella e parë âsht e ban-ut, qi e rriti, e bylmeti per glymës.

§.159. Po e prishi barlu bylmetin e glâs, qi kà per iz\*,,, mës. det~, ré i a k à të zot't a pjesen e bylmetit a piellen.

§.160. Glâla per g\*j~,mës nepet e mirret gjithherë në vieshtë.

§.161. Lopa per p~ rnës i sjellë të zot't 4 okë djathë e 2 ok ë ilven.

§.162. Në dhetë krenë dhi, 1 zoti mêrr 5 okë tlyen g« „mës ok e per k r~e. J.,

§.163. Në dhetë î~ renë dele, 1 zoti mêrr 5 okë tlyen gjymës ok e per kn e.

§.164. Në d"athë slà tager 1 zoti as në të dhive, as në të deleve.

§.165. Kryeglâja âsht e të zot't, e cilla as nuk shtohet, as nuk dnohet kurr.

§.166. Kryegjâja kurr s'cofë.

§.167. Lesht e kmenda e kryegjâs âsht e të zott.

§.168. Pjella âsht krejt e bariut, mje qi t'i.



## LIBRI I KATERT

### SHPI, GJAJ E PRONE

#### KRYE I DHETËT NYE I KATERDHETEKATERT.

“Shpija e thyeme ka 500 grosh giobë e dy per një të zot’z”.

§.132. Në themel xëhet shpija, po kje kullë, mëdheskë a ksollë, mjaft qi të két carânin e votres e të qesë tym.

§.133. Çdo ndertesë qi të gjindet n'oborr, âsht e njitun me shpi, pse gjindet në hije të saj, po u tye, kà giobë e dy per një.

§.134. S'i hîhet kuej në shpi, per pà i bâ zà n'oborr.

§.135. Thirre e, s't'u pergjegj kush, a rrî e prit, a nisu në pûnë t'ande.

§.136. Po u shtyne e çile deren, shpija xëhet e thyeme edhë e pruejtun, e cilla kà 500 grosh giobë, e rraqet e hupuna dy per një.

§.137. Kanuni thotë: kush t'i a thejë shpin kuej, per nderë të mârrun kà 500 grosh giobë. Flamurit (Bajrakut). e prej sendesh të vjed-huna dy per një të zot't.

§.138. Vathi e gjâs kà 500 grosh giobë e dy per një të zot't.

§.139. Vathi i bletve kà 500 grosh giobë e dy per një të zot't.

§.140. Çerraniku i tamblit kà 500 grosh giobë e dy per një të zot't.

§.141. Koshari i drithit kà 500 grosh giobë e dy per një të zot't.

§.142. Me i a thye kuej shtegun e obor-rit, t'arës, të livadhit a të kopshtit, qi i kà pàra shpi-je, kà 500 grosh giobë, e të zott pûnen të ndreqme.

#### KRYE I NJIMBDHTËT. GJAJA E GJALLË. NYE I KATERDHETEPESËT. Bariu.

“Shpija e thyeme ka 500 grosh giobë e dy per një të zot’z”.

§.143. Bari thirret aj. qi i prîn tufës-gjâs në kullosë

§.144. Bariu rrogër âsht në detvre me i a vû menden tufës të mos t'i damtohet as mos t'i bâje dam kuej.

§.145. Po i bâni dam kuej bariu me gjâ, i zoti i tufës e lãn e jo bariu.

§.146. Me i tretë ndo'i kambë berri bar-iut. do t'a bâje me dije të zo'n e tufës, e, si i zoti si edhe bariu do të perpiqen në hetim të tij.

§.147. Po i treti bariut ndo i berr pà shêj e pà dukë, i zoti i tufës kà tager me e çue barin deri në bé, po i u lã me bé, s'i kà tjetër detyrë.

§.148. Po thej qafen a u kafshue prej bishe ndo'i berr, bariu â'në detyrë me i a çue shêjin të zot't e tjetër detyrë s'i kà.

§.149. Po i a vodh kush ndo 'i berr bari-ut, detyra e këtij âsht me e bâ me dije të zon e tufës, tuj i a kallxue vendin e kohen se kû e kûr u vodh, tjetër detyrë s'i kà.

§.150. Po duel cub barîu vetë, gjânë e vjedhun do t 'i a kthejë të zot't në mëndyrë të kanunit, edhe e perejellë në pûnë të vet. Në mos e pasët krye vietin, rroga do fi epet mje në ditë, në të cillen u gjet në faj.

§.151. Me vrà bariu cubin tuj vjedhë a tuj pretue tufen, gjakun e çon te shpija e vet, e sà per berr a tufë të pretueme, i zoti do të krepatohet.

§.152. Bariu âsht në detyrë me rueitë gjân, e nuk do të pshtetet në të thurun a të pà thu-run, sepse "gjâja do rojë, 'se hecë, e toka nuk luen".

#### NYE I KATERDHETEGJASHTËT.

Skjapi a dashi i kumbonës ( Ogiçi ).

§.153. "Ndera e vathit âsht në kumbonë".

§.154. Po u muer pré, per dhûnë a pre ndo 'i marazit e faqe bariut skjapi a dashi i kum-bonës, e po s'u vràn n'at hov, 500 grosh giobë i mir-ren pretarit e gjâja dy per nji.

#### NYE I KATERDHESHATËT.

Gjaja per gjymës.

§.155. Kryegjâja âsht e të zot't, me cofé ndo 'i kâmë, dâmi âsht i të zot't. Per vertetini do t'l çohet të zot't' shêji prej atij, qi e kà per gjymës.

§.156. Po u dhàn per giymës dhi a dele, pjella, këmenda e leshi dahren per gjymës ndermjet zotnis e bariut.

§.157. I zoti s'është me detyrë me men-due as per krypë as per kësollë, por bariu qi i mërr per gjymës.

§.158. Po u dha viçi fêmen e u rrit në derë të bariut, si të pjellë, pjella e parë është e bari-ut, qi e rriti, e bylmeti per glymës.

§.159. Po e prishi barlu bylmetin e glâs, qi kà per gjymës. detyrë i a kà të zot't a pjesen e bylmetit a piellen.

§.160. Gjâja per gjymës nepet e mirret gjithherë në vieshtë.

§.161. Lopa per për gjymës i sjellë të zot't 4 okë djathë e 2 okë tlyen.

§.162. Në dhetë krenë dhi, i zoti mërr 5 okë tlyen gjymës oke per krye.

§.163. Në dhetë krenë dele, i zoti mërr 5 okë tlyen gjymës oke per krye.

§.164. Në djathë s'kà tager i zoti as në të dhive, as në të deleve.

#### NYE I KATERDHETETETËT.

Kryegjaja.

§.165. Kryegjâja është e të zot't, e cilla as nuk shtohet, as nuk dnohet kurr.

§.166. Kryegjâja kurr s'cofë.

§.167. Lesht e kmenda e kryegjâs është e të zott.

§.168. Pjella është krejt e bariut, mje qi t'i rritje në derë kryegjâja.

§.169. Bylmeti dahet si të bâhet nder-mjet tyne. Vende vende bylmeti nuk nepet aspak.

§.170. Po u damtue ndo'i kambë berri, dami është i bariut, e do t'a pertrijë per me e mbushë numrin.

#### NYE I KATERDHETENANDËT.

Gjaja me pergjegje.

§.171. "Gjâja me pergjegje nuk mir-ret".

§.172. Po more gjân per giymës, detyra e pergjegjes nuk të lidhë, dami është i të zot't.

§.173. Po u shkaktue dami prej pàkujde-sit të bariut, dami është i tij e giânë e damtueme do t'a pertrijë.

#### NYE I PESËDHETËT.



Dosa per gjymës.

§.174. Po u muer derku fêmen per gjymës e porsà t'a dajë dosa, edhè e rriti aj, qi e mure, pjellen e saj do t'a dajë per gjymës me të zo'n.

§.175. Dosa i jet bariut, qi e rriti, per të cillen do t'i apë zot't nji derk mâ teper.

§.176. Po s'u mbarrs dosa n'at vjetë, bariu nuk mund t'a shes as s'mund t'a presë, por do t'a lâjë qi të pjellë nji herë.

§.177. Po u kervis dosa e puell e i shkuen dam dirqt pà i dà e âma, do t'a ruej bariu mje qi të mbarrset e të pjellë së dyti, e dirqt dahren si në 174.

§.178. Dirqt dahren 'si t'i dajë e âma e jo para.

§.179. Po u dha per gjymës dosa e rritun, pjella dahet per gjymës, e dosa i kthehet të zot't, per të cillen do t'i lêhet bariut nji derk mâ teper.

#### NYE I PESËDHETEPARË.

Steli i qênit.

§.180. Qêni i hekurave kà stelin e vet.

§.181. Steli âsht tbâna e rojsit të shpis e të vathit.

§.182. Po vrau kush qênin në stel të vet, i kà 500 grosh të zot't të qênit.

§.183. Qêni i hekurave lshohet mbas darkësh të mdhaja, e rrin zgjidhë mje qi të dalë drita.

§.184. Të shkrepunit dielli, qêni i heku-rave do të gjindet në stel me hekura në qafë.

§.185. Po t'u turr qêni n'udhë të madhe, si të dalë drita, e nuk mund i pshtove pà e vrà, edhè e vrave, peng e plak nuk mund të lypë i zoti i qênit, per arsye qi "Udha e madhe nuk làn gjâ".

§.186. Po t'u turr qêni në çdo kohë të ditës, i drodhe pushken edhè e vrave, tuj i rà a bal-lit a krahnorit, qêni shkon hupës.

§.187. Qêni në dam vritet, por at botë veç kùr të gjindet me "mish në gojë" b.f. tuj të bâ dam ndo 'i kambë berri në tufë.

§.188. Qênit në mal, tuj shkue mbas tufés së vet, s'i pritet gjygji: po e vrave, làn qênin.

§.189. Prifti nuk mundet me mbajtë qên hekurash te Qela (Kisha), per arsye qi Prifti do të gjindet gati natë e ditë per çdo nevojë të popullit.

#### NYE I PESËDHEDYTË.

Kau më hu.

§.190. Po desht me mbajtë qën hekurash Prifti, as natë as ditë nuk mund t'a lirojë prej hekurash.

§.191. Kau më hù po e dimnoi bulku, kà nji barrë drithë, po e dimnoi i zoti kà nji barrë e gjymës,.

§.192. Po u vodh kau më hù, bulku e i zoti i kaut do të rreken në hetim të tij.

§.193. Kapucarín do t'a lajn zbashkut, sà niani tjetri.

§.194. Po i vojt mendja të zot't, se bulku i a kà damtue kàn, ky do t'i lahet me bé.

§.195. Po e kaptoi kan bisha a e xû' giarpni në mal e bulku e gjet cofët, do t'a çojë të zot't Ikuren a ndo'i shëj tjetër.

§.196. Po hupi kau pa shej e pà dukë, bulku do t'i ligjohet të zot't me bé, se nuk kà gisht në dam të kaut.

§.197. Po s'e ngau kan bulku, aj pasët e grazhdofët, porse të zot't i a ka hunin

§.198. Bulku do t'i çoië të zot't bimen te dera.

#### NYE I PESEDHETETRETË.

Bleta.

§.199. "Vathi i bletës i thyern kà 500 grosh giobë e dy per nji të zot't."

§.200. Vathi i bletve, kah Kanûja, i para-zohet shpis së thyeme, vathit të gjâs, kosharit të drithit e çarranikut të tamblit.

§.201. Kush të viedhë nji zgjue bletet në vathë, vathi xêhet i thyern, prà kà 500 grosh giobë, e të zot't dy zgjoj per nji.

§.202. Po i rà mohit, bën e kà me 12 poronikë, 6 të niehun e 6 të paniehun.

§.203. Zgjoni i bletës me miza mbrendë, mbas çmimit të Kanûs, bân 50 grosh.

§.204. Oka e mjaltit bân 5 grosh, oka e dyllit 5 grosh.

§.205. Bleta e hikun, qi xên vend në pêmë a gardh të huej, âsht e të zot't, qi i vêhet permbrapa, e i zoti i pêmës a i gardhit nuk mund t'i a ndalë.

§. 206. Bleta e hikun prej vathit të vet, po zû' vend në pêmë a gardh të huej pà e mârre mbra-pa kush, i zoti i pênies e i gardhit ka tager mos me i a dhânë kuej e me e ndalë per vedi.

§.207. Bleta, qi Ishoin, do të mirret mbrapa kambë me kaimbë e do të ndiqet mje qi të zatesë kund, e, kûdo qi të ndalet, e mbiedhë i zoti.

§.208. Po Ishoi bleta edhë shkoi me zatetë kund pà e mârre mbrapa kush, ajo qi t'a gjêjë mâ i pari, e mbledhë per vedi.

§.209. Po u çue kush atie vonë, edhë i duel zot bletës së hikun, pà e pasë mârre mbrapa, kanûja nuk i a gjegjë vajin e bé per bletë nuk i epet kuej, per arsye qi nuk mundet kush me thânë se kjo bletë âsht e êmjja, po s'e pat marrë mbrapa kambë me kamdë kûr i hiku, 'se "bletë kjo, bletë ajo".

§.210. Bleten e gjetun nder kopshtîje të hueja a në rrethînë të shpis së huej nuk mund t'a mbledhë kush, âsht e atij, në kopslitë a rrethînë të të cillit u gjet.

§.211. Bleta e gjetun në mal a nder prozhme të hueja, po kje larg shpijash, âsht e atij, qi e gjet.

§.212. Bleta e gjetun nder shpella té shkambîjve të vendit të huej, po kje larg shpijash, âsht e atij, qi e gjet. per ndryshej âsht e atij në rrethînë të të cilit u gjet.

#### KRYE I DYMBDHTËT.

#### PRONET.

#### NYE I PESËDHETEKATERT.

Caktimi i pronvet.

§.213. Shkaf â'shpi, qi qet tym, do të két pronet e veta.

§.214. Plangu i shpis kà oborr e kopshtë, kà vêshtë e arë, kà livadh e xâna, kà udhë e shteg, kà kufij si në mal, si në vrrî, si në fushë.

§.215. Të gjltha tymet kart pjesë në kujri.

§.216. Ara, vêshta, kopshti e livadhi, xâna, prozhme e zabele, jânë të dame me kufij.

§.217. Kujrija, mali e bjeshka jânë të perbashkta si per te ngulun të tbanave, si per landë e almiste, si edhë per drû.

§.218. Shpijat plangçore munden me pasë mâ se një per tekë (thuper), qi u kan mbetë trashigim prej të dalunve fare.

§.219. Aj, qi të shkojë me ngûlë vathë a tbânë në bjeshkë, me truell, kopshtë a ndo'i copë arë, po desht me i çilë i çilë e jesin të tijat, e nuk mundet kush as me e ndalë e as me e xjerrë prej atij vendi.

§.220. Mrizat a lisat, qi lën kush per me mrizue gjân, nuk mund t'i a presë kush, pse jânë t'atij, qi nguli mâ i pari n'at vend.

§.221. Me u dyndë një shpi e me u zhgulë fare prej katundit të vet, po s'e shiti trollin e token, ashtu do t'i rrëje e nuk ka tager kush me ngulë mbë 'to.

§.222. Po shiti token me lang e me plang, vendi i tbânës është i tij, e mje qi të qindrojë shpija e tij, nuk mund t'i pushtojë kush.

§.223. Se e cilla shpi e katundit në Flamur ka tager me shtë në pûnë aq tokë në kujri sa' të pershije rreth e rreth me gûr të hjedhun me dorë të majtë.

§.224. Aty, kû të fillojë me mifé do Vulet kambkryq, do të marrë një paperdhok në dorë të majtë, edhe e hjedhë në kater ânë kryq e rreth vedi aj vend është i tij. Heret kan pas doke me hjedhë latushen (spaten).

§.225. Token e çilne një herë a per kop-shtë, a per arë, a per tbâanë, edhe ne e lashtë djerr i zoti per qinda vjeç, tjeterkush i katundit as i fla-murit nuk mund të hËjë me e pûnue. Djalë mbas djalit jet e tija. qi e pat çilë i pari. (Malcija e Lezlies).

§.226. Aj, qi mos t'i bie mbrapa tbânës së vet per 10 vjet. mbas 10 vietësh i del dore e i jet aij, qi t'a xâjë i pari. (Oroshi)

#### NYE I PESËDHETEPESËT.

Me ba vlla kënd në katund.

§.227. Me bâ vllà kend në katund, don me thânë me pelqye një shpi të flamurit të huej, qi të mundet me ardhë e me ngulë në katund të fla-murit tjetër.

§.228. Si t'a bâjë vllà at shpi katundi, kushdo i këtij katundi mundet me i a shitë token, porse nder kater kufijt.

§.229. Në bjeshkë, në vrrë e në kujri, si të katundit si të flamurit gjâ s'i shitet e pjesë zotni mi nuk mundet me pasë kurr, sâ per kullosë e per drû e almiste i nepet liriya e perdorimit per nderë.

§.230. Zyrevet të perbash k ta të katundit do Vu pergjegjet.

§.231. Mort e darsen. peng e giobë e uhàn e miellit e ka uhazisht me katund. Do t'apë giobë, ashtu edhe ne pjesë të giobës ka tager.

#### NYE I PESËDHETEGJASHTËT.

Kujrija.

“kujrija shkon për tym”

§.232. Kuirija është vendi, qi e ka per-bashknisht një katund a një flamur per kullosë, per landë, per drû, per gjojë e per tjera nevojë.

§.233. Kujrija nuk dahet, por, sà shpi a tyme të jenë në katund, kan tager në kujri të katundit, e sà tyme të jenë në flamur, kan tager në kuiri të Flamurit.

§.234. Visarin e kujris s'mund e shesë një pà tjerë, dâmi e fitimi është i të gjitha tymeve të katundit a të flamurit.

§.235. As arë, as vështë. as kopshtë s'mund të çilë kush në kujri. pà u pushue pûna prej gjith katundit a prej flamurit.

§.236. Kush vên ndo'i pême në kujri, aj, qi e vuni, kà tager mbi landë të sajë e mund t'a presë kur t'i mbushet mendja, porse tjeterkush nuk mund t'i a ngulë spatën.

§.237. Pêma e landa e vûme në kujri, është e atij, qi e kà vû, porse kokrrat i han kush të mundet pà muejtë me i ndalë aj qi e kà vû.

#### KRYE I TREMBDHTËT.

#### KUFINI.

#### NYE I PESËDHETESHTATËT.

Kufijt e tokës nuk luhen.

§.238. Kufini perbâhet prej gurësh të mdhaj e picigiatë edhë ngulen sà nen, aq mbi dhé. Per kufi mund të sherbejë edhëe ndo'i landë e montueme.

"Guri i kufinit kàa dishitarë mbrapa".

§.239. Guri i kufinit kà per rreth dish-mitarë. Këta janë a gjashtë a dymbdhetë paperd-hokë (gurë të vogjel), të cillt vorrohen nen dhé rreth e rreth prit të kufinit.

§.240. Në të ngulun të kufijve, posë shpijave nder fjalë, duhet të jenë edhë pleqt e katundit, pleqt e flamurit e saà mâ shum prej të rish e fmish e edhë prej katundesh të rrethit, qi të mba-het në mend kufini.

§.241. Se e cilla tokë. po kje arë a livadh, kopshtë a vështë, prozhem a zabel, xânë a ograjë, a rrethi i shpis, katundi me katund a Flamuri me Flamur e shpija me shpi, kan të damet me kufi.

§.242. "Kufini i ngulun një herë, nuk luhet mâ".

§.243. Eshtent e vorrit e guri i kufinit faqe Kanunit janë paraz. Me lueit kufinin është një si me lueit me eshtent e të dekunve.

§.244. Aj, qi të hîjë me dà kufij, a me drejtue ndo'i kufi të harrue, do t'a mârrë në shpirt, do të ngarkojë në cup të krahit një gûr e nii bûcë dheu, e do t'u prijë dy shpijave a dy katundeve, a dy Flamurve, tuj ngulë kufinin e ri a tui kallxue shêjet e kufijve të vjeter.

§.245. Me gûr e dhé në cup të krahit, plaku, qi prîn në të dàm të kufijve të vieter, do të perbehet para se të niset.

§.246. Mëndyrët e bës mbas Kanunit janë njëkëto:

1) Per ket gür e dhë (ase per ket peshë), me të cillat e ngarkova vedin, per shka kam pasë ndie prej sa parësh, vëset e kufijve janë këne sikurse do të ju diftoj tash, e më sà m' à mërr mend-ja e shpirti, s' do t' i randohem kurrnjanes lagje".

2) Ter ket peshë, këtû e këtû kan këne kufijt e hershem e këtûu po i nguli edhë un. bajsha n'at jetë, në kjo fsha tuj iu rrëjtë."

3) Ter ket peshë, e cilla m' u randoftë n'at jetë, njëkëtû janë këne shëjet e vjetra të kufijve, si më kà pasë kallxue tatgjyshi, kùr ishe carnerdhok e bari dhizësh me 'tê. Aj e kà pasë mârre n'at jetë, se kufijt janë këtû e këtû, e per mbas fjalës së tij edhë un po e mâr në shpirt."

4) "Mu randofët në ket e n'at jetë kjo peshë, mos shkosh me shpirt kah kufijt e vjetër."

§.247. Si t'a mârsh me peshë (si t'a mârsh gurin e kufinit në krah), s'kà burrë, qi mund t'a luej.

§.248. Po i u dha plakut guri e plisi, i vûni në krah e u vû per me diftue kufijt, nuk mund të dalë kush me e ndalë, por i thohet: Prîj prà, e mos pûnojsh me të drejtë, kjo peshë tu randofët n'at jetë!

§.249. Si t'a ngulë kufinin plaku, do të mbajë doren mbi 'tê edhë thotë ai qi e luejtët ket gür, atij i u randofët n'at jetë"

§.250. Kush t'a luel kufinin me qellim qi me ngatrrue a shpin me shpi. a katundin me katund, a Flamurin me Flamur, i shtym prej së folmesh e së falmesh. po u hetue, posë giobes e faqes së zezë, atij i randohen edhë damet, qi do të shkaktohen prej këtij ngatrrimit.

§.251. Po u bâ ndo'i vrasë mbas ngatr-rimit të kufinit të luejtun. Ngatrrasi do të lajë per giobë 100 desh e i kà, e grîhet katundisht.

**NYE I PESËDHETETETËT.**

“Kufini nuk ban lak.”

§.252. Per me shporrë çdo pamarrvesht-je, kufini s' do të lakojë e s' do të shkojë dredha-dredha, por do të çajë drejt.

**NYE I PESËDHENANDËT.**

“Kufini i fituem me gjak.”

§.253. Me u shty kush mbrenda kufinit të huej pà diejtë se âsht vendi i huej, e kush s' i shkoi te dera as s' i bâni zâ, per me i thânë se kà kalue ne e huejen, edhë në pasët bâ ndo'i dam në landë a në shkado ditën e pengut, s' i vëhet me là gjâ per dame të bâme, veç se del vendit, mbasi duel i huej

§.254. Po u kapen per kufij vllazen, a kushrîj, a fisi me fis, a katundi me katund, njiqind me u vrà, veçse fiken, se kufijt nuk luhen. Pengjet e Pleqt do t' i shgatrojn.

§.255. Me ndollë vrasa mund në kohë të të damit të kuffjve, a me qillue vrasa nder bari në mal,

tui u shty nder vedi per kahë kufiit e kullosës në mal a në bieshkë, atbotë kputet çdo pleqni per kah vendi i kufinit. "Aj më lypi pashtrakun, un i a ktheva hekurin e çarkun". Aty kû t'u ngulen muranat, jet vendi i kufinit.

§.256. Gurët e muranave lesin per kufij per gjithmonë.

§.257. Me qillue se vriten dy vetë flakë per tlakë e bukur larg prej shoqi shoqit, kufini i njanës lagje jet ke murana e njanit. e i tjetres ke murana e tjetrit.

§.258. Vendi. qi është ndernjët dy muranave, jet i të dyja lagjeve.

§.259. Me ndollë se i vrami nuk rrxohet prej pushket, e i ep zëmer vedit e shtyhet, kû tuj u çue, kû tuj u rrxue rrrshanas kah kufini i huej, sado kthellët me hî, aty kû të rrxohet, e i lodhun prej varret, des, i varret murana, ajo muranë jet per kufi, edhepse në vend të huej.

§.260. Vendi i jet atij katundi e Flamuri, të cillvet u perkittë i vrami, qi u shty, e s'kà burrë, qi guxon me luejt muranen, qi mbet per kufi, pse u muer me gjak e me rradake të lamun.

§.261. Ky tager është vetem kûr të vriten per kufij e jo per çdo vrasë.

#### NYE I GJASHTËDHETËT.

Kufini i fituem me "Gurapesh" a me rrasë të ngarkueme.

(Heret heret, kûr skà kënë pushka ndoshta, në të dàm të kufive qitej në pûnë gurapeshi per kufije t'aferta, e per të lartat bâhej gadi një rrasë a gûr sà bindi me një "kush i del!" d.m.th. me u ngarkue me të.).

§.262. Dy flamuret e ngatrueme do të gjêjshin ka një burrë të fuqishem e të dàm e kufive do t'u lëhej atyne.

§.263. Me guraesh: Aj, qi mbrijte me hjedhë gurin kah vendi i huej mâ larg, aj vënd i jitte flamurit të tij. Mâ çiltas: po e ferfllova gurin un mâ larg, t'a mirrshe at vend ty, po e ferfllove ti, m'a mirrshe vendin.

§.264. Me rrasë a gurë të madh në shpinë: tuj ngarkue rrasen a gurin, shtyheshin rnje qi jitshin nen të. Aj, qi shtyhej mâ larg, vendi i kufinit të flamurit të tij do t'jite aty. (Si i Nen nder-fandori në Fusha të Lugjeve në Mal Shêjt të bjeshkve t'Oroshit.)

#### NYE I GJASHTËDHETEPARË.

Kufini i ngulun me "spatë".

§.265. Po më ngushtoi nevoja me xjerrë ndo'i landë a prej se s'kâm bjeshkë, ase nuk mund të gjêjë aso lande, qi më lypet, rroki latushen (spat-en) e hîj në bjeshkë të huej. Mbas krizmes së spatës, vînë rojtarët e bjeshkës edhë më gjêjn tuj trupue arnej të perhjedhun.

§.266. Po u shterngue me të shpejt darnçori, e i punoi fuqija e krahve, edhë i dha spatës tuj e

ngulun rnje më tû në trup t'arnênit, e po s'mund e xueren rojtarët e bjeshkës, kufini i fla-murit të këtij, qi e nguli spatën, jitte aty. (Si i kà pasë ndollë Gjokë Buçës s'Kaçinarit me Kushnê.)

Oroe: Kufijt e fituem me gjak, me gura-pesh e me të ngulun të spatës, do të njehen nder kanune Vigâjsh, per arsye qi per të fituem të tyen kà pûnue fuqija per të shporrë marren e korin. Do të kuptohen edhë mâ kjartas, kûr të fillojm me îmtue doket e Maleve t'ona.

#### NYE I GJASHTËDHETEDYTË.

Udha e katundit.

“Udhët janë drejt e tokës”

§.267. "Udha e shtegu nderrnjet dy meg-jeve lypë pashin e vet".

- a) Udha e lagjeve të katundit do tjet e gjânë tetë pllâmbë, kater pllâmbë niani, kater tjetri.
- b) Per të ngulun të gardhit nderrnjet dy arnajve, do të lêhen tetë pllambë: sà njâni sà tjetri.
- c) Po s'kje udhë katundi, por udha e dy kufijarve, këta, në laçin rrugë nderrnjet, do të lânë ka nji pllambë per shoq, ashtû qi kufini të jesë në mjedis, po s'lân rrugë, gardhin do t'a thurrin zbashkut.
- d) Po u rrethue vendi me ledh, aq larg kufinit të huei do të fillohet, sà âsht trashsija e led-hit.
- e) N'u ndertoftë shpija, do të ndertohet larg kufinit të huej sà xên vend streha.
- f) N'u çilët pusi, do të çilet aq larg, sà mos t'a thithë ujët e pusit të kufijarit, ase sà âsht e gjânë gryka. "Ujët âsht gjaku i tokës."
- g) Po u vû ullîni a fiku a çdo landë e dobishme, do të vêhet pêsë kambë larg kufinit të huej, po su bajtë, do'vû dhetë kambë larg kufinit.
- h) Po bîni landa mbrenda kufinit, porsë teper afer kufinit të tjetrit, po s'e shkmesi i zoti, kufijari kà tager me e shkmesë e me largue damin: "Jezullin e huej shkmesë, mje kû të mrrîje kmesa".
- i) Po desht kush me vû ndo 'i landë çfaretdo, dhetë kambë do t'a largojë prei kufinit të huej.
- j) Landa a péma, qi i bân dam arës së huej me hije, a do t'a zhgulë i zoti, a do t'i a lajë darnin e pervjeçem të zot't t'arës (Malësija e Lezhës).
- k) Kush t'i presë kuei a lande a pémë rreth shpijet, veç prej mnijet, 500 grosh do t'i lajë të zot't të landës a të pëmës së preme.

#### NYE I GJASHTËDHETETRETË.

Udha e madhe.

§.268. Udha e madhe do t'jët e gjânë aq, sà mund të kalojë kali me barrë e qét me zgiedhë.

§.269. Udha ndjekë dellin, e s'ndalet as mund pritët.

§.270. E mira e perbashkët i paravêhet dâmit të veçanët.

§.271. Pûna e largon udhen e madhe, porsë s'mund e qesë nujë, kû mbytet bagtija, as në shkallë (shkamb), kû then qafen bagtija".

§.272. Po e largove udhen e katundit prej vendit t'and, nuk do t'a terthorzoish shum, edhë mundim e së ndreqmes do t'a hjekish vetë.



§.273. Po e ndreqe keq, në të gjet dami ty, e paç per vedi, po e gjet dami tjetrin, ty të zhgarkohet, e do t'epsh arsye permbas damit.

§.274. "Udha e Flamurit do të jët e gjânë aq, sà âsht e gjatë shtëja e Flamurit".

#### NYE I GJASHTËDHETEKATERT.

Udha e verbët.

§.275. Shtegu a kapercyelli a, mbas kanunit, udha e verbët, po kje në kater kufij t'ue, ndryje e token pûnoje.

§.276. Po kje shtegu i kënë gjithherë, kû kan kalue kambisorët (shokët e katundit), porsë tuj t'a shkaktue dâmin nder amaj. kopshtëje, nder vështa e nder pëmajë, ne e mbyllsh. do të çilish një tjetër., por jo teper në të rrethuern.

§.277. Po kie shtegu i lshuern per nderë e me fjalë, e të del dhûnë, ké tager me e ndry, e, me i lshue fjalë katundit të mos të bije mâ aty pari.

§.278. Po kje shtegu kû kan kalue shokë, krushq me nuse e percjellsa me të dekun, a kah Kisha a kah vorret, e kënë aty rnotit, nuk mund e ndrysh.

§.279. Per të luejtun të çdo shtegut duhet, dàemos, pelqîmi i katundit.

#### NYE I GJASHTËDHETEPESËT.

Pashtraku.

§.280. "Pashtrakun epe vetë, perndryshe t'a marrin edhe me perdhuni".

§.282. Po u xû një tufë e hueja në mal a në vrrî të flamurit tjetër, i zoti i tufës do të lajë pashtrakun.

§.283. Dâmi i pashtrakut do të lahet me krye berri.

§.284. "Kumbona e oqiçit nuk mund, të mirret pashtrak, âsht ndera e tufës.

§.285. I zoti i mallit nuk kà tager me prekë tufen e as me mârrë me dorë të vet berrin, dora e të zott të tufës do t'i a apë vetë berrin per dâm.

§.286. I zoti i malit nuk kà tager me zgiedhë berrin, por do të mârrë at berr, qi t'i apë dora e bariut.

§.287. Njiqind herë në ditë në hîfët tufa e huej në mal të huej, aq berre do të lajë i zoti i tufës.

§.288. Po s'u gjegj bariu me là pash-trakun, e u çue i zoti i malit me disà shokë edhë i rà pré tufës në mal të vet, atbotë si katundi, si fla-muri perkrahen pretarit, e lypin arsye prej të zot't të

tufës. Katundi e flamuri i bariut a do t'a ngushtojn me lã pashtakun, a do të hjekin dore prej si.



## LIBRI I PESËT

### PUNA

#### NYE I KATERDHETEGJASHTËT.

“Puna len shtegun”.

§.289. Puna e largon udhen e madhe, porsé s'mùnd e qesë nd'ujë, kû mbytet bagtija, në shkallë (shkamb), kû then qafen bagtija" (Shif Nye LXIII, "Udha e madhe" 271.)

§.290. Po të kaloj mun neper vend t'and udha e madhe e t'u mbush mendja me e çilë at vend, udhen mùnd t'a largojsh, porsé nuk mùnd e qesish neper prroje e rmore a buzë ujnash, as me e njitë shkrepave e shkambijve.

§.291. "Puna e luen shtegun". Po t'u rnbush mendja me punue at tokë, neper të cillen është shtegu i katundit, punoje, porsé shtegut do t'i gjëjsh vend.

§.292. Kanûja s'don qi t'i bahet kuej dâm toka, e prandej thotë sè "Shaterkazi e luen udhen", porsé udha e shtegu do të perligien me nii vend tjeter.

#### NYE I KATERDHETESHTATËT.

Bulbu.

§.293. Bulg thirret njaj, i cilli hinë me punue token e njaj zotnije.

§.294. Zotnija do të kujdeset me ndertue nii ksollë, §.mdheskë a kullë per bulg e per shpi-arët e ti).

§.295. Per qe, si të baj me zotnin.

§.296. Po pat qet e vet bulgu, punon, token e sà, per hu, si të vendohet me të zo'n e tokës.

§.297. Po s'pat qet e vet bulgu, nuk mùnd t'i marrë njeti, por të zotnija i tokës.

§.298. Almiset, hekurishtat e të prefunt e tyne, janë në shpinë të bulgut.

§.299. Me dà e me reshtë ujët e vis, e me jau vû menden dasave, detyra e bulgut është.

§.300. Po theu ujët e vis në rend të huej e në mende të vet bulgu, dâmin e làn bulgu.

§.301. Me i çilë qerme (hendiqe) tokës, detyra është e zotnis e jo e bulgut.

§.302. Të thurmen e tokvet e kà bulgu e jo zotnij a.

§.303. Lavrimin e tokvet, të mjellmen, të mifinen, t'ujtmen, të korrunt, të çveshunt i kà bulgu e jo zotnija.

§.304. Gjithshka të mbjellë bulgu në tokë të zotnis (çdo bîmë), do t'a dajë me zotnin mbas vendimit, qi të ken bâ.

§.305. pêmë (fiq, arra, shega, molla dardha e këso tjerash) bulgu i shkundë e i mbled-hë e i dën pergjymës me zotnin.

§.306. Bulgu kà tager me çilë një copë kopshtë në tokë të zotnis e këtê per vedi, sà per lakna, qepë, hudra e per perime tjera.

§.307. Në vëftë edhë duhàn n'at kop-shtë, e kà per vedi.

§.308. Në vëftë bulgu a duhàn a kertol-la jashta kopshtit të caktuem, i kà pergjymës me zotnin.

§.309. Ne e pasët bulgu gjân e zotnis pergjymës, kashta i rrîn bulgut e me pleh do të plehnohen tokët. Mundin e pûntoris e hjekë bulgu.

§.310. Në pasët livadhe të njituna me tokë të bukës, bulgu i kositë e sânen e dën pergjymës me zotnin; porsé të thurmen e t'ujtmen i kà bulgu.

§.311. Kullosen e livadhevet e ndalë bulgu, qi i ruejti, i thurri, i ujt i i kositi e zotnija nuk mûnd t'i a apë tjeterkuej, porsé edhë gjaja e zotnis do të kullosë nder'to.

§.312. Sanen e livadhevet bulgu e vên mullâr, porsé të bajtmen e kà zotnija.

§.313. Të korrmen, të qiruemen e të shimen e misrit e kà bulgu, perposë ne e mbled-hët zotnija nder koteca rrûm a kallzë edhë e grumbullon n'oborr të vet; atbotë bulgu i a bân e per të qiruemen mendon zotnija.

§.314. Per t'ujtun të perimevet të kop-shtit, bulgu merr ujët në rend të tokve të zotnis.

#### NYE I KATERDHETETETËT.

Farkatari.

§.315. Farkës (si edhë Kishës, mullînit e perbûjtores) s'i pritët kush mik".

§.316. Farka e kà me rend, si edhë mul-lîni".

§.317. Farketari do të farkojë me at rend, qi i bjen kush hekurishtat.

§.318. Farketari nuk do të shikjojë dashamirisin, as nuk do të veçojë të pasmin prej të papasmit, të largtin prej të ngiatit. Detyra etij âsht me i a vû menden rendit.

§.319. Mundi i farketarit lahet koshiq per pendë të dheut.

§.320. Farketari është në detyrë me farkue, porsé hekurin do t'i a bijë sè i cilli per vedi.

§.321. Rrshiqi, frysi, kullma e tjera vegla janë të farketarit. Eshken do t'i a bijn të zotët e hekuravet.

§.322. Detyra e farketarit është me mabat-hë e me prefë hekurishtat rrokull vjetit.

§.323. Të zotët e hekurishtavet kanë ditën e vet të caktueme kë një herë në vjetë; e në këtë rend të farkimit i a kanë detyrë farketarit buken e ditës e pûntorin. Rrokull vjetit s'i kanë detyrë.

§.324. Farketari është i lidhun me farkue per një vjetë e nuk mund të kthejë kend.

§.325. Po shtoi gjâ prej hekurit të vet farketari, të zotët e hekurishtavet do t'i lajn të hol-lat per hekur, qi kë prish perta.

§.326. Per farkim të vargojve, të kurthave, të hekuravet të qënit e të hekurishtave tjera, qi nuk hijn në bulki, po desht kush me i farkue, mundin e farketarit do t'a lajë posaçë.

§.327. Rrogen e farkimit s'është në detyrë kush me i a çue farketarit të dera: do të dalë vetë me e mbledhë.

§.328. Farketarin me shpi të tij nuk i kapë detyra e ushtris.

§.329. Detyra e farketarit është me farkue kë një spatë krye dhetë vetësh të katundit të vet, qi dalin n'ushtri.

§.330. Farketari, me gjithë të shpis së tii prej kurnji zyres së katundit nuk është i jashtëm.

#### NYE I KATERDHETENANDËT.

Mullini.

§.331. "Mullîsi e perbûjsi do të flêjn në njânin brryll".

§.332. Mullîsi do të rrîjë gadi nâtë e ditë sà per rojë të barrve, sà per të bluem, sà edhë mos t'u hupë gjâ barrtorve.

§.333. Gjithshka t'u dorëzoin mullîsve barrtorët, do t'a mârrin me pergjegj\*e.

§.334. Po hupi gjâ, dâmi është i mullîsit e jo i barrtorit, aq sà u hupi mullîsi, do fu lajë.

§.335. "Mullîni e farka e Un me rend."

§.336. Me at rend, qi të vîjn barrtorët, mullîsi është në detyrë m'u blue barrët, pà pasë para sysh mik e dashamirë.

§.337. Mullini i lshuem katundisht ditët e rendit i kà të caktueme.

§.338. Po e pat të zon mullîni, blîmi shkon si të vîjn barrtorët, gjlthnji si të farka, të kroni e të trapi. Të gjitha këto ndjekin rendin e t'ardhunit.

§.339. Po pate rendin e blîmit të cak-tuem, nji ditë a gjymës, shkove me blue edhë e gjete xânë, tager ké me ndalë gurin e me i a kputun blîmin, me i a hjekë millët e drithët e me blue vetë.

§.340. Nuk pate rendin e blîmit të cak-tuem, shkove në mullî edhë gjete njiqind barrtorë, do të rrîsh me pritë, a shko në mullî tjetër.

#### NYE I SHTATËDHETËT.

##### Vija e Mullinit.

§.341. Vija e muffinit, po kje e bleme me plang, nuk mûnd t'a ulë kush, s'mûnd t'a luej e s'mûnd t'a thajë kush.

§.342. Kjo vi, po kje e bleme me âmë e me plang, thirret plangçore, prà, edhë në thafét ara, gurët nuk mûnd t'i thajë kush.

§.343. Po kje nji vi, si e mullîjve si e arnajave, e me ujët e kësaj vije ujtën arnâjet e bluejn mullîjt, gurët e mullînit do tjesin në të thàtë e bîmët do të ujtën për arrsyë qi "Po s'pate shka me korrë, slé as shka bluen."

§.344. Sà për brîmë të mullîjsve, pse u thajn gurët e mullijve, qi ata kàn veçanerisht, kanû-ja nuk u a gjegjë vajin edhë i thotë sè "Për dugâj e për mulli nuk giobiten shokët."

§.345. "Vija e mullînit lypë udhën e vet'".

§.346. Udhë do të jetë e gjânë tetë kâmbë, sà kû mûnd të kalojë kali me barrë.

§.347. Kjo udhë lypet, pse do të kalojë mullîsi me dîrë vin e për me reshtun ujët.

§.348. Për të reshtun t'ujit, gjithsà mullîs të jenë, do të dalin zbaslikut në vi, aj, qi të mungoje pa lëje të shokvet (të mullîsvet), do të lajë giobë përmbas së premës së mullîsvet. Në kët giobë nuk mërr pjesë tieterkush posë mullîsvet.

§.349. Po i diq kush ndo'i mullîsit në shpi, kanûja e liron për tetë ditë prej çdo pûne, qi t'a kët katundi perbashknisht, e nuk mûnd t'i shko-jë kush të dera, për me i a lypë pûntorin as për katund as për mullî.

§.350. Nibas tetë ditësh do të çojë pûn-torin, me kënë edhë i Derës së Giomarkut.

#### NYE I SHTATËDHEPARË.

Vada.

§.351. "Vija e arnajeve nuk luhet as nuk ndalet."

§.352. Vija do të jét qitë heret me njl farë tregut e të lidhun ndermjet të shoqnis, at treg tash nuk münd t'a luej kush.

§.353. Vendet, neper të cillat kalojn vij-najet, jânë të shkeluna me Pleq e me giind: ajo e shkelme thirret e dâme edhë e kputme e âsht bâ pleqni.

§.354. Pleqnija e ré s'mundet me shkelë të vjetren, sepsë "Plak mbi plak kanûja s'bân."

§.355. Shka kân pà me udhë të parët, nuk münd e prishin të mbramët.

§.356. Edhëpsë të kjahet kush per vi, vaji nuk i gjegjet, pse vija kà pasë kalue neper at vend para sè kà fillue vaji: prà edhë n'u shkrihtë me pëgje, s'kà gjygj, qi münd t'a ndalë vin.

§.357. Vija kà rrjedhë, edhë e kà bâ vendin âmë, âma e bân vendin plang, prà aty do të rrjë, do të hecë e do të pûnojë.

§.358. Prej plangut të vet nuk münd t'a luej kush kend. Punen s'münd t'i a ndalë kush kuej, sepsë e kà bâ themel: "themeli nuk zhgulet", a'në kanû.

§.359. Vija si e arnàjave si e mullîjve, âsht per të mirë të shoqnis: doemàs do të kalojë nper nji vend. Ku ti bîe shesta. kanûja na vên detyrë me bajtë si të leten si tē randen.

§.360. "Per nji shpî s'lëhet mu thà nji katund". "E mira e perbashkët i paravêhet dâmit të veçanët".

§.361. "Vija e katundit të kalon rrâzë votret".

§.362. Tuj kënë sè pûnohet per të mirë të perbashkët kû t'i biei shesta vis, aty do të kalo-jë, edhë psë nuk kê rend ujit né vi.

§.363. Ujët nuk din të dredhun termal e teposhtë: n'i raftë kryet kah vendi i yt, s'münd e ndalish.

§.364. Si të shestohet të kaluemt e vis, e të mbushet mendja me trajtue Shpin nder shêje tē vis, nuk münd t'i luejsh. edhë votra me të rà aty, -rrâzë kësaj do të kalojë vija.

§.365. Po rà vija neper truell t'and, ti nuk münd e ndalish, porsé shoqnia do t'a perligjë dâmin, qi të gjën, a tui të bâ pjestâr n'ujët e vis, a me çmim, a tuj të lshue nji vend tjeter.

§.366. Po të ngurroi mendja në kryeneçi, vija sndalet, e mira e bashkaris e lypë: po s'u ndreqe me shokë, gjygji t'a mërr vendin e mundet edhë me t'a bâ giobë.

§.367. "Puna e çon vin e ujit, por nuk mûnd t'a ulë".

§.368. Me ulë vin e vadës kanûja s'e bân, pse ksihte me dalë mâ poshtë sè i âsht kënë lshue masa, e kishin me mbetë në të thatë arët e hueja.

§.369. Aj, qi të vëhet me punue n'âmë a në plang të vis, a do t'a prishë, a do t'a ulë, a do t'a çojë vin.

§.370. Të prishmen e t'ulmen e vis kanu-ja s'e bân, prà do të çohet.

§.371. Atê, qi të perkasë në plang të vis per të mirë të shpis së vet, kanûja s'e ndalon, porsé do të shikjojë mos me i a sjellë dâmin kuej, qi mos të mêjë ujët, a mos të shkojë vonë e ardhmja e ujit prej dredhimesh.

§.372. Po e luejti kush plangun e vis per fitim të vet, në detyrë âsht me punue vetë me e çue më tê, pà i dhânë kush ndimë e krah me pûntori.

§.373. Dami e fitimi janë per shpi të tij.

§.374. Po i u mbush mendja kuej me e çue mâ nalt vin e ujit, por në truell të vet, per me trajtue a mullî a valanlcë, âmen e ré të vis do t'a qesë vetë, porsé ujët do të hecë neper vi plangçore.

§.375. Po e prishi kush vin e kuej desh-tas, posë qi do t'a ndreqë, ai do t'u laj edhë dâmin rendarvet, a giobitet per mbas randsis së fajît.

§.376. "Vija e ré s'mûnd t'a thajë të vje-tren".

§.377. Vija e vieter e kà xânë plangun e vet, prà vija e ré nuk mûnd t'a thajë.

§.378. Kanûja kà vû két leçi të mos shu-mohen vijnajet, sè nuk kishte me u dalë në skâj padive e pegjëve.

§.379. Nji vi kà xânë plang kush e din tash sà faqe nierit, s'kà prandej as plak as kanû, qi mûnd t'a thajë me vi të ré.

§.380. "Vîja e katundit kà dasat e veta".

§.381. Aj, qi kà rendin e ujit e qi i duhet me ujtë a aren a livadhin a kopshtin etj., vetë âsht në detyrë me dalë e me xânë dasat.

§.382. Dasat e vis xêhen e hiqen me të ràm a me të mârrun të diellit, a si t'a két kush ujët: kreit a gjymsen e vis a nji kerçik.

§.383. Me shterrë vija qysh m'âmët, a prej shinash, a prel sè u shperthye vetë, të gjithë sà pjestarë të jenë në vi, do të dalin me e ndreqë e me e reshtun ujët.

§.384. Po u thye ujët në vend të ndon-janit, qi kà kerçikun në vi, do t'a ndreqë vetë.



§.385. Po u thye vija në vend të njanit, qi s'kà pjesë në vi, rendtarit Vujit i perket me dalë e me e xânë.

§.386. Po thej ujët e vis bagtija, i zoti i saj do Vi a lajë dâmin të dâmtuemit.

#### NYE I SHTATËDHEDYTË.

Ujemi.

§.387. Ujemi i blîmit, qi mêmullîsi per sè të cillen barrë, perbahet prej njij babûnie.

§.388. Mullîsi kà tager n'ujem, si gjithë i cilli pûntuer në rrogë të mundit. Pûntori don rro-gen e vet, ashtû edhë mullîsi don ujemin e vet.

§.389. barrtori âsht në detyrë me là ulemin mbas së premes së kanûnit.

§.390. "Kishës, mullînit, farkës e per-bûjtores s'i pritët kush mik."

§.391. Në mullî bluhen glithfarë kokr-rash edhë msyn gjithnduer nieri, seicilli per pûnë të vet e nevojë të vet.

§.392. Tuj shkue në mullî, strajcen e bukës e mêm seicilli me vedi e, sà të rrîjë në mullî, hân buken e vet.

§.393. Mullîsi bluen jo per nderë, por per me marre ujem per fitim të vet.

§.394. Mullîsi mêm pergegje per bar-rtorë e per barrë mié qi të ngarkojë barren e blueme e t'u thonë "udha e marë".

§.395. Si të shtegtohet barrtori e, porsà të largohet prei hijes së mullînit i duel kush para e, a e vret a a mêm kush kalin me gjith barrë, mul-lîsit as s'i pritët mik as s'i xêhet kryet, perposë n'i rafét ndore barrtori.

#### KRYE I KATËRMBDHETËT.

GJOJA

#### NYE I SHTATËDHETETRETË.

Përcaktimi i gjojës.

§.396. Kanûj a nuk kà caktue ndo'i kohë per ndalim të gjojës, në çdo stinë gioja âsht e lirë nder male tona.

§.397. Me ardhë kush me gjuejtë me langoj a me zagarë nder rrethe shpijash të hueja, i zoti i vendit kà tager me e ndalë e mos me e lânë me gjuejtë.

§.398. Mbrenda kufinit të huej nuk mundet me hî kush per gjojë; po muer két guxim kush,

gjoia i ndalet e kthehet në shpi pà gjâ.

§.399. Po duel katundi katundisht me gjuejtë, gilthshka të vrasin do t'a dajnë rrethas.

§.400. Pesëdhëtë vetë me kënë tuj gjue-jtë e nuk vrasin tjetër por veç një leper, aq pjesësh do t'a dajn.

§.401. Me dalë 50 vetë me gjuejtë e me

kënë gjymsa me armë e gjymsa tjetër pà armë, paraz mârriin pjesen e gjojës, për arsye sè me një qellim duelen në mal. Të pàarmatosunt u apin ndimë t'armatosunvet, kû me brîmë kû me rojë e kû me rrethim të vendit.

§.402. Po e çoi ndo'i gjâ zagari i gjue-tarvet, e kjo msyhet me kapercye udhen e madhe, udhtari, qi nolli atypari dredhë armen edhë e vret, nuk mûnd t'a mârre.

§.403. Shpêzi i vràm âsht i të zot't të zagarit e, udhtarit, qi e vret, i lahet dâmi i fishekut me fishek.

§.404. Aj, qi t'a pergjakë a t'a vrasë shpêzin, i a mêrr "Shengjeten".

§.405. Shengjeta perbahet prej mushknish, e kaptinet për shpêz, qi bahen.

§.406. Shengjeta e derrit (thiut t'eger) perbahet prej kaptinet, mushknish e prej njëj shol-lit të Ikurës, qi dorëراس do t'a ketë posaçë.

§.407. Aj, qi mêrr shengjeten do të mârre edhë shpatullen si të derrit si edhë të kapro-Ilit e mbas kanûnit do t'i a çojë Priftit të Fàmullis.

§.408. Dorëراس, posë shengjetet, kà pjesë në mish e në Ikurë të çdo shpêzit të vràm, si të gjithë gjuetarët tjerë.

§.409. Po duelen gjashtë gjuetarë me gjuejtë edhë vrasin një derr, shengjeten e mêrr dorëراس e misht e Ikuren e dajn zbashkut.

§.410. Po kjenë permbi gjashtë, dorëراس mêrr shengjeten e krejt Ikuren e misht e dajn për krye gjuetari.

§.411. Po s'u hetue dorëراس, shengjeten e mârriin të gjitha pushkët e shtëme, misht e Ikura dahn për krye gjuetari.

§.412. Mos qitët lëkura e derrit aq parë opanga sà gjuetarë të jenë, do t'a presin e do t'a dajn copa copa.

§.413. Aj, qi e shiton shpêzin, i lir âsht me e mârre mbrapa neper çdo katund a flamur.

§.414. Me u vrà shpêzi i shituem prej gjuetarësh tjerë, shengjeten e mërr aj qi e shitoi, misht e Ikuren e dajn të dyja lagjet e gjuetarve.

§.415. Shpêzi i shituem, po s'u ndoq prej atii, qi e shitoi, âsht i atij, qi t'a vrasë.

§.416. S'âsht kanû me e peshue në kandâr misht e giâs, por, si t'a coptojn aq pjesësh sà gjuetarë të jenë, e qesin short si t'i bie j kuej, ase i a lajn njanit edhè e dâ si t'i vijé per doresh.

§.417. Me ndollë gjuetarët në mal tu gjuejtë e, porsà të qesin pushkë, bertet prej malit kush: "A e vràt, or juni?" edhé u turren e erdhen, tuj e gjetë shpêzin pà u luejtë prej vendit e të rrxuem prej pushke, ata bahen pjestarët e gjojës, si të gjith tjerët.

§.418. Po shpejtuen gjuetarët edhè e dynden shpêzin prej atij vendi në tjeter, s'kàn tager n'at gjojë.

§.419. Po dole me gjuejtë, edhè t'u shoqnue ndokush me pushkë a edhè pà pushkë, në vrafsh gjâ, do t'i apish pjesë.

#### NYE I SHTATËDHETEKATERT.

Shpezi i ndjekun mbas gjurmësh.

§.420. Gjat e ndjekuna mbas gjurmësh, po u gjeten të hime a në zgaver të lisit, a në shpel Ië, aj, qi i ndoq e i gjet, do t'a rrethoje me gjurmé tri heresh lisin a tre rreshta gjurmësh do të bajë para shpellë.

§.421. Aty, kû të shifen gjurmë, sà per at herë nuk mùnd të hullet kush.

§.422. Njiqind dhelpna, shqerth a vjetulla të ndjekuna prej nji tjetri e të hime mbrenda gjurmësh, nuk kà tager kush me u hùll, tagri âsht i gjurmve të para.

§.423. E vûna per gjurmë nji shpez e del tjetri edhè m'a pret rrugen, pà diejtë sè kà kend permbropa, edhè e mshilë në shpellë a në zgaver të lisit, tui e rrethue tri herësh me gjurmë, e mbas do kohe behem un, qi e pata vû perpara, nuk karn tager m'at shpez, âsht i atij, qi e mshili.

§.424. Po e vûna per gjurmë nji shpezë edhè e mshila a në shpellë a në zgaver të lisit e u vûna me pré lisin a e msyna shpellen per me e xjer-rë, ky më del e hikë, e marr mbrapa edhè e ndjeki mjé qi më futet në shpellë a në zgaver të lisit të gjurmuern mbas kanûnit, nuk mùnd t'i shkapercej gjurmët: do t'ulem aty me pritë mjé qi të vîjë i zoti i gjurmvet.

§.425. Si të vijë i zoti i gjurmvet, mundin e sè premes sè lisit do t'a hjekin zbashku, e shpêzët e xjerrun do t'i dajn.

§.426. Me bâ me i kcye mendja të zot't të gjurmvet të para e mos me lânë tjetrin me mârrë shpêzin e vet, qi i hiku e u mshil aty, kanûja i nep tager me mârrë shpêzin e hikun prej vathit të tij në vath të huej.

§.427. Shpezi i ndjekun prej njanit, hikë edhe fûtet në shpellë a në zgaver të lisit të xânës a Vograjës së huej, ky nuk mund të hîjë mbrenda xânës a ograjës pà lêje të zot't. Po desht me xjerrë shpëzin, do t'a dajë pergjymës me të zon e xânës a t'ograjës.

§.428. Duel kush me gjuejtë e i u vû mbrapa zagari i huej, çdo gjâ qi të vrasë, i zoti i zagarit s'kà pjesë. N'e kapët me padi, pûntorin e ditës do t'i a lajë të zot't të zagarit: 5 grosh.

#### NYE I SHTATËDHETEPESËT.

Gjoja e peshkut.

§.429. Gjoja e peshkut, si edhe gjoja e giâs, nuk kà ndalim të caktuem prej kanûnit. Në çdo stinë të vjetit gjoja e peshkut âsht e lirë.

1. Gioia nder lume e proioe.

§.430. Per të gjatë të rriedhës së çdo lumit, mbrenda kufinit të katundit të vet, mundet me gjuejtë peshk kushdo i katundit e nuk mund t'a ndalë kush.

§.431. Mbrenda kufinit të nii katundi nuk mundet me ardhë e me giuejtë një i katundit të huej.

§.432. Neper proje, qi janë në një lagje të katundit, nuk mund të shkojë kush me gjuejtë peshk veçmas, por do të dalë kuvendisht.

§.433. Sà peshk të xêhet, do të dahet per tym t'asaj lagjeje.

§.434. Po u çuen pêsë gjashtë vetë prej nili shpije e prei njëj tjetre një nieri kalli i vetem, peshkun e xânun do t'a dajn per shpi e jo per krye.

§.435. Në prrue, qi âsht râzë shpis së njanit, pà lêje të zot't nuk mund të shkojë kush me gjuejtë aty peshk, por do t'a bajë me dije të zo'n, e

ky, a shkon vetë, a çon një xevendsë të vetin, a i ep lêje atii, qi e hetoi peshkun, qi të gjuej lirisht.

§.436. Po u beh kush a mik a kushdo i katundit mun në kohë të gjojës së peshkut, do z'i epet pjesa në gjojë. Kanû âsht mos me percjellë as mikun as shoqin pà gjâ.

§.437. Peshku, qi xêhet me rret, plumç, me perzivoj e kariqe, të zotët e këtyne veglave mârrin kà dy pjesë të gjojës.

§.438. Peshku i xânun do të dahet me kokerr e aq pjesësh a grumbujsh sà gjuetarë të jenë, e madnei dahet me short, si t'i biejuje.

2. Gioja'e peshkut me kosh a me kofen.

§.439. Kofna a koshi nuk mund të vêhen per ball t'arve të hueja, nen të cillat rrjedhë lumi.

§.440. Po i u mbush mendja kuej me vû kofnen a koshin per ball të tokve të hueja, do të merret vesht me të zo'n e tokës e, per ne e lashtë ky me î vû, si kofnen si koshin, do të gjuejn zbashku, ase herë niani, herë tjetri.

§.441. Si të vëjë kush kofnen a koshin, tjeterkush nuk mûnd t'i vëjë permbi ta, edhëpse në vend të vet.

§.442. Po muer guxim kush, tuj vû kof-nen a koshin permbi jtetrin vetem prej mllefit, katundi kà tager me u hjekë kofhat të dyja lagjevet, e mos me i lânë me gjuejtë aspak.

§.443. Po pat kush per të lshue ndo'i lândë (trenë) neper lum e i bani me dije të zotët ekofnes a të koshit qi t'i hjekin mjé qi të kalojë landa, po nuk i hôqen e i shgatroi landa, dâmi âsht i të zot't të kofnes e të koshit; i zoti i landës s'u kà ndo'i detyrë.

3. Gjoja e peshkut me rrjell.

§.444. Nder hurdha a rider vende fujit të ndêjun, qi gjinden mbrenda kufinit të huei, nuk mundet kush me lshue rrjell per me mbytë peshk.

§.445. Po i dha lêjen i zoti i hurdhës, gjojen e dajn pergjymës.

§.446. Në gjojë të peshkut me rrjell, mêrr pjesë vetun aj, qi bjen ngarkicen e rrjellit.

4. Gjoja e peshkut me bâr.

§.447. Po u lshue bari neper hurdha, per të gjatë të lumit, a neper prroje, peshku i mbytun âsht i atyne, qi lshuen barin.

§.448. Per njizetekater orë nuk mûnd të hullet kush me gjuejtë nder këto vende.

§.449. Peshkun e rnytun me bâr, mûnd t'a mârrin mbrapa të zotët e barit per të giatë të lumit, pà muejtë kush me i ndalë, edhëpse shtyhen per të giatë të katundeve të Flamurit të huej.

§450. Krye 24 (njizetekater) orësh, tagri i atyne, qi lshuen bâr, mbaron.

§.451. Si të jét lshue bari prej njanes lagje, lagja tjetër nuk mundet me lshue barin tjetër as mbi as nen ata, qi e lshuen perpara.

**KRYE I PESËMBDHETËT.**

**TREGTIJA.**

**NYE I SHTATËDHEGJASHTËT.**

Percaktimi i tregtis.

§.452. Kanûni i tregtis a blén e shet pà qyshke, d.m.th. me të kputun, a edhè me qyshke, faqe dishmitarve, a edhè me kapàr.

§.453. Kapari âsht njaj grosh (të hol-lash), qi epet para sè të mirret në dorë gjaja, qi ble-het.

§.454. "Kapari t'a bân gjân fanden, porsé do të lajshë shka të jesish pertej".

§.455. Po dhae nji a njiqind grosh kapàr, ti jé i zoti i gjâs së kaparueme.

§.456. "Kapari i mârrun nji herë, nuk kthehet mâ".

§.457. Si t'epet kapari, njiqind blesë me dalë, shitsi nuk mûnd të luej mâ.

§.458. Po u pendue blesi, edhè njiqind grosh kapàr me pasé dhaAnë, i hupin.

§.459. Me bâ me u rrêjtë shitsi, tuj i a shitë tjeterkuej gjân e kaparueme, pse i dha mâ teper ai ~jetri, tregu âsht i pallgshëm.

§.460. Po hîni puna nder Pleq e pëgje, kanûni e bân shitsin qi t'a stermârré' g.I\*ânë e fi a apë atij, qi e pat kaparuë.

§.461. Me bâ me i rà moh shitsi, sè nuk kà mârrë kapàr, e dhânsi nuk kà dishmitàr, kanûni e çon në bé: po bani bé., kapari hupë.

§.462. Gjaja e bleme me qyshke, po duel e metë, i kthehet të zot't.

§.463. Gjaja, qi blehet me frigë mos âsht e vjedhun, po i duel zoti mbasi u blé, blesi i çon të aj, qi i a shiti e çmimin qi pat dhânë per at gjâ, do t'i a kthejë shitsi i gjâs së vjedhun. Parimi i kanûnit âsht: "Kudo qi t'a gjejë gjân e vet i zoti, e mêrr".

#### NYE I SHTATËDHESHTATËT.

Tregu i tokës.

§.464. Para sè të shitet ndo'i tokë, a rendi i vadës, a rendi i mullînit, do t'u çohet të dera kushrijve, vllaznis e fisit.

§.465. "Kufijari blén token e kufijarit, po s'e bleu kushrinija, vllaznija e fisi."

§.466. Po s'e blén të permendurit e as kufijari, i zoti âsht i lir me i a shitë cilitdo në katund.

§.467. Po s'e bleu as katundi, atbotë jé i lirë me i a shitë çdo blesit.

Oroe.

Gadi kurr nuk kà ndollë nder Malsi t'ona, qi âsht shitë ndo'i tokë a mullî a rendi i vadës jashta katundit. Po s'e xën kryet kushrinija, fisi e kufijari per me blé at tokë a mullî a rendin e ujit, katundi do të shitet e të pershitet e nuk bân qi ti blejë i largti e tu hîjë nder hundë.

§.468. Po u çue kush edhë shiti token, mullinin a rendin e ujit, pà jau leçitë kushrijve, vllaznis, fisit a kufijarit, tregu âsht i paligjshëm kah kanûja.

§.469. Të permendunt kân tager me bâ qi të shkmehet aj treg.

§.470. Blesi nuk mûnd të bajë fjalë, tuj e dijtë sè bleu jasht udhet, por do t'i mârrë të hol-lat e veta.

§.471. Po thà blesi, sè i a kà vû két oroe shitsit para sè t'a blete token e edhë e verte-toi két pûnë me dorë në bé, shitsi permbas randsis së fajit do të giobitet, porsé tregu i tokës jét sè jét i paligjshem e do të shkmehet.

§.472. Vllau i dâm e kushrinija e ngiatë e blén token 100 grosh mâ lirë sè vllaznija e fisi i largtë. (Dukagjini, Shala, Shoshi etj. 500 grosh mâ lirë a ep t'afermit sè të largtit.)

§.473. Toka e shitun me qyshke: Un po t'a shes két tokë sot, por neser, t'u mbush mendja ty m'e stershitun, nuk mûnd t'i a epsh tjeterkuej, per pà m'a prû mue persri të dera.

§.474. Ky qyshk e lidhë blesin e nuk mûnd t'i a shesë tjeterkuei, per pà i a çue të dera shitsit të parë.

§.475. Po u shit toka pà qyshke të per-menduna, blesi âsht i lir me e shitë atëherë kûr ti mbushet mendja.

§.476. Tokës së shitun e muffinit a ren-dit t'ujit kanû âsht m'u pî rakin.

§.477. Rakin do t'a qesë aj, qi blén.

#### NYE I SHTATËDHETETËT.

Tregu i armve e i kalit.

§.478. "Pushka e kali e kân kûj mbë kûj".

§.479. Po bleve armen, e të thà shitsi: "E bajshë me nderë!", e e vore në krrabë me dorë t'ande, të mbetë në derë, edhë n'i a gjetsh ndo'i gand mbrapa.

§.480. Arma blehet gjithherë e mbushun.

§.481. Po bleve kâl, e lidhe në kûj me dorë t'ande, solle shpinen e gjete cofët, dâmi âsht i yti, të zot't do ti epen të hollat.

§.482. Kali blehet gjithherë me kapis-ter.

§.483. Po bleve nji kà a lopë etj. me shke: po duel kjo gjâ e kelbazët mjé ditën e Shen.

## NYE I SHTATËDHENANDËT.

Çmime në kanu.

§484. Mbas kanûnit:

1. Plangu a trolli i shpis bân 500 grosh.
2. Nj i copë tokë, qi qet 100 grosh dobi..." 500 " "Njiqind grosh dobi pêsëqind grosh tokë".
3. Penda e dheut: per mbas toket, per detyrë xêhet në të randë.
4. Shortja e zabelit, rendi i mullînit e i ujit: si të jét vendi.
5. Ullini i mirë...100
6. Lisi per lândë a per trén.... bân deri 23 "
7. Barra e drithit "grosh e okë ".... bân 100''
8. Rêmet xêhen në të randë: Kâzani... 500 "
9. Kusija 15 okshe...100
10. Tepsija e mirë... bân 50 grosh.
11. Oka e leshit të pàlam...5
12. Oka e kmendës...3
13. Pashi i zhgûnit të shkelun...20
14. Zgjoni i bletës me mizë....50
15. Oka e mjaltës...5
16. Oka e dyllit..5
17. Oka e vênës...1
18. Oka e rakis së rrushit ...5
19. Oka e djathit ...5
20. Oka e tlyenit të pashkrim..10
21. Oka e tlyenit të shkrim...15
22. Oka e mishit ...3
23. Oka e mishit të thiut të thatë...10
24. Oka e kafes ...9
25. Oka e sânës ... bân 10 pare.
26. Nji parë opanga... bân 5 grosh.
27. Delja a dhija ... bân 50
28. Kingji a edhi... 20
29. Dashi a skjapi per ogiç kumbone ...100
30. Viçi sà të lèjë ...50
31. Mzati ...200
32. Kau i hullis ...400
33. Lopa barrës ... bân 300 grosh.
34. Kali i barrës ... " 590 "
35. Mushku bân 1000 mjé në 1500 "
36. Gomari ... bân 300 "
37. Thiu bân 50 mjé në 100 "
38. Thiu i mbajtun bân 500 "
39. Huta (Martina)... " 500 "
40. Pistole të bardha (të ngrime) .... bân 100 "



## NYE I TETËDHETETËT.

Udhëtari i paguem.

§.485. "bân rrugë, mërr rrogë. kali me qira kà Ikuren mbë trà".

§.486. Udhtar thirret aj, i cilli bân rrugë per rrogë per nji pûnë të huejen.

§.487. Udhtari nuk shkon me ndore të derguesit, âsht ndorja e vetvedit.

§.488. Po e gjet gjâ në rrugé udhtarin, nuk i pritët mik derguesit.

§.489. Udhtari si edhë shkuesi bâjn rrugë per kpuçë e me bukë të vet, prandej s'jânë ndorja e kuej.

§.490. Po duel udhtari fill prej shpis së vet, edhë e vrau kush, nuk i pritët mik as shpis, qi e dergoi per pûnë e as shpis, së cillës i dergohet.

§.491. Po duel udhtari prej shpis, qi e dergon a prej shpis, së cillës i kje dergue, e po e gjet gjâ me bukë të tyne, u pritët mik, si mbas Kanûnit.

## NYE I TETËDHETEPARË.

"Gja çdo gja".

§.492. Kanûja e hershme si edhë e kohve të vona në shumë rasë nuk kà pasë njoftë çmime të hollash e detyrët laheshin me "gjâ çdo gjâ".

§.493. Kanûja nuk bân qi të ngushto-het kush me i là me çmim të hollash:

- a) dâmet,
- b) gjoben,
- c) gjaqet.

§.494. Po bani dâm kush me gjâ n'arë, në kopshtë, në vështë a në livadh, i zoti i gjâs do t'a ndreqë të damtuemin me bîmë per bîmë të damtueme.

§.495. Po rà kush në giobë të katundit a të Flamurit, globa lahet me gabsi: me lopë, qe e desh e jo me çmim të hollash.

§.496. Po vrau kush kend, gjaku lahet me "gjâ çdo gjâ": me bagti, me tokë e me armë. Sado qi në këto kohë të vona per gjak do të late dorërasit të holla, por edhë armë.

§.497. Gioba e vrasës lahet me "gjâ çdo gjâ", si edhë gioba e fajeve të randa faqe katundit a Flamurit, si per trathti, per mik të prém e tjera.

§.498. Ma e ulga giobë mbrin mié në nji dash e mâ e nalta nuk mûnd të kalojë mbi njiqind desh.



## LIBRI I GJASHTËT

### TË DHANUNAT

#### NYE I TETDHETEDYTË.

Uhaja.

§.499. Kanûja e malevet nuk njef uhà me shtojca fitimesh (Fajde).

§.500. Kanûja njef uhà të fjeshtë: sà të dhaçë ké me më dhânë.

§.501. Per me shndoshë pûnen e uhas e per me largue çdo dyshim pabesije per uhà të dhâ-nun, mùnd të mirret pengu.

§.502. Pengu perbahet prej njij sendi, qi të két çmim a sà uhaja e dhânun, a edhè mâ teper.

§.503. Pengu, qi mirret per uhà të dhâ-nun, mùnd të xêhet si "Peng hupës".

§.504. Pengu i hupun xêhet atêherë, kùr aj, qi mêrr uhà, i lidhet uhasit a me prû uhàn në ditë të caktueme, a me lânë pengun, qi të hupë.

§.505. Uhaja e prûme në ditë të caktueme e shperblen pengun.

§.506. Po s'u prû uhaja në ditë të cak-tueme e nuk erdh mârrsi me u pà me uhasin, ky kà tager me shitë pengun e me xjerrë uhàn e vet.

§.507. Dita e caktueme viion mié në prenim të diellit e uhasi do t'a presë detyrsin mjé në prenim të diellit, po s'erdh, pengu i shitet.

§.508. Shka t'i dalë teper uhas së dhân-sit prej pengut të shitun, do t'i a dorzojë të zot't të pengut.

Oroe.

Mbas parimeve të permenduna e mbas kallximît të burrave të lashët, Shqyptarët e hershëm të Malevet Vona nuk kân pasë diejtë as me dhânë as me mârrë uhat me shtojca fitimesh, ky ves i mbrapshtë fôrt voné do të két hi.

#### NYE I TETDHETETRETË.

Vadja.

§.509. Vadja e uhave âsht një kohë e caktueme, në të cillen detyrsi do t'i a çoië të zot't uhàn e mârrun.

§.510. Uhaj a mûnd t'epet me besë e burrni, me dorzâni a edhë vetem tuj e shndrrue me peng. Mbi pëgje shif. Liber IV, Nye LXXXII, "Uhaja", £56.

**KRYE I GJASHTMBDHETËT.**  
E FOLMJA, E FALMJA

**NYE I TETËDHETEKATERT.**  
E Folmja.

“E folmja âsht në fund të kuletës”.

§.511. E folmia âsht prëmtimi i njij sendi, qi i bân kush kuej per nji mûnd, qi do të hjekë.

§.512. E folmja premtohet: per nji ple-qni, per nji udhtim a shtegtim, per pajtln të gjakut, per shkuesi a per mjek.

§.513. E folmja perbahet prej njij çmimi, qi mûnd të mbrijë mjé në 500 grosh.

§.514. E folmja premtohet edhë pà eper mendë caktimin e çmimit me të holla, b.fj. Ke nji parë opanga të holla, per në m'a marosh két a at pûnë. Opangat e holla kân çmim 10,20 mjé 25 grosh. Opangat e trasha prej 50, 100 mj é në 500 grosh. Oka e kafes prei 50 mjé në 500 grosh. Oka e kafes kokerr xêhet e caktueme per 9 grosh.

§.515. Po s'e ndreqi pûnen plaku, udhtari, shkuesi etj., të folmet nuk epen, as kanûja s'i a gjegjë vajin per pûnë të pakryeme.

§.516. Si t'a ndreqë pûnen, shka t'i két folë kush kuej, do t'i apë, sepsé "E folmja âsht në fund të kuletës”.

**NYE I TETËDHETEPESËT.**  
E Falmja.

“Fala, s'të fala. Kanuja s'e kapë”.

§.517. Po i thae kuej, sè don me i a falë két a at send, e rnrbrapa e hângre fjalen t'ande, me “fala, s't'a fala”, kanuja nuk të nget me peng e me plak.

§.518. Je i lir me mbajtë burrnin fande, jé i lir me u shburrnue.

§.519. Kanûja thotë: Ftyren e vrugnueme në daç laje, në daç zezoje edhë mâ



## LIBRI I SHTATËT

### FJALA E GOJËS

#### NYE I TETËDHETEGJASHTËT.

Fjala.

"Fjala mort sbân ". "Shtriga në giak nuk bien". "Goia s'qet kend në giak".

§.520. Gjuha âsht tultit e gjithshka bluen.

§.521. Fjala e gojës s'ême hîn në vesh të tjetrit, e i treti e perdoron per rrênim të kuej, un rri e tallem.

§.522. Fjala e ême në shkaktofët vrasë të pergjegjme un rri e zgerdhihern, nuk mûnd të më kapë kush per pûnë të liga, qi shkaktoi goja e ême.

§.523. Aj, qi shkon tuj mjellë e tuj hapë fjalë të kqija e gergasa herë per njânin herë per tjetrin, me gojë të kanûnit thirret "Argat i keq". "As e thurret kush në pûnë, as i nep kush rrogë.

§.524. A fola a s'fola, goja nuk vûlosë gjâ. Fjalët e sterqive kanûja s'i mêrr para sysh.

Oroe:

Shenjimin e fuqin e fjalës së folun në hov të vrasës e shka don me thànë "Fjala peng", me kohë do të zhvillohen.

#### NYE I TETËDHETESHTATËT.

Mohi.

§.525. Mohues thirret aj, i cilli nuk i vêhet zhgarkimit as shpifjes, kje per ndo'i dâm, per vjedhni a per ndo'i vrasë, etj.

§.526. Të germushunat e kercnimet prej njij hamendje kanûja s'i bân. Mohuesit nuk mûnd t'i hypet në qafë qi të lajë, pasë e pasë, per çdo zhgarkim e shpifje.

§. 527. Mohuesi vetem atbotë bjen në faj, kûr ky mos të duej me ardhë n'arsye.

§. 528. Zhgarkuesi e shpifsi e bjen n'arsye mohuesin me Pleq e me peng.

#### NYE I TETËDHETETETËT.

Beja.

"Perte bën nuk shlyhet mllef".

"Bë, e s'kà pertej".

"Beja lãn gjaqe".

"Gjanë e djerrun e gjaqet e hupûna i vên per udhë beja".

"A bén, a gjân".

§.529. Beja âsht një sjellje besimtare, per mjet së cillës nieri, tuj dashtë me dalë së keq prej një zhgarkimi të dhûnshem, do të perkasë me dorë një shêj besimi, tuj e grishë êmnin e Perendisë në dishmi të së vertetës.

§.530. Kjo dorë beje âsht e pelqyeme prej kanûnit të Malevet të Shqypnis si per të dliun prej zhgarkimesh, si edhë per të lidhun bese.

§.531. Ben nëgojësh kanûja as s'e pelqen, as s'e tumirë, e per të dliun prej zhgarkimesh lypet doemës qi të bahet beja mbë një shêj besimi e të perkitet me dorë.

§.532. Bej a e Shqyptarit kà dy pûnë para sysh: a) thrret Perendin në dishmi të së vertetës, b) i nënshtrohet randimit të ndeshkimevet të perjet-shme e giobës së kohshme kah kanûja.

#### NYE I TETËDHETENANDËT.

Beja mbë "Gur" e beja mbë Kryq e mb'Ungjill.

§.533. Beja e Malevet të Shqypnis âsht dy mndyrësh: a) beja mbë "gùr", me Kanû (3), b) beja mbë Kryq a mb'Ungjill.

§.534. Beja mbë "gùr" kah kanûja âsht nder mâ të randat e mâ të mndershmet bé, qi njëf Shqyptari i Malevet.

§.535. Kanû âsht qi, po desht me u dliurë prei një zhgarkimi mohuesi, do të bajë bé a mbë "gùr", a mbë Kryq e Ungjill.

§.536. Betarë a Poronikë njehen disà "dorë bejet", qi do të perkasin Ungiillin, e disà tjerë lehen per me ndigiuë bén në Kishë. (Dukagjini).

§.537. Bét mbë "gùr" bahen:

- a) per me u dliurë prej një zhgarkimi;
- b) per me u lidhë me besë kundra hieksive e trath-tive të vendit,
- c) per me ndêjë gati me u bâ ball kerçnimeve e rreziqeve të perbashkta.

#### NYE I NANDËDHETËT.

Kush do t'a bajë ben.

§.538. "bân e hup, thotë kanûja e jo bân e mêrr".

§.539. Bén do t'a bajë aj, i cilli i bjen moh zhgarkimit.

§.540. "Mohi kà bén," "Mohuesit i bjen beja".

§.541. Zhgarkuesit s'i epet beja e nuk i bjen beja, edhëpse ndoshta e kà pà me sy batkeqin a tuj vjedhë a tuj vrà.

§.542. Arsyeja e kanûnit âsht të mos t'i epet beja atij, qi kjahet, pse, ké s'i a priton zhgarkimit, s'kishte me i a pritue as bés, veç t'i dalë me mârrë.

§.543. Të parit i lêhet të shofé bén e të dytit të baj bén.

§.544. Kanûni thotë: "Beja nuk mêrr" e "Mârrsit s'i bjen beja

§.545. Porse, tuj kênë sè, mbas parimit të kanûnit: "Cubi âsht me bé mbë krah", si per me i a shndoshë zëmren të zot't të gjâs së hupun, si per me i a mbledhë pêjt të pandehunit, kanûja kà lânë qi t'i njifet beja me Pornoikë.

§.546. S'i epet as s'i gjegjet beja atij, që don me là vendin pà Poronikë, sepsé "Uku e lpîn misht e vet, por të huejin e hàn".

§.547. Parimi i kanûnit âsht: "Védin me e là me bé e s'i gjegjesh kuej".

#### NYE I NANDËDHETEPARË.

“Beja merr gjan e vet”.

§.548. Pak rasë jânë, nder të cillat kanûja e kà pà me udhë me lânë qi të "mârrë beja“.

§.549. Per gjà në shêj të hupun prej atij, në dorë të cillit u gjet e qi mùnd të dishmojn edhë tjerët, sè âsht e atij, qi e lypë.

§.550. Edhë n'i rafët moh aj, të cillit u giet në dorë gjaja me shêj, kanûja s'i a xên e beja s'i epet.

§.551. Po s'u gjegj me i a dhânë gjiânë të zot't, zoti do të bajë bén sè âsht gjaja e tij e gjaja do t'i epet.

§.552. Po kjau kush ndo'i detyrë a uhà mbë të dekunin, per të cillat s'din a don me i hupë prîndja e të dekunit, tuj i rà moh, parimi i kanûnît âsht "Mohin per të dekun kanûja s'e xên".

§.553. Edhë në két rasë "Beja mêrr", d.m.th. sè zhgarkuesi do të bajë bé.

§.554. Per çdo ankesë, qi të bahet mbi të dekun, bej a do të bahet mbi vorr të tij.

§.555. Në ditë të dâme si zhgarkuesl si prîndja e të dekunit do të gjinden të vorri i të deku-nit, mbi të cillin kjahet uhaja a detyra.

§.556. Zhgarkuesi do të mârrë gurë e dhé prej vorrit të të dekunit, do ti vëjë mbë cupë të krahit

e do të siellet tri heresh rreth vorrit të të dekunit, tuj folë këto fjalë të caktueme per këso bësh: "Un... kaq e kaq uhà a detyrë kjàj mbi két të dekun e, në kjosha tuj i u zhgarkue, e bajsha në két e n'at jetë me gùr edhè gjithkah kah kà shkelë kamba e til sà kje gjallë."

§.557. Si të bajë két bé zhgarkuesi, uhàn a detyren, qi kjàn mbë të dekunin, do t'a lajn prîndja e tij.

#### NYE I NANDËDHETEDYTË.

“Beja per derë”.

§.558. Kanûja e kà lânë shtegun të lir qi t'epet beja edhè per derë.

§.559. Në bé per derë do të betohet i zoti i shpis n'emen të vet e n'emen të giindes së shpis.

§.560. Me bé per derë i zoti i giàs së hupun nuk kà tager me vû në bé edhè giinden shpis, 'si t'i bajë bën i zoti i shpis n'emen të tyne.

§.561. Prej çdo beje granija e fmija jânë të jashtëm prej kanûnit.

§.562. Aj, qi ep bé per derë, kà tager me lânë per bé me Porotë at shpi, mbë të cillen i kjàn zêmra mâ fôrt.

§.563. Po e veçoi nji shpi i zoti i giàs së hupun, per me i dhânë bé me Porotë, do të veçojë edhè sà shpi tjera në katund, qi kàn me i u dashtë per poronikë, sè në dy bé nuk mùnd të çojë kend.

§.564. Edhè në bé, qi epet per derë, do të bahet beja per vedi, per gjinden e shpis e per "Sedije".

#### NYE I NANDËDHETETRETË.

“Beja në krye të djemvet”.

§.565. Beja, qi bahet në krye të djelmvet, njehet nder bé të randa, edhè âsht e ligjshme kah kanûja.

§.566. Po i u lyp kuej beja në krye të djelmvet, do t'a bajë e do t'i a shndoshë zêmren zhgarkuesit.

§.567. Si t'a dajn ditën e bés, zhgarkue si do të shkoj të shpija e të pandehunit, e ky, sà djelm mashkuj të két nen kulm, i mbledhë tubë, u afron krenat, i pshtetë duert mbi krenat e tyne e an bën: "Pasha kryet e djelmvet, nuk t'a kam bâ at rreng, per të cillin më jé beditë e as nuk diej sè kush t'a kà bâ!"

§.568. Pertë ksaj beje shgarkuesi nuk kà tager me rrekë të pandehunin me bé tjera.

#### NYE I NANDËDHETEKATERT.

“Beja me “Sedije”.



§.569. "Maja e bés, âsht "sedija" (s'e dija).

§.570. "Beia t'a nief edhè "sedien".

§.571. "Beia s'kà skâj, por s'rebân per-bishtnime".

§.572. Sedija âsht një mjet, qi kanûja e kà vû per parim, per me i a rrudhë pëjt katundit, qi mos të bahet kush hjekës i gjâs së shoqnis a të kue-j do.

§.573. Sedija lypet pà ndryhsim në çdo bé.

§.574. Edhepsé s'vodh as vrau aj., qi bân bé, por ndoshta kà ndie a edhè din sè vodh a vrau i vllaj a kushrîni a kush tjetër.

§.575. Kur të bahet beja, do të thotë: "as vetë, as kush i shpis s'ême e s'diej sè kush të vodh a të vrau".

§.576. Prandej kà vû Poroten kanûja, qi, tuj shkue në bé gjith aj nieri, mos njani, tjetri e i treti mùnd të diej ndo'i send kû prej të ndiemit a prej të pâmrit të njëj shêji, e sè nuk do t'a shesin shpirtin, tuj e là me bé të rrêjshme një nieri.

§.577. Si të bahet beja me "sedlje", s'kà tager kush me i u beditë mâ per at viedhni a gjak të hupun as të pandehunit e as Porotës. Do të shkojë njeti me bâ hetime per gjâ a gjak të hupun. "Bé mbi bé kanûj a s'bân".

§.578. Po s'muejt kush me bâ bën me "sedije", s'do të shkojë në bé, tuj mendue se gjin-det në peshim para Perendis e sè beja e rrejshme, pose qi kà rrfen kah shpirti, ajo kà ndeshkimin e faqen e zezë permbrapa, po u hetue.

§.579. Do të flasë me ndonjanin prej Pleqsh, qi t'a ndalë Poroten, të mos shkojë në bé, do t'u kallxojë bakeqin, qi t'a vëjë per udhë të zo'n e gjâs a të gjakut të hupun.

§.580. I zoti i gjâs a i gjakut, permbas hetimevet të pertejme, do t'u lyp arsye si mbas kanûnit.

§.581. Po s'i u vû, i zoti gjâs a i gjakut kà tager me e vû në bé, a, po i duel Kapucari, do t'i pergjegjet detyrës edhè kapucaris.

§.582. "A bën me "sedije", a gjân a cubin".

§.583. Debejen në bé s'e bân kanûja, po s'u gjegj kush me bâ bé me "sedije", kanûja e mban per fâjtuer, prà, a bën me "sedije", a me là gjân, a me kallxue bakeqin, ne mos pasët ky gisht n'at vjedhni a vrasë.

§.584. Parimi i kanûnit s'lue: "Maja e bés âsht sedija", e "Sedija xjerrë gjân".

§.585. "Shka të mirret me bé, i jét atij, qi e muer". "Permbas bejet t'i vëjë kumbonë (berrit),

permbas bejet t'a ngasë n'arë (kàn)".

§.586. Janë fjalët e kanûnit, jo pse i pelqen, por pse s'kà si me i a njitë grrêmçin, 'si të lahet me bé.

§.587. Kanûja jét dalë në këto rasë e prandej kà mbetë flala: "Mos të ndeshët Zoti në bérrêjshmin!"

§.588. Per të shmangun të çdo dyshimit të bés së rrêjshme Pleqt e gjygjit do të çilin syt, tuj zgiedhë njerz të ndershem per Poronikë të njehun, mbë të cillt varet beja e drejtë.

#### NYE I NANDËDHETEPESËT.

Gioba e bes së rrejshme.

§.589. Po duel ndo 'i burrë zëmtrak, edhë i prin të zot't në gjâ të vet permbas bés së rrêjshme, ajo do t'a lajë gjân të dyfishueme e gioben e bés së rrêjshme, e mbi këta kanûja i a njet vûlen e shnjerezimit brêz mbas brêzit mjé në shtatë faqe.

§.590. Po duel kapucarî mbas bejet, Pleqt do t'a shqyrtojn mirë e do t'a rnojn pà të ngutun.

§.591. Si të dalë kapucari i mirë, i drejtë e me shêje të sigurta, cubit a giaksit i brumbullakzohen ne derë Pleqt, Katundi, Poronikët e Kapucari, edhë i zbatojn kanûnin atij bèrrêjshmit.

§.592. Ndashkînie mbi bérrêjshmin jânë:

a) do ti lajë të zott të gjàs dy per nji;

b) do të lajë kpucët e Kapucarit;

c) '' '' '' '' 100 desh e nii kà, po kje beja më 241 Poronikë, e 500 grosh Derës së Gjomarkut.

Po kje beja nen 24 Poronikë, gioben e mêrr katundi;

d) do të shkojë të Kisha me u zgiedhë prej bés së rrêjshme me gjith Poronikë;

e) do të lajë kà 500 grosh per krye Poroniku, pse u prini në bé të rrêjshme, tuj dhûnue Kishen.

Këto të holla cubi do t'i lajë mbi eltér per Kishë.



## LIBRI I TETËT

### NDERA

#### KRY I SHTATËMBDHETËT. NDERA VEHTJAKE.

§.593. Kanûni i Malevet të Shqypnis nuk e veçon nierin prej nierit. "Shpirt per shpirt, sè duken e falë Zoti".

§.594. I miri e i keqi kàn një çmim: Kanûni i mban per burra: "Del i miri prej të keqit e i keqi prej të mirit". "Në kandâr të vet sè i cilli peshon katerqind derhêm".

§.595. N'i prekët kush kuej në nderë, peng a plak per nderë të mârrun s'kà, Kanûja thotë: në daç, fale, po deshte, laje ballin e vrugnuem.

§.596. Nderen seicilli e kà per vedi e nuk mùnd t'i perzihet kush kuej as me e rrethue me pëgje e me pleq. Dy gisht nderë në Iule të ballit na i njiti Zoti i Madh.

§.597. "Ndera e mârrun giobë nuk kà". Ndera e mârrun s'falet kurr.

§.598. "Ndera e mârrun nuk shperblehet me gjâ, por a me të derdhun të gjakut, a me të falun fisnikisht (permbas ndermjetsis së dashamirve të mirë).

§.599. I korituni kà deren çilë perkah ndera: peng s'shtron, pleq smêrr, gjygj slypë; giobë s'mêrr. Burri i fôrt mêrr gioben vetë.

§.600. Aj, të cillit i u muer ndera, xêhet i dekun kah kanûj a.

§.691. Ndera i mirret burrit:

- a) Me i thànë kush sè rren facile burrave të mbledhun në kuvend,
- b) Me e pshty, me i u matë, me e shty a me i rà kush;
- c) Me i prishë ndermjetsin a besen,
- d) Me i a dhûnue gruen a me i a hikun,
- e) Me i a marrue armët e krahit a të brëzit;
- f) Me i a dhûnue buken, tui i a ngâ mikun a pûntorin;
- g) Me i a thye Shpin, vathin, kotecin a çerranikun n'oborr;
- h) Me i a ndalë uhàn a detyren,
- i) Me i a luejtë rrasen e vegshit në voter,
- j) Me njye kashaten parpara mikut î mirret ndera mikut.
- k) Me koritë trevezen nder sy të mikut, kùr i zoti i shpis e kruen ulteren a Shpin e Ipîn kupen.

KRY I TETËMBDHETËT.  
NDERA SHOQNORE.  
NYE I NANDEDHETEGJASHTËT.  
Miku.

§.602. "Shpija e Shqyptarit âsht e Zotit e e mikut".

§.603. Miku nuk mûnd të hîjë në shpi, pà bâ za n'oborr.

§.604. Si të bajë za miku, i zoti i shpis a kush i shpis i pergjegjet e i del perpara.

§.605. Falet me mik, armen i a mûrr, e i prîn në shpi.

§.606. Armen i a varë në krrabë, edhë e çon në krye të vendit ké votra.

§.607. Perpuset zjarmi, lypen edhë drû. "Miku don drû".

§.608. Mikut do t'i bahet nderë: "Bukë e krypë e zerner".

§.609. Buka e krypa e zêmra, zjarmi e trungu e do firi per shtrojë do të gjindet gadi per mik në çdo kohë të natës e të ditës.

§.610. Mikut të lodhun do ti vîhet rreth me të pritun me nderë. Mikut i lahen kambët.

§.611. Per çdo mik duhet buka si hàn vetë.

§.612. Per mik të mirë duhet kafja, rak-ia e buka e shtrueme me ndo'i send mâ teper.

§.613. Per mik zemret duhet duhâni, kafja e ambel, rakija e bukë e mish. "Mikut të zêmres i lshohet shpija".

§.614. Ruj hi në shpi, mikut do t'i mbajësh armen".

§.615. E mbaitmja e armës âsht:

a) shêj burnije e nderje, edhë pse knaqesh sè t'erdh miku,

b) âsht shêj roje, sepsé tui i thànë: "Mirë sè erdhe", ajo do të rrijë pà droje, e sè giin-desh gadi me i dalë zot per çdo rrezik,

c) âsht shêj urtije per vedi, pse, 'si ti mârrish armen, edhë në pasët ndoi mende të keqe miku, nuk kà shka të bân si t'a çarmato-sish.

§.616. "Mikut i lshohet kryet e vendit".

§.617. Mikut i lshohet kryet e vendit, Po kje në shpi si edhë po kje në kuvend burrash, porsé në kuvend nuk kà zâ.

- §.618. Mikut i lshohet kryet e vendit si per nderë, si edhë qi të jét mâ në të pâm e në shêj si edhë të mos të perzihet nder robët e shpis.
- §.619. Si të hîjë miku në shpi, të kà là detyren.
- §.620. Po të hîni miku në shpi, gjak me të pasë, do t'i thuejsh: "Mirë sè erdhe!"
- §.621. "Miku do të perciellet deri kû të lypë me e percjellë".
- §.622. "Miku, edhëpse xên kryet e ven-dit në shpi a kûdo, kurr s'prîn, por do t'i prijsh".
- §.623. Miku perciellet edhë me një fini, po kje djalë a vajzë, gjithnji si një burrë a grue.
- §.624. Si t'a perciellish mikun deri kû desht vetë me shkue, e solle shpinen me shkue në pûnë t'aride, krisi pushka n'at hov e edhë e vrau, ty nuk të pritët mik.
- §.625. Mbas mikut do të hupish pûn-torët, e me bukë t'aride, të mos fikesh e të mos koritesh.
- §.626. "Si t'i prîsh mikut, çdo dhûnë fi bajë kuej ky, lypët mbë ty".
- §.627. Mikut mos i prij, a, 'si t'i prijshë, do të hapish syt qi mos t'i bajë kuej ndo'i dhûnë a pûnë të ligë.
- §.628. Kanûja urdhnon qi të perciellet miku sà mos t'a gjeë ndo'i pûnë e ligë, sà edhë mos ti bajë kuej ndo'i dâm me bukë t'ande.
- §.629. Po bani ndo'i pûnë të keqe miku në bukë tande, arsyeja lypët prej teje.
- §.630. I dhûnuemi e i dâmtuemi s'âst në detyrë me ndiekë atê, qi e dhûnoi e qi e damtoi, por i kerset në derë atij, qi e mbajti në shpi e i dha bukë.
- §.631. "Buka e làn dâmin".
- §.632. Kanû âst prà, qi t'i prihet mikut, sepsé xêhet sè nuk din rrugë e nuk din a do të ndeshet në mik a n'anmik.
- §.633. Do t'i prîjsh, pse jé rojsi i mikut, si me i a largue rrezikun, si edhë me e ndalë prej pûnet të keqe.
- §.634. "Buka të nderon, porsé të qet edhë në pûnë". (Buka m'u gjet drej pat thànë dikush).
- §.635. Po t'a dhûnoi buken miku, do t'epsh arsye në kanû per shpi e vath të thyem, per tufë të mârrun e pretime tjera.
- §.636. Do të lajshë dâmet e bame prej mikut t'and a tuj vû kumbonen e tufés s'atê në trà, a me të hjekun të kaut të hullis, a me të shitun të rendit të ujit.

§.637. Nderen e dhûnen do t'a dajshë me mikun e të damtuemin do t'a ndreqish.

§.638. Ti do të lajshë e, po muejte me xjerrë gjâ të miku, e ké per vedi, perndryshej të pasët mbetë ngiat: Paç e dhaç thotë kanûni.

§.639. Sikurse jé në detyrë me lypë mikun e prém ashtû jé në detyrë me dhânë arsye, në prefët kend miku në bukë fande.

#### NYE I NANDEDHETESHTATËT.

Të premt e mikut.

„ndora nuk lshohet“.

§.640. "Miku mik, shoqi shoq".

§.641. "Veç nji gacë me t'a lypë kush të dera per me kallë çubukun, i a dhae, e e ngau kush, të pritët mik".

§.642. Po të rà ndore kush, edhè tuj t'a xânë vetem êmnin: "Jam miku i njatij" e edhèpa të pasë kênë kurr të dera, po e ngau kush, të jét mik në derë e ftyra t'u vrugnue.

§.643. Po t'a vûni kush mikun në lojë a t'a shau, ti do t'a mkâmbish nderen e mikut me rrezik të jetës s'atê.

§.644. Po i u pré kuej miku, kanûja i kâ lânë dy udhë: a të fiket, a të koritet.

§.645. Atij, qi i u pré miku, çdo send do ti epet me dorë të mâjtë e per rien giu mjé qi t'a paguej mikun.

§.646. Dora e mâjtë me kanû quhet e pandershme, e cilla mêrr e nuk ep, me miq nuk falet. Veç i pabesi me të pabesin falen me 'të.

§.647. Me kanû të hershme gjygji e kar-mote më hu të pabesin, e s'e lîte në kuvend burrash.

§.648. I pabesi, qi pret kend vetë a shet kend në besë, grihet katundisht e shkon gjak-hupës.

§.649. Me gojë të kanûnit: baba, vllau e deri kushrinija e dalun fare falet, porsé miku nuk falet (posë me të hîm ndermjet të dashamirvet të zêmres).

§.650. Per mik të prém rrallë sè epet besa; ndermjetsija epet sà të mârrin e t'apin, në hîfët puna në të ndrequn.

§.651. Katundi shoqi sho'it i presin mik:

a) kùr nji shoq shmangët të nji shoq e, tuj dalë prej shpije të këtij, e vret a shoqi tjetër a kushdo,

b) Edhepsë shoq a kushrî me të vramin mik prëm, detyrë âsht me lypë shoqin mikun e vràm,  
c) Po s'e lypi mikun e vràm, edhëpse shoq, skà pse del në kuvend burrash, pse jét i koritun e i marruern pergjithmonë e jetës.

§.652. Me ndeshë n'udhë të madhe dy shokë, e, 'si të bâjn do rrugë, kerset pushka edhë vritet njani sish, këtij tjetrit nuk i pritët mik.

Oroe:

Njimend, sè s'i pritët mik, porsé jét i koritun mos me qitë mbë dorërasin. O Shqyptari edhëpse bjen në gjak pà gjak, tuj e pague me vrasë mikun e preme, aj s'e mêttr ndore at pûnë, fiket me lang e plang, porsé marre s'bân.

**NYE I NANDEDHETETETËT.**

Të sjellnut e të zot't të shpis me miq në shpi.

§.653. Miku xên kryet e vendit në trevezë (sofer), mandej i hîn ndorja.

§.654. Framurtarit mik i tokon kryet e dashit e mikut shpatulla.

§.655. Po sndolli flamurtari, por Kreu i njij Flamuri, shpatulla i tokon këtij e mikut kryet e dashit.

§.656. Miku do të hjekë rakin e ma i pari do t'u bie duerve në trevezë.

§.657. Me ndollë në trevezë kush i Gjomarkaj e nji mik i largët, Flamurtari e dàm pergjymës me të Gjomarkain kryet e dashit e shpatulla i jét mikut.

§.658. Famurtari do t'a thejë me grusht kryet e dashit e mikut, s'i t'a kêt Ipi shpatullen, do t'i a thejë sumbullen.

§.659. Me ardhë per mik i Ohërnjani (i Thkellas) a në Mirditë a në Malsi të Lezhes e me ndollë aty edhë kush i Gjomarkaj, kryet e vendit e xên i Ohërnjani, mandej i Gjomarkaj (Ket pûnë s'e bân kush prej nderjet.)

Oroe:

Këto sjellje duken si lojë, porsé kàn shkaktue vrasë të pergjegjme shi në trevezë.

§.660. Kafen e mêttr miku, mandej i zoti i shpis.

§.661. Duert në treveze i làn i zoti i shpis, mandej miku.

§.662. Goten e rakis e pin i zoti i shpis e të dyten miku,

§.663. Kashaten e nyjen miku, mandej i zoti i shpis.

§.664. Aj zot shpije, qi e nryete kashat-en perpara mikut, late 500 grosh giobë.

§.665. Aj zot shpije, qi koritte trevezen e vet nder sy të mikut, late 500 grosh giobë,

§.666. Pushka e shtëme per mik të prém nuk kà giobë.

#### NYE I NANDDHETENANDTËT.

Ndermjetsija.

§.667. Ndermjetsi, si lajmtari, nuk bân faj as nuk xêhet.

§.668. Ndermjëtës thirret aj, i cilli hîn per me dà fjalët e kqij a, me shmangë rragen, prej të cillave mùnd të shkaktohet vrasa a ndo 'i rrënim tj eter.

§.669. Ndermjëtës mùnd të jét burrë a grue, djalë a vajzë a edhè Prifti.

§.670. Ndermjëtës mùnd të hîjë per shpi me shpi, per katund me katund, per flamur me fla-mur.

§.671. Me i u pré ndermjetsija njij shpis së veçanët, vetë e kerkon mikun.

§.672. Me i u pré ndermjetsija njij kak-tundi, katundisht u lypë mikun.

§.673. Me i u pré ndermietsija njij fla-muri, flamuri mbarë e lypë mikun.

§.674. Me i u pré ndermjetsija Priftit, mikun e lypë Famullija, në të cillen gjindet, a sè flamuri e lypë, po hîni ndermjet n'emen të flamu-rit.

§.675. Prifti, per me dà të keq, hîn nder-mjet jo n'emen të vet, por a n'emen të Famullis a n'emen të flamurit; por vetëm atbotë, kùr mos ti pûnojë fuqija e fjalës fêtare.

§.676. Po s'u inuer para sysh fuqija e fjalës fetare, atbotë Prifti hîn ndermjet si çdo qyte-tas, por, tuj mos bajtë zyria e tij shpatë e litàr, po i u bâ n'asgja ndermjetsija si e çdo qytetasit, katun-di a flamuri do t'a mkambin nderen e tij tuj e lypë mikun e prém.

§.677. Me kënë të vramë njiqind vetë në njânin krah e në tietrin kurrnji, s'i të hîjë kush ndermjet, pushka do të prâjë, zjarmi do të shuhet.

§.678. Me bâ me u qitë poshtë flala e ndermjetsit, ajo lagje, qi të filloëj pusken, i a pret mikun ndermjetsit. (Po s'prâni pushka e fjala e ger-gasa permbas ndermjetsis, perzihet lamshi per mnerë, kryqzohet pushka, e grihen aty per aty.)

§.679. Fjalët e dokshme të ndermjetsis jânë: "Leni flalët, or juni, jam ndermjet une! Prani pushken, burra, un jam ndermjët mjé ké të mirremi vesht. Prani pushken, sè katundi..., fla-muri... âsht ndermjet!"



§.680. Ndermjetsi u mërr pëgjet të dyja lagjeve, tui u dà ditën sè kùr e kû do të mblidhen në kuvend, për me u mârre vesht.

§.681. Po nuk muejt me i ndreqë nder-mjetsi, pëgjet e të dy lagjeve u lshon në dorë bur-rave t'urtë, e ky atbotë lirohet e del prej ndermjët-sije.

§.682. Ndermjetsija mbaron gjithherë a me të rame diellit a me të mârrun të diellit (me të lem a me prenim të diellit).

## NYE I NJIQIDTËT.

Dorzanija.

§.683. Dorzânë thirret aj, i cilli i lidhet kuej për të përgjegjion të njëj detyre, të cillen, po s'e lau në vade të caktueme detyrsi, ky bahet dord-hânës.

§.684. Uhasi, 'si të két dorzânë, s'kà nevojë me i shkue në derë detyrsit, dorzâni do të përgjegjet për të: "Dorzânë, dordhânë", thotë kanûni.

§.685. Edhë në dekët detyrsi, uhasit s'i prishte gjâ, për detyrë, qi aj i pat këtëj, do të përgjegjet dorzâni: "N'dekët detyrsi, rnofët dorëzani," thotë kanûni.

§.686. Me bâ me u pendue dorzâni e me dashtë me dalë dorzânije, kanûja nuk e lën, sepsë: „Dorzani nuk hîn për me mbajtë në mend, por për me là”.

§.687. Dorzani hîn me mirvet, e prandej nuk kà tager me lypë kpuçë as të detyrsi as të uhasi: "Dorzânë e bestâr nuk hîn kush me të holla”.

§.688. Detyrsi, kùr lypë kend për dorzânë e, për n'i hífët ky, faqe burrave i thotë: "Un po të hi dorzânë, por shikjo, sè, po s'e pate nder mend me i bâ gadi të hollat në vade të caktueme, më kallxo qyshë tashti e të bahem gadi me là për ty. T'a dijshtë, sè shnierzim nuk duroj!

§.689. Po nuk i u përgjegj detyrsi dorzânit, edhë e lën të lidhë qi të lajë ky prej vedit detyren e tij, dorzâni do t'i a apë pengun uhasit.

§.690. Uhasi kà tager me i a dorzue kue-jdo at peng, për me xierrë detyren e vet.

§.691. Dorzani kà tager me bâ vâj në katund kundra detyrsit të keq, e katundi do t'a ngushtofë detyrsin qi t'a shperblejë pengun e dorzânit e t'i a dorzojë të zot't.

§.692. Po s'i bani gadi të hollat detyrsi vetem prei dhunet e kasnecijet, katundi e giobitë permbas randsis së fajit pré presë të bame.

§.693. Po i bani gadi te hollat detyrsi ne vade te caktueme, para sè t'i a dorzojë te zot't do t'a bajë me dije dorzanin.

§.694. Po kje sè detyrsi nuk muejt me i bâ gadi të hollat në vade të caktueme vetem prej

skamit, dorzâni do të rrîjë gadi me là per'tê, e ketë me e pritë, sè "Dora e thatë s'kà uratë" e s'kà pse e qet në katund, pse vajin nuk i a veshtron: t'a kishte matë vedin para sè t'i hite dorëzanë.

#### KRY I NANDËMBDHETËT.

GJAKU E GJINIJA, VLLAZNIMI E KUMBARIJA NË KANU TË MALEVET.

#### NYE I NJIQIDEPARË.

Gjaku e gjinija e breza Shqyptarësh.

§.695. Vargu i brêzavet të gjakut e të gji-nis, shkon në të pasosun per Shqyptarin e malevet.

§.696. Mahet vllà e fis me të gjith ata, prej së cillësh të parët e tij jânë dà heret a vonë.

§.697. Katerqind zjarmesh me u dà Shqyptari, aj as mêm as ep, d.m.th. nuk bân krushqi.

#### NYE I NJIQIDEDYTË.

Lisi i gjakut, lisi i tamblit, nip trungut e nip bijet.

§.698. Brêzat rrjedhin a prej gjakut a prej gjinis.

§.699. Brêzat e gjakut rrjedhin prej ânet të babës; brêzat e gjinis rrjedhin prej ânet të nânës.

§.700. Rrjedhja e brêzavet prej ânet të babës thirret "Lisi i gjakut".

§.701. Rrjedhja e brêzavet prej ânet të nânës thirret "Lisi i tamblit"..

§.702. "Nip trungu" a "mesë trungu" thirret aj varg mashkujsh a fêmnash, qi rrjedhun prej plangut të babës.

§.703. Nip a mesë bijash thirret aj varg mashkuish a fêmnash, qi rrjedhin prej bijave të martueme.

#### NYE I NJIQIDETRETË.

Vllaznimi.

§.704. Vllaznimi, qi bahet tui pî gjak, e ndalon krushqin pergiithmonë ndermjet të vllaznuemve, shpis së tyne e zjarmit të tyne.

#### NYE I NJIQIDEKATERT.

Kumbarija (Shengjonija).

§.705. Shka âsht gjaku e gjinija per kah krushqija, ashtû âsht edhë kumbarija.

§.706. Kumbarija e Shqyptarit të malevet âsht tri nduersh:

a) kumbarija e Pagzimit,

- b) kumbarija e Kunorës,
- c) kumbarija e Flokvet.

#### NYE I NJIQIDEPESËT.

##### Kumbarija e Pakëzimit.

§.707. Kumbarija e Pagzimit e ndalon krushqin brëz mbas brëzit jo veç nder të pagzuemin, prînden e të pagzuemit e nder ata, qi e peshojn në derë të Kishës, por edhë nder sà rob të két shpija e njanës e të tjetres lagje e të zjarmit të tyne mbarë.

#### NYE I NJIQIDEGJASHTËT.

##### Kumbarija e kunorës.

§.708. Kumbarija e Kunorës e ndalon krushqin nder robët e shpis së kumbarve e të shpis së dhândrrit e, qi të plangsohet kumbarija e Kunorës nder dy vllazni e të pershijë edhë zjarret e tyne, kjo pûnë shkon me kumbari të Pagzimit.

#### NYE I NJIQIDESHTATËT.

##### Kumbarija e Flokvet.

§.709. Kumbarija e ndrikullija, qi bahet në të rruem e në të mârrun të flokvet hîn në Ildhje kanûnore, qi s'e luan gjâ.

§.710. Kumbarija e flokvet e ndalon krushqin brëz mbas brëzit ndermjet shpis, vllaznis e zjarmit të kumbarës e të ndrikulls.

§.711. Ndrickullija âsht si nusija: si shkon nusja ké prîndët në kohë të caktueme prej kanûnit, ashtû skon edhë ndrikulla në kohë të cak-tueme të kumbara.

§.712. Koha e ndrikullis e caktueme prej kanûnit âsht një muej para së Lidhunash.

§.713. Ndrickullija nuk mûnd të shtyhet mbi pêsë ditë: Ditët e ndejës së ndrikulls të kum-bara do të jenë giithherë cub e jo kurr parë, tri a pêsë.

#### NYE I NJIQIDETETËT.

##### Sjelljet kanunore në të marrun të flokvet.

§.714. Nun a kumbarë thirret aj, qi mërr flokët.

§.715. Ndrickull a nunë thirret e âma e dialit a e vajzës, të cillvet u mirren flokët.

§.716. Famull a famulleshë thirret djali a valza, të cillvet u mirren flokët.

§.717. Nuni e ndrikulla jânë si vllà e moter e nuk veçohen prej gjindes së shpis.

§.718. Po e mbushi vjetin djali e vajza, nuk u mirren flokët.

§.719. Me dekë fmija pà i u mârre flokët, nuk do të shtihet në dhé, do të thirret kum-bara i shenjuern; po kje larg kumbara, do ti mârre flokët një tjetër, i cilli nuk do të jët prej vllaznijet e fisit të fmis.

§.720. Per të mârrun të flokvet të dialit duhet të jët burrë, e grue per vajzë.

§.721. Prindja e djalit e té vajzës, të cil-Ivet tu mirren flokët, do të bâin gadi buken sà mâ mirë qi të munden, per me nderue kumbaren.

§.722. Kumbara do të vjê me një prej dashamirësh të vet.

§.723. Thirren një tre kater shokë per me mârre pjesë në gzim të shpis.

§.724. Si të kënë pî kafé, goditet vendi,

kû do t'ulet Nuni e do të gjinden aty veglat per të mârrun të flokvet.

§.725. Lypet karriga, kû do fulet Nuni, kupa me ujë, në te cilin Nuni do të lshojé një asper të rrgjanët, msalla, qi do te shtrohet per të pritun të flokvet, gershànë a brîsk rrues per të qethun a per të rruem të famullit a të famulleshës.

§.726. Si t'ulet në karrigë Nuoi, ni djal i fisit i a pshtetë Nunit në prêhen famullin a famulleshen.

§.727. Nuni do t'î marrë flokët me kët rend: a) një çubë në ballë, b) në tambzja kà pji çube, c)mbas kreje një çubë.

§.728. Si të mirren fjokët, Nuni i bjen ballit të famullit a të famulleshës me gersbàpé tri herë, tu thànë: "Me shndet e jetë të gjatë!" e puthë famullin a famulleshen e, tuj e hjeke prêhnit i a ep s'amës Ndrîkulls, e cila edhë mêrr kupen me asper të rrgjanët.

§.729. Nuni i ep Ndrîkullës 50-150 grosh e jo mâ teper.

§.730. Çubat e flokvet i mêrr e âma edhë i ruen n'arkë,

§.731. Ndrîkulla do t'î apë Kumbarës: gjurdi, brekë e mangore, e gjindes se shpis se kum-barës sà të jenë do t'u çojë kuej msalle, kûj ride a kollçikë.

§.732. Pa i u mârre flokët finis, gershàna nuk do t'î a perkasë kryet, po i u rriten teper flokët, i percullohen me flakë t'unës së pishës.

§.733. Si t'î mirren flokët finis, Kumbara bun at nâtë në shpi të famullit a të famulleshës, ne e nesret çohet e mêrr me vedi ndrîkullen e famullin edhë i çon në shpi të vet, kû rrin tri a pêsë ditë, si mbas kanûnit.

§.734. As mort as darsem e as të kremet s'luten pà ndrikull e kumbarë, pà famull e famulleshë.



## LIBRI I NANDËT

### DAMET

#### NYE I NJIQINDENANDËT.

Përcaktimi i damevet.

§.735. " Dami kà çmim, por jo giobë".

§.736. Dami lahet permbas çmimit të pleqve a të dy shokve.

§.737. Po u gjet grueja tuj vjedhë drû në mal të huej, me dorë s'perkitet, porsé kmesa e terkuza (teja) i mirret, drût e bame jesin aty.

§.738. Kmesa e tela e mârrun xêhen per shperblim të dâmit e tjetër detyrë skà.

§.739. " Dami ka çmim por jo pushkë".

§.740. Per çdo dâm i lahet dâmi të dâmtuemit, po kje per arë e livadh, per kopshtë a vêshtë.

§.741. Sndeshkohet kush me giobë per dâm të gjâs.

§.742. Po u gjet në dâm kau a lopa, kali, mushku 'a gomari, delia a dhija, nuk mûnd të vriten, por do të çmohet dâmi i bam prej 'tyne.

§.743. Po vrau kush në dâm kân, lopen, kalin, mushkun, gomarin, dhin e delen, làn gjân.

§.744. Gjaja e gjetun në dâm, a kapet e i çohet të zot't të dera, tui i thànë sè e gjete në dâm e të vîjë me e pà, ase e vên perpara edhë e çon të shpija e jote edhë e ndryn në burg e, si të pleqno-het dâmi, i a kthen gjân.

§.745. "Nji dhé thàn nji vrri". Dhija âsht frymë e keqe; shka të perkasë me gojë, e thàn.

§.746. Po u glet dhija tuj bâ dâm në vêshtë, sà cûgj hardhije të ketë verbue, kanûja kà pré këto dâme:

a) Cungu i hardhis i verbuem prej dhije nuk bân rrush per tri vjet;

b) nji cung hardhije bân rrush sà per dy okë venë e per nji okë raki në vjetë,

c) hardhija e verbueme prej dhije prà kà gjashtë okë venë e tri okë raki per dâm.

§.747. Sà per dâm t'arës, çmimi i kanûnit âsht: "Njiqind kallzë kallamoqi: nji babûne drithë". (Per njiqind kallzë a bîmë të damtueme, do të lajë i zoti i bagtis nji babûne drithë.)

#### NYE I NJIQINDEDHETËT.

Thiu në dam.

§.748. "Thiu në dâm kà pushkë. Po e gjete thin në dâm, bjeri pushkë".

§.749. Po u gjet thiu në dâm pà verza (kulàr krrabza) në qafë, vritet.

§.750. Me një të shtëme a me një të sjellme, gjith sà thi të vriten, dâmi është i të zot't të thive.

§.751. Pushka e dytë a edhe e sjellmja e dytë làn thin.

§.752. Porsa t'a vrasë kush tin në dâm, do ti lshojë za të zot't qi të shkojë me e mârre, pse misht i a hàn aj.

§.753. Po e vrave thin në dâm e nuk e bane me dije të zo'n n'at hov, qi të skhojë me e mârre, e mbet thiu aty, sà të fillojë me u prishë do të lahet thiu.

§.754. Si të vritet thiu në dâm, dâmin e bam e làn me krye e i dâmtuemi nuk kà shka lypë mâ, pse vaji nuk i gjeget në kanû.

§.755. Po hîni në dâm thiu me verza, kà dâmin e jo pushken. Po e vrave, làn thin.

#### NYE I NJIQINDENNJIMBDHETËT.

Kurtha e ngrefun a laku në kopshtë.

§.756. "Në kopshtë t'ëm a ngrefa kur-then a lakun, nuk mûnd të më ndalë kush".

§.757. Në kopshtë të thurun miré, po ngrefi kush kurthen a lakun, nuk është në detyrë me i u pergjegjë dâmit.

§.758. Po e ngrefi kush kurthen në kop-sht të shthurun e rà në 'të berri, làn berrin.

§.759. Në katund e rreth 'tij, po e ngrefi kush kurthen, mjé kû kapen gjaj per kullosë e rà në'të ndo'i kâmbë berri, i zoti i kurthës làn berrin.

§.760. Kurtha shtrohet (ngrifet) me të marrmet të diellit, e shkrefet a mblidhet a mblohet mirë me të rame të diellit.

§.761. Gjaja e dâme e e mbetun në mal nâten, por rà në kurthë, rreziku është i të zot't të gjâs, i zoti i kurthës nuk làn gjâ.

§.762. Po u là shtruet kurtha ditën, çdo gjâ, qi të bie me 'tê, i zoti i kurthës do t'i pergjeg-jet dâmit.

§.763. Po rà në kurthë nâten qeni e mica, shkojn hupsë, sepsé kerkojn dhén.

§.764. Kurtha e ngrefun në mal, porsé neper shtigje kah kalon gjaja, në rafét ndoi kâmbë berri

në 'tê, bariu kà tager me coptue kurthen, e i zoti i saj nuk mùnd t'i lypë arsye.

§.765. Po e ngrefi kush kurthen në rrethinë të shpijave të hueja e rà në 'tê gjaja e të zot't të vendit e mbet a me kâmbë të thyeme a edhë cofi në kurthë, i zoti i kurthës do të lajë dy per nji.





## LIBRI I DHETËT

### KANUNI KUNDRA MBRAPSHITËVET

#### KRYE I NJIZETËT. HJEKSIJA.

§.766. Hjekës thirret aj, i cilli me nder-mjetsi të mbrapshtë e per nen dhë i ep ndimë tjetrit per me bâ ndo'i rrënim a ndoi faqe të zezë tjeter në katund të vet.

§.767. Hjeksi i shokve:

- a) per të hikun të grave bjen në gjak e500 grosh do t'i apë katundit per giobë;
- b) per vrasë bjen në gjak e 500 grosh giobë katundit;
- c) per cubni e per çdo send, qi të vidhet në katund me bukë, me prijë e me msim të hjeksit,si të hetohet, do të lajë gjân mbas kanûnit.

#### KRYE I NJIZETEPARË. VJEDHNIJA.

#### NYE I NJIQINDEDYMBDHETËT. Përcaktimi i vjedhnis.

§.768. Në viedhni pershihen:

- a) Cubi; e âsht aj, i cilli vjedhë me dorë të vet një kafshë të huejen.
- b) Simahorët, qi janë ata, të cillt i bahen ndimë e krah cubit në një vjedhni a në çdo mbrap-shti, e ditën e mbrame, po u hetue vjedhnija, do të lajn gjân e huej si mbas kanûnit e mbas pjesës, qi kân mârrë.
- c) Buka âsht niaj plang, kû cubat me gjâ të vjedhun hân bukë, ase marrin me vedi bukë, edhe perciellen me gjâ të vjedhun. "Cubi e bukë-hânsi janë një".
- d) Kjori; e âsht aj, i cilli e strofullon gjân e vjedhun. "Paras cubi, paras kjori".
- e) Edhë në mos marrët pjesë në viedhni kjori, ai bahet fajtuer si vetë cubi, pse bahet strofull cubash e vjedhnish.
- f) Gjurma âsht ferkemi, qi bân gjaja, permbas së cillës udhton i zoti i gjâs së viedhun, tuj e çue gjurmen: a mbrenda kufinit të njëj katundi a të njëj lagjie, a mbrenda rrethit të njëj shpije, të njëj oborri a të njëj vathi. "Gjurma e vûme, gjaja gje-tun".
- g) Fmi, brraca e biramela.
- h) Grabitçori, e âsht aj, i cilli ballas e me perdhûni i a mërr kuej një gjâ per ndo'i detyrë.

§.769. Po i u duer gjurma në mal të zot't të gjâs së vjedhun, nuk mûnd të kapë as katundin e aferm, as flamurin, porsé, n'i kjafët zêmra mb'at katund, t'a mundojë qi t'i lahet me bé.

§ 770. Gjurma e prûme mbrenda katundit, po s'mûnd e hetoi cubîn, i zoti i gjâs e lypë mbë

katund, e katundi do t'i pergjegjet.

§.771. Gjurma e prûme mbrenda njij lagjje të katundit po s'u hetue cubi, ajo lagje do t'i a lajë gjân të zot't.

§.772. Gjurma e prûme mbrenda rrethit të shpis, t'oborrit, a të vathit, ajo shpi do t'i a lajë gjân të zot't.

§.773. Gjurma e prûme mbrenda rrethit të shpis, të oborrit, a të vathit, ajo shpi do t'i a lajë gjân të zot't.

§.774. Çdo dâm, viedhni e bracni të bame prej fmîsh, bracash e biramelash, po u het-uen, shpija, së cîllës i perkasin, do t'a lajn.

§.775. Parimi i kanûnit âsht: "Shka të bâjn të mêtujt (mêcat), burrnimi i shpis do t'a lajn".

§.776. Fmit, bracad e biramelat, edhè ne u gjeshin me bracni në dorë, dora e huej nuk mûnd t'i perkasë (nuk mûnd t'i rrafë),por do të bahen me dije prîndja, e këta do të pergjegjen per'ta.

**NYE I NJIQINDETREMBDHETËT.**  
Grabitja.

§.777. Udha e Zotit s'lân gjâ".

§.778. Kanûja s'bân qi të trazohet kush në shteg të vet. Udha e amdhe s'i a kà ndo'i detyrë kuej.

§.779. Po i pat kush ndo'i detyrë kuej e nuk i ep arsye, vajin do t'a bajë në katund uhasi, e ky do të biejë në mend detyrsin.

§.780. Po u çue kush edhè thei udhen e madhe, tui i a ndalë shtegtarit a kalin, a mushkun, magjarin a ndo'i kâmbë berri, po su vran aty per-aty grabitçari bjen në giobë të katundit mbas randsis së faiit e gjân e grabitun do t'i a kthejë të zot't.

§.781. Po u çue kush, e vetem prei hamendjet, edhè i grabiti kuei a kâl, a mushk, a mægjar, e së mbrami i del i padetyrë i grabitunî, grabitçari bjen në giobë të katundit per të thyem t'udhës së madhe e të zot't do ti a kthejë gjân e çmimin e ditve të hupûna.

**NYE I NJIQINDEKATERMBDHETËT.**  
Preja (Premtimi).

§.782. " Preja mirret me pré",

§.783. Me rà pré, me pretue, me mârrë pré don me thànë me mârrë a me pershi nji tufë gjaje në mal, në vrrî a edhè në vath.

§.784. Preja të shumen e herës shkakto-het kùr mos të giegjet me i ardhë n'arsye lagja lag-jes.

§.785. Preja nuk shndrrohet ndryshei, por a me pré tjetër, a me pushkë.

§.786. Preja ndollë a katund me katund, a flamur me flamur, a edhë nder shpija të veçanta.

§.787. Preja shkaktohet a për kufije mali a bjeshke, a për kullosë. a për ndonji dhënë tjetër, me të cillen fyhet një katund, një flamur, a edhë një shpi e veçantë.

§.788. Preja. që bahet në mal, kà gjân të zot't, pà tjetër.

§.789. Preja, që bahet në vath, kà gjân të zot't e 600 grosh giobë për nderë të vathit.

§.790. Preja e pà rrugë kà gjân të zot't e 500 grosh giobë. Përmbas ndermjetsis së dashamirvet e të burravet të dheut gioba falet.

§.791. Po u pretue një tufë e huej në rrugë, në mal e një bjeshkë për kufi, atbotë si katundi si flamuri i perkrahen pretarit.

§.792. Për së pà rrugë, bani e i u perkrahen katundi e flamuri, ndermietsija u mârri në pëgjje e do të peshohen prej Pleqsh si mbas kanûnit.

§.793. Si mbas randsis së fâjtit do t'i lahet gioba e gjaja të zot't.

§.794. Po i u perkrahen pretarit katundi e flamuri, i pretuemi kà tager me, i rà për kuje të mundet në at katund a flamur, për me mkambë nderen e vet e me shpërblye gjân e vet.

§.795. I pretuemi nuk mund t'a pretojë as katundin as flamurin, 'si t'a leçisë pretarin e t'a lajë shpi me shpi. Kanûni thotë: "A gjân të zot't, a rugen të lirë".

§.796. Gjaja e pretueme në mal a në bieshkë nuk kà dy për njahen, por gjân të zot't,

§.797. "Kumbona e tufës nuk mund të mirret për",

§.798. Po u muer për kumbona e oçit në mal a në vath, kjo kà nderen sà tufa mârre e sà vathi përçtari do të lajë 500 grosh giobë për nderë, edhëpse nuk muer kurrnjë kâmbë berri.

§.799. Oçiti, hânori e vergani e qeni i hekuravet, nuk mund të mirren për as për detyrë.

§.800. "Preja për detyrë nuk mirret". Po ndolli kjo pûnë, katundi e flamuri e leçisin për-tarin, po su gjejë me kthye gjânë.

§.801. Po e prishi gjânë e pretueme për-tari, ditën e lahes do t'i a kthejë të zot't krye për krye edhë tuj e zgjedhë në tufë të tij.

**NYE I NJIQINDEPESËMBDHE TËT.**

Faji i kobshem.

§.802. Kush vjedhë Shpin e strajcen e mikut, kanûja i kà caktue per giobë "faqen e zezë" e âsht i hjedhun prej kuvendit e gjyqit.

§.803. Po e vodh mikun e njij shpis dora e tjeterkuej e i shpis tjeter i lypet miku i prëm e shpija e thyeme.

#### NYE I NJIQINDEGJASHTËMBDHETËT.

Dypernjahja.

§.804. Nder të gjitha vendet, kû mbahet kanûja, çdo gjâ e vjedhun kà dypernjahren: "Dy per nji, mjaft qi të hecin me kâmbë".

§.805. Dypernjahja do t'epet jo veç per bagti të trasha, por edhë per bagti t'ima, e per send të vjedhun.

§.806. Dypemjahja do të shperblehet edhë per nji të djegun të dhûnshem të shpis, të ksollës, të tbanit, të mullarit të sânes a të kashtës, të gjethit edhë të gardhît.

§.807. Kopshti, veshta e ara e vjedhun kan dypernjahren.

§.808. Gjeli (knduesi kadoci) i vjedhun a i vràm, kà gjygjin e prëm: 500 grosh të zot't, per arsye qi: "Knduesi âsht herori (sahati) i të vorfnit".

§.809. Thiu i mbajtun, i vjedhun a i vràm (posë sè n'u gjet në dâm) kà 500 grosh, per arsye qi: "Thiu i ushqyem âsht mbaja e njij shpis".

§.810. Dy kafshët e permenduna nuk e kàn dypernjahren e as gjelin gjel, as thin thi, por 500 grosh pare të thata.

§.811. Per vegla bulkijet, bi. fj. per um të vjedhun e të hetuem cubi do t'i lajë të zot't aq puntorë sà ditë i shkuen hupës, e umini umî.

#### NYE I NJIQINDESHTATËMBDHETËT.

Tagri i të zot't të gjasë së vjedhun.

§.812. "Ku t'a gjejë gjân e vet i zoti, e mêrr."

§.813. Mbas këtij parimi i zoti i gjâs së vjedhun nuk âsht në detyrë të rrafgohet, sepsé, kûdo qi t'a hetojë e t'a gjejë gjân e vet, aj kà tager me e mârrë.

§.814. Po u vodh gjaja nper mjet të bukës, buka do t'a lajë.

§.815. Po u vodh gjaja nper mjet të kJORIT, kJORI do ta lajë.

§.816. Po u ndoq per gjurmë, aty kû të jesé gjurma, i zoti i gjâs ngulë e do t'i epet arsyeja më

kâmbë e më dorë.

§.817. Po bleu kush një gjâ të vjedhun, edhë pà diejtë sè âsht e vjedhun, i zoti i gjâs kà tager me e mârrë e shitsi (cubi) do t'i a ktheje ble-sit deri në të mbramin dysh të çmimit, qi muer per at gjâ të shitun, e të zot't të gjâs dypernjahren.

§.818. Pose sè per vjedhin të bame ne Kishë e në Qele, cubi nuk kà giobë as faqe katun-dit as faqe flamurit.

§.819. Po u vodh gjaja në vath, cubi do te lajë dypernjahren e 500 grosh giobë per vath te thyem.

§.820. Po u vodh gjaja ne mal, cubi do te lajë dypernjahren.

§.821. Po u vodh gjaja ne shpi, cubi do te laje dypemjahren e 500 grosh per shpi te thyeme.

**KRYE I NJIZETEDYTË.**

**VRASA.**

**NYE I NJIQINDETETËMBDHETËT.**

**Prita.**

§.822. Prita âsht një sjellje, me të cillen malet e fushat e Shqypnis u vëin pusijt glaksorvet a kuejdo, qi të két menden me vrà. (Me dalë në, pritë; me ndêjë ne pritë, me vû priten, me rà në pritë).

§.823. "Së keqes i pergiegjet aj, qi prin ase rrethas".

§.824. Mbrenda flamurit të vet nuk mûnd të mârrë kush shokë, per me i dalë kuej në pritë, e, po duel kush, edhë vran kend të flamurit, të gjith biejn në gjak.

§.825. Jashta flamurit të vet, po duel kush në pritë per me vrà kend të flamurit të huei, prisi bien në gjak e jo simpahorët. "Aj, qi prîn, e mêrr gjakun mbi vedi".

§.826. "Kush e ep fishekun, gjakun e bân të ve'n".

§.827. U çue kush edhë mblodh shoke e dashamire edhë i duel në pritë kue), tuj u thànë: të gjithsà pushke, qi t shprazen, jânë të mijat, po u vrà kush, gjakun e mêrr mbi vedi prisi.

§.828. "Pushka c çon giakun të shpija". "Pushka të lshon në gjak".

§.829. Po e uhajtî kush pushken e kuej e pà dieje të zot't të pushkës shkoi ky e i duel në pritë kuej edhë vrau nierin, tëhjeksi bjen në gjak e jo i zoti i pushkës.

§.830. Po i muer kush pushken e kuej, tuj i kallxue të zot't, sè kà nder mend me dalë në pritë e me vrà nierin, edhë e vrau, i zoti i pushkës bjen në gjak, sepsé : Pushka e çon gjakun të shpi-ja

§.831. "Simahori i pa' gjak bjen në gjak".

§.832. Po duel një edhë mblodh shokë e dasharnirë e i duel në pritë kuej, pa i pasë ky as glak as varrë, edhë e vrau, prisi me gjithë simaherë biejn në gjak.

§.833. Po duel kush në pritë për me vrà gjaksin e vet, me gjithë shokë e dashamirë të jët, e mërr gjakun e vet e nuk biejn në gjak.

§.834. Po duel në pritë një tubë burrash, krisi pushka prej ânet të pritëtarvet, porsé nuk vran kend, e n'ai hov krisi pushka edhë prej ânet t'atyne, qi ràn në pritë, n'ai të perziem vritet një prej atyne, qi ràn në pritë, por nuk u vrà prej pushket të pritë-tarvet, këta biejn në gjak mbas kanûnit, sepsé e fil-luen pushken.

§.835. Prita do të fillojë pushken mbë burra e jo mbë gra, fini, mbë shpi e mbë bagti.

§.836. Po qiti pushkë prita mbë gra, fini, shpi a mbë bagti, punon kundra kanûnit e, po nuk e muer në kujdes két dhûnë Flamuri i pritëtarvet, qi t'i ndeshkojë mbas kanûnit, atbotë do të hËjë push-ka shpi më shpi, mandej fis me fis, katund me katund e së mbramit flamur me flarnur.

§.837. Aj, qi dãn me dalë në pritë, do të

mârrë bukë me vedi si edhë për simahorë.

§.838. Po hinë kund, pa xânë' vend prite e pin kafé, a hângern bukë, a mueren me vedi buken në ndonji shpi të huej, shkuen në pritë edhë vran nierin, shpija e të vramit e kerkon për gjak Shpin, qi u dha bukë.

§.839. "Pushka e buka e dhânun me dieje të vrasës, i sjellin gjakun atij, qi e ep".

§.840. Po u çue kush me i dalë në pritë shoqit të vet e për simahorë mbledhë shoqin, po vran kend, si prisi si shokët simahorë biejn në gjak me at shpi, po kje së duelen faqe.

§.841. Po u çue kush prej Mirdite me i a vË priten ndokuej në Thkellë a në Malsi të Lezhes a njeti e për simahorë mërr shokë e dikend prej flarnurve të permendun, aj, qi u prËni, bjen në gjak.

§.842. Po i thà kush kuej qi t'i dalë në pritë ndokuej e t'a vrasë, tuj i folun besen, së në ditë të pajtimit t'atij gjaku do të laj çmimin e gjakut, e aj permbas besës së dhânun, shkoi edhë vrau shi atë, qi i thà aj, e së mbramit e lën në qull e nuk i u pergjegj, me të holla, dorëras jët në gjak, e atij, qi e shtini, i digjet shpija për presë, qi i bani e 100 desh e një kà giobë.

**NYE I NJIQINDENANDËMBDHETËT.**

Dorëras.

§.843. Dorëras thirret aj, i cilli vret kend me dorë t'vet.

§.844. Dorëراسي, porsà t'a vrasë nierin, do të çojë fjalë sè e vrau aj e mos të hutojn mendsh prindja e të vramit.

§.845. Dorëراسي do të çojë me lypë besë.

§.846. Dorëراسي, po muejt vetë me e sjllë marë te vramin, mire; perndryshej mbe kedo, qi të ndeshet, do t'i thotë qi të shkojë me e sjellë marë e armen me i a pshtetë të kryet.

§.847. Dorëراسي nuk guxon më marrë armen e të vramit, po bani két faqe të zezë, aj bjen në dy gjaqe.

§.848. Dorëراسي i prîndës së vet grihet prej fisit a katundisht.

§.849. Dorëراسي kà të luejtmën nâten aty, kû t'a çile drita, do të struket.

#### NYE I NJIQINDENJIZETËT.

Simahori.

§.850. Simahuer âsht aj, i cilli i ep dorë dorëراسي, tuj i ndihmue a në vrasë a në viedhni a në të kryem të çdo mbrapshtije tjetër.

#### NYE I NJIQINDENJIZETEPARË.

Bestari.

§.851. Bestarë janë ata, qi hijn të prîndja e kushrinija e të vramit, per me xjerrë besë per dorëراسي e per shpi të tij, janë mproj-tarët e dorëراسي e të shpis së tij, qi mos t'i gjejë gjâ në vade të besës.

§.852. "Dorzânë e bestâr nuk hîn kush me pare".

§.853. Tuj kënë një nevojë uhazishte, kanûja nuk don qi të marrin opanga ata, qi hijn dorzânë e as ata, qi xjerrin besë per ndokend.

#### NYE I NJIQINDENJIZETEDYTË.

Besa.

§.854. Besa âsht një vade liriye e siguri-mi, qi shpija e të vramit i ep dorëراسي e shpijarvet të tij, tuj mos i ndjekë per gjak perkohsisht e mjé në vade të caktueme.

§.855. Me çue gjind per besë âsht kanû, me dhânë besë âsht detyrë e burri.

§.856. Shpija e të vramit, po i dha besë dorëراسي, ky edhëpse e vrau, do të shkojë në mort e në gjâmë me percjellë të vramin deri në vorrim e me ndêjë per drekë. Kio besë ngjatë 24 orë.

§.857. Po s'shkoj dorëراسي ne gjâmë e ne drekë permbas besës së dhânun, nuk i xêhet per shburrnim shpis së të vramit, edhë në mos i dhashtë besë, tuj kënë sè dorëراسي i a shtoi dhunën

mbi dhûnë.

§.858. Permbasi të hîjë i vrami në dhé, katundi kà tager, mbas kanûnit, me i a xjerrë besen dorërasit e shpijarve të tij.

§.859. Besa e katundit âsht tridhetë dit-shem.

§.860. Po ngurroi shpija e të vramit e s'u gjegj me i dhânë bese katundit, dorëراسi me gjithë shpijarë e kushrîni te dame zjarmit do të rrijë mshilë.

§.861. Kurrkush tjetër nuk mûnd të bije me i a xjerre besen dorëراسit e shpija e të vramit nuk mûnd t'i ape kuej bese, për pà ndreqe katundin e vet.

§.862. Si t'a ndreqë katundin e vet shpi-ja e të vramit, atbotë u çilet udha miqvet e dashamirvet për me lypë besë për dorëراسin.

§.863. Po e çili besen e fisit shpija e të vramit, gjith sà fiseve të jenë në katund të tij do t'u apë besë as mâ pak as mâ teper.

§.864. Po u çue një mik edhë i shkoi shpis së të vramit për besë e kjo e percjellë me "Mos m'eia mâ" e nuk i dha besë, s'kà pse i shkon mâ.

§.865. Po u çue një mik tjetër edhë i shkon për besë shpis së të vramit, e kjo e percjellë me "Për tash s't'ap besë, 'sè nuk e shof gjasen", mâ të paren besë, qi dâni me dhânë, këtij do t'i a apë, tuj lânë m'anesh miq e dashamirë zemret.

§.866. Po pat besë shpija e dorëراسit, të rrijn me mend e me nierzi në pûnë të vet, të ruhen si burrnimi si edhë granija e mos t'i shkaktojn dâme as trazime, për në kioshin ngiatas me shpi të të vramit e mos të shesin kreni.

§.867. Po u prû keqas shpija e dorëراسit ndaj Shpin e të vramit, katundi bashkë me dorzânë t'a qortojë e, n'e lypët nevoia, të ndeshkohet me giobë e t'u kputet besa.

§.868. Kanû burrnijet por edhë detyret

âsht të mos perbuzet kush në Shpin e të vramit, edhëpse e mjerë e e thame krahësh.

§.869. Mos të trimnohet kush me i pri gjaksit e me luejtë me 'tê neper katund të shpis të të vramit, kanûja thotë: "Giaksin rueje e mos e per-ciell faqe shoqit të shpis së të vramit". "Gjaksi e kà të luejtmen nâten, e aty, kû t'a çilë drita, të struket". "Si të bie në glak nieri, të hikmen e të mshefmen i kà për deytrë".

§.870. "I dâmi zjarmit jashta 24 orvet nuk î ruhet mâ gjaksit".

§.871. Kushrinija e dâme me zjarm prej dorëراسit mbrenda 24 orve të vrasës do të ruhen, sepsë, po i vrau shpija e të vramit, e mërr gjakun e vet.



§.872. Po pshtuen pà u vrà mbas 24 orësh, do të dorzaniten me shpi të të vramit e do të jenë të lirë në punë të vet.

§.873. Po vran kend prej kushrinis së dâme shpija e të vramit mbasi të kalojn 24 orët, ajo nuk mérr gjak, por bjen në giak.

#### NYE I NJIQINDENJIZETETRETË.

Besa e gjasë e e çobanit.

§.874. Besa e gjâs e e çobânil âsht ajo, qi dy a mâ flamure vëjn nder vedi me pelqim të niani tjetrit.

§.875. Tuj vû két besë, flamurtarët me Krenë e djelmni, i caktoin udhen udhtarit, lajmtar-it, si edhë bariut me gjâ.

§.876. Udhtari e lajmtari i njij flamuri, qi kà pûnë në flamur të huej, nuk mundet me i kalue caqet të kufizueme prej dy flamurve në të lidhun të besës së gjâs e të çobânit.

§.877. Udhtari e lajmtari, posë sè nuk mùnd të shmangin udhen, ata as mùnd të hiin në shpi tjetër, 'si të vëjn kamben në flamur të huej, por do të shkoin fill e të shpija e Flamurtarit të vendit.

§.878. Po pat per të krye pûnen e vet udhtari, a pûnen e flamurit lajmtari, ata nuk mùnd të dalin neper flamur të huej vetem, por do të jenë të percjellun a prej Flamurtarit të vendit a prej ndonjij nierit, qi tu apë vetë Flamurtari.

§.879. Si tuj shkue, si tuj dredhue urd-htari e lajmtari do t'udhtoin per udhë të madhe e pà shkapercye caqet e dâme prej flamurve me besë të gjâs e të çobânit.

§.880. Po e gjet giâ udhtarin, lajmtarin a barin, pà dalë prej flamurit të huej, a tuj kullotë gjân nder copë të dâme, ata priten në besë te gjasë e të çobânit.

§.881. Presa në besë të gjasë e të çobânit kà këto ndeshkime e giobë:

a) dorëراس do t' i lajë shpis së të vramit 22 qese per gjak,

b) flamuri i dorëراسit i djegë tri kulla dorëراسit, po s'pat tri kulla të veta dorëراسi, do të digien: kulla e dorëراسit e dy kulla tjera të kushri-ive të ngiatë të dorëراسit, po s'pat kushrij të ngiatë, edhënjqiind brëzash në kjoshin, do t'u digjen kul-lat.

§.882. Flamuri i dorëراسit e sodumë pasunin e dorëراسit me bîme e me dhé, me gjà e me gjithshka të két.

§.883. Po e shmangu udhen udhtari a lajmtari, a i kaloi caqet bariu me gjâ, ne i vrafët kush, s'i priten miq besës së giâs e të çobânit, por atij, prej shpis së të cillit duelen, e me shpi të tyne bjen në gjak dorëراسi si mbas kanûnit.

§.884. Po preku kush tufen e gjâs në mal e rider caqet e shenjueme, cubi bjen në ndeshkime e giobë të permenduna, pse e preu në besë të gjâs e të çobânit.

§.885. Dorzânët e besës së gjâs e të çobânit, janë Flamurtarët, Krenët e Djelimnija e Flamurve të lidhun në kët besë.

Oroe:

Mbas tregimeve, qi diftohen prej popullit të Malevet të Shqypnis (mbi të cillat tash falsim në rreshtim të tregimeve të ndryshme), dân kjartas sè "Besa e gjâs e e çobânit" âsht shum e vjeter, e sè do të jët kënë mbajtë para sè kà fillue me vjellë flakë grykëholla (pushka).

Vende vende edhë sot mbahet besa e gjâs e e çobânit; si bj.fj.nder Malet e Gjakovës: Nikai, Mertuer, Gash, Krasniqe e njeti. Nder Malet e Dukagjinit: Shalë, Shosh, Kir, Gjaj, Plan e Toplanë; nder Malet e Pukës, të Mirditës, të Thkellës, të Malsis së Lezhes e kah Kurbin, edhëpse sot nuk mbahet mâ kjo dorë bese, permbas tregimevet, qi na kân diftue Pleqt e këtyne vendeve, heret edhë këto krahina i kà pase pershi besa e gjâs e e çobânit.

NYE I NJIQINDENJIZETEKATERT.

Gjaku.

§.886. Në kanû të Malevet të Shqypnis gjithsà djelm të lein, njehen të mirë e nuk veçohen njani prej tjetrit.

§.887. Çmimi i jetës së nierit âsht nji, si per të mirin si edhë per të keqin.

§.888. Seicilli mbahet i mirë edhë i thotë vedit: "Jam burrë" e i thonë: "A jé burrë!"

§.889. Me kënë veçim gjaqesh, kanûja nuk kishte dieit me i a gjetë vangun pûnës prej ple-qnish e pëgjesh në peshim të të mirit e të keqit, tuj kënë sè seicilli mbahet rumbull katerqind derhëm n'okë të vet.

§.890. Me pasë lânë shtegun e veçimit të gjaqevet, të keqin per dukë e per fisniki firukun-kishin me e vrà edhë pà pûnë, ishin shtue vrasët, 'si mos të kishte dalë kush me lypë arsye per vrasë të të keqit e të firukut.

§.891. Prandei "Gjaqet i là Leka si nja-nja: del i miri prej të keqit e i keqi prej të mirit". Shpirt per shpirt, 'sè duken e falë Zoti".

§.892. Kush të vras nierin prà, kje burre a grue, djalë a cucë a edhë fërishte djepi, i mirë a sherntim per dukë, krye, plak a sterplak, i pasë a i pà pasë, fisnik a firuk, ndeshkimi âsht nji doret: per vrasë të mashkullit 6 qese, 100 desh e gjysë kau giobë.

§.893. Kush të shitojë nierin, çmiml, i permendun ne 892 pergjysmohet si per mashkull si per femen.

§.894. "E shituemia shkon mbas kerçikut, a si t'i a prejë mjeku" (Çmimin e mjekim-it si t'a

prejë mjeku).

§.895. Pajtimi i gjakut a i varrës, qi bahet me krenë e djelm, nuk kà tjetër per posë 6 qese per gjak e 3 qese per varrë. Pajtimi i gjakut a i varrës, qi bahet me ndermjetsi të dashamirvet, permbi 6 a 3 qese lypin edhë të prishunat e mjekimevet.

§.896. Të ramt në gjak, po u bâ vrasa në katund, dorëراسi me mashkullim të shpis edhë fer-ishte djepi në kjoftët do të bahen e do të dalin prej katundit e do të shkojn nder miq, per me i u shmangë rrezikut të vrasës.

§.897. Me grani të dorëراسit slà pûnë shpija e të vramit, sepsë "Grueja e Prifti nuk biejn në gjak".

#### NYE I NJIQINDENJIZETEPESËT.

“Gjaku shkon per gisht”.

§.898. Në kanû të veter të Malevet të Shqypnis vetem dorëراسi bijte në gjak, ase aj, i cilli tëhiqte, shkreppte e shprazte pushken a çdo armë kundra nierit.

§.899. Shpija e të, vramit nuk mujte me ndjekë as me vrà tjeterkend prej vllazensh, nipash a kushrijsh të gjaksorit, pos gishtit dorëراسit .

§.900. Kanûja e vonshme pershin mashkullimin e shpis së dorëراسit mjé në ferishte djepi, kushrinin e nipat e ngiatë, edhëpse të damë, por per 24 orë, në valë të gjakut , e mbas 24 orësh do t’u qitte dorzânë shpija e të vramit

#### NYE I NJIQINDENJIZEGJASHTËT.

“Gjaku per gjak me mbetë”.

§.901. Kur të vrasë shoqi shoqin dy vetët, qi u fjalisen, e biejn të dy dekun, jesin krye i per krey, ase gjak per giak.

§.902. Shpijat e të vramvet nuk mûnd të shtyhen në fjalë, as nuk mûnd të lypin shperblime lagjja lagies. Do të dorzaniten mbas kanûnit.

§.903. Po mbet niani i vràm e tjetri i shituem, atbotë i shituemi do t'i a kthejë tepricen e çmimit të gjakut të vramit.

§.904. Po m'a vrau kush têm vllà un u çova edhë e gjuejta nji të shpis së dorëراسit, tuj e shitue nji herë e mjé në njizet herë, së mbramit drodha pushken edhë e vrava të vllan e këtij a mun dorëراسin e t'êm vllà, të gjitha varrët do të pleqno-hen e do të lahen, e i vrami jét krye per krye me t'êm vllà të vràm.

§.905. Po vrava atê, qi paçë shitue njizet herë, varrët hupin, e jesin gjak per gjak me të vramin.

§.906. Po qita mbë kend edhë vetem e gervishta në krye, i kam 3 qese per varrë.

§.907. Po i rashë kambës i kam 750 grosh.

§.908. E shituemja në brêz e perpjetë kà 3 qese, në brêz e teposhtë kà 750 grosh.

#### NYE I NJIQINDENJIZETESHTATËT.

“Gjaku per faj nuk jet”.

§.909. Çdo faj, qi fi bajë Shqyptari Shqyptarit, tager kà me e mundue me pleq e me pëgje, porsé nuk mùnd t'a vrasë, 'sè "Gjaku per fâj nuk jét".

§.910. Po më shau kush, e un e vrava, i a kam giakun.

§.911. Po erdh kush me m'i dhânë zjarré shpis, a ksollës, a tbanit, un e prita edhè e vrava, î karn giakun,

§.912. Po erdh kush me të vjedhë, edhè e shef tuj t'a zhberthye deren, e vrave, i ké giakun.

§.913. Erdh kush me t'a dliirë vathin, e shef tuj t'a vû tufen e gjasé perpara, rrane me xjer-rë gjânë tande e atij s'i lodhet mendja me t'a lshue, po e vrave, bjen në gjak.

§.914. T'u mbat kush a të rà, ti e vrave, bjen ne gjak.

§.915. Të hypi kush në qafé, edhèpse jânë dy duer per nji krye, po e vrave, i ké giakun.

Oroe:

914 e 915 peshohen mbas rand-sis së fajit.

#### NYE I NJIQINDENJIZETETETËT.

“Gjaku s'bahet giobë”.

§.916. "Gjaku gjak, gioba giobë, thotë kanûja".

§.917. Gjaku s'hupë kurr.

§.918. Në çdo faj me i rà shpis së dorër asit shpija e të vramit, do të gjygjohen e do të ple-qnohen edhè me pëgje, ne e lypët nevoja; prose faji jét gjithherë faj, e shpija e të vramit do t'a perligjë Shpin e dorërasît, 'si t'a shofin me udhë pleqt.

§.919. Në çdo giobë me rà shpija e të vramit, gioben e làn giobë, porsé giakun s'mùnd ti ia hupin a giobë s'mùnd ti a bâjn edhèpse shpi e ligë edhè e lânun.

#### NYE I NJIQINDENJIZETENANDËT.

Gjaku per punë të ligë.

§.920. " Ata, qi kàn shtat e dhûnë bashkë, po u vran të dy në pûnë të keqe, shkojn gjak hupës".

§.921. Parimi "Gjaku per faj s'jët", në dhunim të gravet e bjerrë fuqin e vet.

§.922. "Mikun e prém, armët e gruen e dhunueme, kanûja s'i perket."

§.923. I marruemi e e marruernja vetem atbotë shkoin giak hupës, kùr të vriten në pûnë e në mndyrë të keqe e me nji pushkë.

§.924. Prindja e të marruemve nuk mùnd t'i kerkojn per gjak por do t'i apin dorërasit fishekun e prishun me "Të lumët dora"!

§.925. Do të qesin dorzânë, sè gjaqet e të marruemve nuk do t'i kerkojn perjetë.

§.926. Po i kjau zêmra prîndes sè të vramve, sè dorëراسi nuk i kà vrà në pûnë të dhun-shme, gjygii i shenjon bén mbas kanûnit.

§.927. Po e là Porota mbrendë, dorëراسi jët në dy gjaqe e në giobë mbas kanûnit.

§.928. Po pshtoi njana lagje pà u vrà edhè hiku, dorëراسi, qi i gjet në pûnë të keqe, nuk mùnd t'a vrasë mbrapa, 'sè bjen në giak, e lagje sè vrame gjakun do t'i a lajë.

§.929. Po duelen me marre grue e vajzë a cucë, e po pshtuen pà u vrà hiken në dhé të largët, ata i leçitë Flamuri per jetë.

§.930. Po u hetue aj, qi i koriti edhè i vûn rrethin si këtij si edhè të marruemeve, fisi, katundi e Flamuri i grin të dy, tuj jau bâ gjakun giobë.

§.931. Grueja e vëjë a cucë, qi delshîn me marre, do të digjeshin per sè gjalli në grumbull të plehit. Ase i vejshin ndermjet dy turrave drush të ndezuna e a i bajshin me kallxue simahorin, a i leishin të shkrihen per mnderë ndermjet dy zjarmesh. Me kënë sè mbriijshin me i a xjerrë fjalen sè cilli e koriti, atbotë i vejshin rrethin edhè simahorit, edhè i grijshin bashkë.

#### NYE I NJIQINDETRIDHETËT.

Vrasa pa hiri.

§.932. Vrasa pà hiri nuk e kà të ndjek-men me pushkë. Dorëراسi làn gjakun e dorzanitet.

§.933. N'at gjak të xet dorëراسi do te largohet e te rrîjë mshefët mjé qi të mirret vesht puna mire.

§.934. Hin gjindja e urtë e, 'si të verte-tohen sè pernjimend kie pà hiri vrasa, qi u bâ, dorëراسi làn çmimin e gjakut edhè dorzanitet.

§.935. Me vrà kush edhè pà hiri gruen me shtat xânë, posë 3 qesevet të gjakut të grues, i a presin edhè barrés 3 qese.

§.936. Po u perpush dorëyasi per 3 qese te barres, kanûja e ep me çilë të vramen, per me pà pale a pat djalë a vajzë.

§.937. Po pat djalë, dorëyasi do të lajë 3 qese per gjak të grues e 6 qese per gjak të dialit: po pat vajzë, posë 3 qesevet të grues së vrame, do të lajë edhe 3 qese të vajzës.

§.938. Vrasa pà hiri nuk kà giobë.

#### NYE I NJIQINDETRIDHETEPARË.

Vrasë me dorzani.

§.939. Me bâ me u ngatrrue nder vedi shpija e dorerasit e shpija e të vramit mbas gjakut të pajtuem, dorzanvet u duhet me hî në flakë e nuk do të bâjn qi t'u dhunohet êmni e dorzanija.

§.940. Po krisi pushka ndermjet tyne, Dorzânët do të kerkojn mikun e prém prej lagjes, qi nisi pushken. "Gjaku shkon per gjak".

#### NYE I NJIQINDETRIDHETEDYTË.

Pushka ndjekë gjaksin.

§.941. Pushka e nisun kà giobë". "Pushka e parë kà giobë".

§.942. "E shkrepnja kà giobë".

§.943. Po u fjalisen dy vetë e njani e dredhë pushken mbë tietrin e e shkrepë, por s'i ndezë, po s'u vran n'at valë, i pari, qi shkrepë pushken, bjen në ndeshkim të giobës.

§.944. Po e shkrepë i pari pushken e nuk i ndezi, i dyti i ndej gati edhe e vrau, ky bjen në gjak, por jo në ndeshkim të giobës, sè "Pushka e mbrame nuk jét me të paren".

§.945. Me shkrepë pushka pà hiri, i zoti i pushkës bien në gjak, po vrau a shitoi kend.

§.946. Po hîni kush në shpi të kuej e, porsà t'a vjerrë pushken në krrabë, i kputet rrypi, shkrepë pushka edhe vret ndonji të shpis a kedo, i zoti i pushkës bien në gjak.

§.947. Po e là miku pushken të ngrefët edhe shkrepë e vrau kend, i zoti i pushkës bien në gjak.

§.948. Po e vûer miku pushken në krrabë e kjo u thye e rà pushka në tokë, shkrepë edhe vrau kend, i zoti i krrabës bien në gjak.

§.949. Kuji e krraba jânë vû per të vjer-run të pushkvet, prà i zoti i krrabës a i kujit do t'u vete menden e mos t'i lete t'u brejshin prej krijet.

§.950. Po u vrà kush e mbet dekun në ni i krah e në tjetrin u shituen dy vetë, jesin gjak per gjak një gjak, dy varrë.

§.951. Po vrau kush gruen me shtat xânë. kanûja e ep qi të çilet e po, pat djalë, dorëراس, posë giakut të grues, do të lajë 6 qese per giak të djalit; po pat cucë, do të lajë 3 qese per fmi e 3 qese per t'âmen.

§.952. Pushka e shtëme per mik të prém të lshon në gjak, por jo në giobë.

§.953. Pushka e shtëme per grue a cucë të dhunueme s'kà as gjak as giobë.

§.954. Pushka e shtëme per armë të mar-runu, bien në gjak, por jo në giobë.

§.955. Pushka, qi vret pà hiri, kà gjakun gjak, por s'kà giobë as të ndjekmen.

§.956. Pushka e shkreput mbë kedo kà giobë.

§.957. Per çdo vrasë: 6 qese per gjak, 100 desh e 1 kà giobë Flamurit e 500 grosh derës së Giomarkut t'Oroshit (per Mirditë).

#### NYE I NJIQINDETRIDHETETRETË.

Kush vret vendin, shkon gjak-hups.

§.958. Po vrau kush vedin, gjaku i shkon hupës.

§.959. Shpija e vetvrasti bjen në globë, 'sè giobitë vedin me të bjerrun të njij njerit e me të prishunat e drekvat.

§.960. Po vrau i vllai të vilan, gjakhupës shkon, porsé gioben e Flamurit do t'a bâjn si mbas kanûnit.

§.961. Po vrau i biri t'an, s'e ndjekë kush, porsé i biri, dorëراس, grihet a prej fisit a edhe katundisht.

§.962. Me vrà i biri tâmen, bjen në gjak me prîndët e s'amës.

§.963. Me vrà i shoqi të shoqen, bjen në gjak me prîndt e grues.

§.964. Me vrà e shoqja të shoin, prînd-ja e kësaj biejn në gjak. (Ka ndollë qi prindja e kà gri të bin, qi bate két shemtim).

#### NYE I NJIQINDETRIDHETEKATERT.

Shkuesija e gjakut.

§.965. Shkues i giakut thirret aj, i cilli perpiqet té shpija e të vramit, per me e pajtue dorëراسin.

§.966. Shkuesi i gjakut, po i duel në krye pûnës, kà tager në kpuce.

§.967. Kpucët a opangat e shkuesit per-bahen prej 500 groshësh.

§.968. Kpucët e shkuesit të gjakut i làn shpija e dorerasit.

#### NYE I NJIQINDETRIDHETEPESËT.

Pajtimi i gjakut.

§.969. Pajtimi i gjakut bahet dy mndyrësh: a) me të himë të dashamirvet të shpis së të vramit e te Famullitarit b) me të dalun të Krenvet, të Derës së Gjomarkut e ë djelmvet të Flamurit. Në két rasë per çdo vrasë Dera e Giomarkut t'Oroshit mirrte 500 grosh.

§.970. Në të dyja këto rasë dorëzanët e kanûnit janë të domosdoshem.

§.971. I zoti i gjakut, posë çmimit të caktuem per gjak, kà tager me lypë nji hutë (mar-tine) në krah të cillitdo, qi t'a ngulë synin e dorëراسi âsht në detyrë me i a prû aty.

§.972. Pa u ndreqë puna e gjakut, pà hi Dorzânët e duhshem, pà u caktue vadet e të hollavet të gjakut, trevezat e bukës nuk shtrohen e buka nuk hahet.

#### NYE I NJIQINDETRIDHETEGJASHTËT.

Dorzanët e gjakut.

“Dorzanë e bastar nuk hin kush me pare”.

§.973. Dorzânët e gjakut i zgjedhë shpi-ja e dorëراسit.

§.974. Dorzânët e gjakut janë ata, qi hijn per me mbajtë larg çdo të persritun mnijet e ziar-mit, qi kishte me muejtë me u ndezë ndermjet shpis së të vramit e dorëراسit.

§.975. Dorzânët e gjakut, 'si të hijn nji herë, nuk dalin mâ.

§.976. Dorzânët e gjakut kàn tager me i mbajtë në fre ata, per të cillt kàn hî, e, po nuk vjeften kshillet e qortimet miqasore, kàn tager me u a rrudhun pêjt edhë me kercnim, po luejten.

#### NYE I NJIQINDETRIDHETESHTATËT.

Dorzanët e të hollave të gjakut.

§.977. Dorzânët e të hollavet të gjakut i zgjedhë shpija e të vramit.

§.978. Vadet e të hollavet të gjakut i caktojn Pleqt e burrat e urtë, qi ndollen aty.

§.979. Vadja e caktueme e të hollavet të gjakut as shtyhet, as luhet.

§.980. Me bâ me dalë mendësh dorëراسi e me nisë me lueit me Dorzânët e té hollavet të gjakut e me i sjellë me sot nesër, do t'i a çojë të zot't të gjakut të hollat në vade të caktueme e detyrsin e qesin në katund, i cilli do t'a ngushtojë lasin e keq me i u pergjegjë detyrës e, po e lypî arsyeja, mûnd t'a giobisin.



§.981. Të hollat e gjakut do t'i epen shpis së të vramit nper dorë të dorzanvet e jo kurr drejt per drejt prej dorërasit.

#### NYE I NJIQINDETRIDHETETETËT.

Buka e gjakut.

§.982. Buka e giakut âsht ajo, kùr ndermjetsit e pajtimit të gjakut me disà prej gjini-jet, shokësh e dashmirësh të zot't të glakut t'i shkoin në derë dorërasit per pajtim të giakut e të hajn buken e gjakut të paituem.

#### NYE I NJIQINDETRIDHETENANDËT.

Kryqi në derë.

§.983. Kanû âsht, 'si të vëhet per fije pajtimi i gjakut e, 'si të bahet buka, të hijj Dorzânët si të gjakut si edhë të të hollavet e të bahet kryqi në derë të dorërasit prej të zot't të gjakut.

§.984. Kryqi në derë âsht shêji i gjakut të pajtuem.

§.985. Kryqi xieret në gùr të prakut t'eper të derës së shpis a nder pregjet e krahvet të derës.

§.986. Kryqin në derë do t'a xjerrin dora e të zot't të glakut.

§.987. Hekurin sqeparin , me të cillin u xuer kryqi, kanû âsht me e hjedhë mbi pullaz të shpis së dorërasit.

#### NYE I NJIQINDEKATERDHETËT.

Vllaznimi (Me pi gjak).

§.988. Si t'u pajtohen zemrat shpijavet të dorërasit e shpis së të vramit. Pijn giakun e shoqi shoqit.

§.989. Marrin dv gota të vogla, i mbushin pergiymsash me ujë a me raki, çohet ndoqii prej dashmirësh e u lidhë dy gishta të vog-jel, i shpojñ me gjylpané, tuj bân me lshue ka' një pikë veçmas nder dy gota.

§.990. Mbasi t'a perziejn giakun ase, mbasi t'a tundin mirë, i shndrojn gotat, me me duer kryqzue, i a kojn shoqi shoqit, tui e pî giakun e njani tjetrit. Nder njiml pergzime qesin pushkë e bahen si vllazen te ri njëj nânet e babet.



## LIBRI I NJIMBDHETËT

### KANUNI I PLEQNIS

#### NYE I NJIQINDEKATERDHETEPARË.

Tagri e detyra e Pleqvet.

§.991. Plaku i pengut nuk munda t'i lypë të falmet e të premet e kanûs, pa e ndreqë pûnen.

§.992. Pleqt janë a të parët e vllaznive a Krenët e fiseve, zyra e të cillvet është e pshtetun në themel të tagrit kanûnar.

§.993. Pa këta nuk munda të bahet ndo'i kanûn i ri e as kurrnji gjygj a pleqni, qi do të per-shijë a nji vllazni, a nji fis, a edhe nji katund e Flamur.

§.994. Pleq thirren edhe burrat më za per urti e qi janë regjë nder gjyge e pleqni.

§.995. Per pûnë të veçanta e per të kapme të posaçta, edhe të permendunt munda të mirren per pleq pëgjesh e gjygi i bam prej 'tyne është i njoftun prej kanûnit, mjaft qi të pleqnojn mbas këtij.

§.996. Pleqt e Kanûs kân tager me shmangë çdo rragë e kercnim damesh e vrasat, kû me urti, kû me fuqi bashkë me katund e nder kerc-nime të randa fôrt do të lypin krahin e Krenvet e të djelmvet të Flamurit, per të pruin ne mend të dalunin mendësh.

§.997. Pleqt kân tager me mbledhë katudnin, kûr mos të due kush me i ndëjë gjygit të folun mbas kanûnit e pa krahambajtje.

§.998. Per pleqni të vogla do të mirren Pleqt në katund permbas vllaznijet e fisit.

§.999. Pleqt e mârrun per me bâ ndo'i pleqni, aty e n'at hov, qi t'u apin zabuken të fjal-isunt, tager kân me bâ gjygj e me e çue deri në mbarim.

§.1000. Jo veç Pleqt ase Krenët e Kanûnit kân két tager, por edhe Pleqt e çashtjevet të veçanta, 'si t'i ketë zgjedhë kush per pleq, kân tagrin e permendun.

§.1001. Si t'u epet Pleqvet në dorë pengu i pelqimit, edhe ne u pendojshin të fjalisurit, nuk munda t'u a stermarrin pengun, as nuk munda t'i ndrojn ata Pleq.

§.1002. Parimi i kanûnit është: "Plak mbi Plak, gjygi mbi gjygj e bé mbi bé kanûja nuk bân

§.1003. Pûnët e randa, qi e vrugnojn nderen e katundit a të Flamurit, do të peshohen prej Pleqvet të katundit e prej Krenvet të Flamurit.

§.1004. Pleqt e Krenët e Flamurit nuk munden të kpusin kurnji gjygi e nuk munden të gio-bisin kend në katund, pa i pasë me vedi Pleqt e Strapleqt e katundit, në të cillin gjindet fajtori.

§.1005. Po ndolli së duel mendsh një katund marrë me gjith Pleq e Vogjli, atbotë ngre-hen Krenët e Flamurit me Pleq e Strapleq vllaznish e fisesh e me gjith Vogjli ede e bien ne mend katundin e dalun dore.

§.1006. Po u çue ndoi katund per me u ngrefé luftë Krenvet, Pleqvet. Strapleqvet e Vögjlis së Flamurit, rien të cillin gjindet, atbotë do të bahet me dieje Dera e Gjomarkut, në zâ të së cillës do të çohen edhë Flamurt tjerë e nen prijë të kësaj Dere do të msyhet katundi i dalun dore. edhë e bien në mend me ndeshkime giobësh, nie të xjerrun prej vendit, a edhë me grime katundisht, në pasët bâ kush ndo'i fâj per të grim.

§.1007. Sjelljet e ndeshkimet e permen-duna i veshen edhë një i Flamuri. kûr të dalë dore,me ndryshim qi Flamuri marë nuk munden të xieret prej vendit, porsé leçitet prei Flamursh tjerë mjé qi të shtrojë pengun.

§.1008. Kanûnet. qi vên një katund me Pleq e Vogjli per vedi bj.fi. per hjeksi, pabesni, per vrasë a cubni, as Flamuri e as Dera e Glomarkut nuk munden t'u a luej, mjaft qi mos të trillohen pûnë te reja, qi të jenë kundra vendimevet jetike të kanûnit të Malevet.

§.1009. Nder gjygje e pleqni, qi i perkasin katundit marrë a njëj Flamuri, Pleq të veçanët nuk kân tager me marrë neper dorë. Këto do të peshohen pre.) Pleqvet e Krenvet të kanûs së Katundit e të Flamurit.

§.1010. Po rà në faj një Plak katundi, do t'a lshojë pengun në dorë të Vogjlis.

§.1011. Po s'u gjegj me shtrue pengun, Vogjlia thurret Krenët e Flamurit e zbashkut e bien n'arsye.

§.1012. Po rà në fâj kush i derës së Gjomarkut, gjygjin do t'i a bâjn Krenët e Vogjlia e të glith Flamurvet.

§.1013. Po rà në fâj ndonji prej Flamurtarësh, do të peshohet prej Krenvet e Vogjlis; e Kreu i Flamurit në faj do të peshohet prej Flamurtarit, Krenvet tjerë të Flamurit e prej Vogjllje.

§.1014. Edhepsé Plak, a Krye, a i Derës së Giomarkut, pengun do t'a lshojë në dorë të Pleqvet e të Vogjlis, po bani kush vâj mbë 'të.

§.1015. Pleqt do të bâjn gjygj pa kra-hambajtje e pa u thye prej nendoresh a të folmesh prej njanit a tietrit.

§.1016. Po u hetue ndo'i Plak së e bani gjygjin me krahambajtje e kundra kanûnit, veç pse i thym prei mendoreve t'anës kundershlarë, posë faqes së zezë, s'e mërr kush mâ per Plak.

## NYE I NJIQINDEKATERDHETEDYTË.

Pegjet.

§.1017. "Pengu i lshuem nuk mirret mâ".

§.1018. Pengu âsht nii shêj i landët, qi epet në dorë të Pleqvet gjygtarë me tager qi të bâjii gjygj mbi ankimet e dy kundershhtarvet.

§.1019. Pengu thirret "Pengu i pelqimit a i zabukës".qi don me thànë sè, tuj e dhânë pen-gun në dorë të Pleqvet gjygtarë, këta gjinden gati me i ndêjë gjygjit e pleqnis.

§.1020. Pleqnlja e gjygji bam pà pëgje,faqe kanûnit s'kà vjeftje.

§.1021. Para sè të fillohet gjygji, pëgjet do të jenë në dorë të Pleqvet, e të kapunt në padi, pose qi nuk mùnd të luejn mâ, ata lidhen edhè me là opangat, ase Pleqnin e preme prej kanûnit.

§.1022. Per peng xêhet arma, fisheku, ortari a edhè kutija e duhànlt, mjé qi të biejn pëg-jet, qi t'i parasohen vjeftjes, per të cillen kapen.

§.1023. Nder pleqni ankimesh, zhgarkimesh a shplfjesh flala e gojës nuk pelqehet per peng, duhet shêji.

§.1024. Fjala peng jét vetem atbotë, kùr t'i flasë kush kuej kaq e kaq, per n'i a ndreqët nj i pûnë.

§.1025. Po i a ndreqi pûnen, të folmen i a kà dptyrë burrit të hueî.

§.1026. Po ngulen Pleqt e pegjevet njani ne mende të vet e tjetri në të ve'n, do t'u siellen Pleqve tjerë, porsé per të prishuna nuk mùnd t'u randohen të fjalisunvet (të zotvet të pegievet).

§.1027. Opangat e Pleqvet do t'i lajn të zotët e pëgjeve, sà njani aq tjetri.

§.1028. Opangat e Pleqvet lahen jo mbas andjes së Pleqvet, por mbas randsis së ple-qnis: "Mbas pengut shkoji opangat". "Mbas gja-jet shkojn opangat".

§.1029. Pleqnija e njij paradites kà pêsë grosh. (heret nuk baheshin pleqnit mbas-dite.)

§.1030. Per pleqni të dâme me "gùr", të kapunt do të lajshin kà 10 grosh per pleqni.

§.1031. Para sè t'i a hijn gjygjit Pleqt, do të bâjn két bé: Per két të mirë të Perendis (mbî nji shêj Besimi) e si e bajsha mue më ndimofët, gjygjin nuk do t'a baj me dredhi e me krahambajt-je e, mjé ké të m'a mârrë mendja e shpirti, nuk do Vi baj lak kanûnit e gjygjit të drejtë!

§.1032. Jashta katundit nuk kà tager kush me gjetë Pleq.

§.1033. Po duel kush me lypë Pleq në Flamur, nen të cillin gjindet, do të mârre per Plak nji prej Krenësh e jo prej VogjIijet.

#### NYE I NJIQINDEKATERDHETETRETË.

Shtim Pleqsh.

§.1034. "Gjygi mbi gjyg'' e Plak mbi Plak kanûja nuk bân " .

§.1035 "Në mos të pelqefët gjygji, tek a'Sh.Pali". "Në mos të pelqefët gjygji, tek a'Gryka e Oroshit". Dera e Gjomarkut themeli i kanûs".

§.1036. Po i a dorzove pengun Plakut, e ky t'a bani gjygjin, s'ké pse lypë mâ Plak e gjygj.

§.1037. Po s't'a mbushi menden gjygji i Pleqvet, qi ti i zgodhe e i pelqeve, tager ské me e stermarrun pengun t'and as me zgiedhë Pleq tjerë.

§.1038. Po u vojt mendja të zotve të pëgjeve, sè u âsht bâ gjygji pa' rrugë e me kraham-bajtje, kân tager mos me i ndêjë pleqnis.

§.1039. Pleqt e parë nuk lshojn pëgjet, porsé këta jânë në detyrë me dliurë vedin, tui jau lshue pëgjet e veta në dorë Pleqvet të dytë të zgled-hun prej sish, e mbasi të jau shtrojn gjygjin e bam, do të peshohet prei Pleqvet të dytë.

§.1040. Po e bân të keq gjygjin e Pleqvet të parë, këta të dytët u mârriin pëgjet të fjal-isunvet e, posë qi jesin pa' opanga, këta do të lajn opangat e Pleqvet të dytë.

§.1041. Pleqt mûnd të stohen mjé në tri lagje: po s'e kputen gjygjin, atbotë do të hijn nder krenë deri në Derë të Gjomarkut, qi âsht themeli kanûs. Pertej kësaj Dere s'ka.

§.1042. Po duel i mirë gjygji i Pleqvet të pare, pëgjet e para do të lajn dy lagje opangash: Pleqvet të parë e të dytvet.

§.1043. Po ndollen gjygje a pleqni të randa, zhvillimi do të lypet në derë të Gjomarkut.

#### NYE I NJIQINDEKATERDHETEKATERT.

Porota.

§.1044. Porotë a Poronikë me gojë të kanûnit thirren ata nierz të cillt shenjohen me gisht prej gjygjit, per me bâ bé e nie xjerrë së keq ndokend.

§.1045. Poronikë do të.jené asish:

- a) qi mos të jenë gjetë në bé të rrëshme,
- b) qi mos të kênë ndo'i mllef as kundra lagjes, qi bân bé, as kundra asaj qi veshtron bén,
- c) qi mos të jenë gjind Iloftaré. qi vierrin shpirtin në krrabë per nji mullë bukë.
- d) -qi, némosë me hamende mû nd të diejn ndo'i pûnë, a mûnd t'a hetojn mâ lehtas:

e) s'do të jenë gra, 'sè kanûja s'i xën.

f) qi mos të jenë të betuem e mnisa.

§.1046. Peregjithsisht beja pà Porotë s'bahet.

§.1047. Parimi i kanûnit âsht: "Beja kà Poroten, Porota kà mundin nder hetime e të lidhmen".

§.1048. Prifti s'çohet në bé; por, me qil-lue sè i lypet beja, si per me là vedin, si edhè per Poronikë, ky xêhet per 24 vetë.

§.1049. Nji krye i Flamurit, po u thirr në nji bé 24 vetësh, 12 i a nief gjygji e per 12 të pan-jefun âsht vetë.

§.1050. Aj, qi u prîn Poronikvet në bé, nuk njifet per Poronik. Parimi i kanûs âsht: "Njiqind Poronikë por i zoti s'njifet".

§.1051. Porota nuk shkon në bé, pà i u lidhë i zoti i bés".

§.1052. Aj, qi prîn bés, do t'i lidhet Porotës, qi, po duel beja e rrêjshme, të lajë gioben e Kishës per dhunim të bés se rrêjshme, gioben e Flamurit a të katundit, si mbas numrit të Poronikvet e dypernjahen të zot't.

§.1053. Gjygji do të niefin per Poronikë gjind prej vllaznijet e prej katundit t'atij, qi do t'i prijë bés.

§.1054. I zoti i bés do t'u shkojë Poronikvet të niefun per derë, per me i bâ me dieje se gjygji i kà niefé per betarë.

§.1055. Poronikët e panjehun, qi i gjen vetë i zoti i bés, ne gjygj e para Pleqvet do t'i kallx-ojé emen per emen, si i kallxuen atij të niefunt.

§.1056. Edhè Paronikvet të paniefun do t'u shkojë per derë i zoti i bés per me u kallxue, sè i kà zgjedhë per betarë.

§.1057. Gjymsen e Poronikvet i niefë gjygji, e gjymsen tjetër i gjen i zoti i bés.

§.1058. Pleqt, mbasi t'a niefin Poroten, do t'i thonë të zot't të bés qi, per ne pasët dyshim prej ndonjanit nder Poronikë të niefun, sè kishte me e lânë Iidhë prei ndo'i reset a mllefrit, të kallxo-jë aty.

§.1059. I zoti i bés, si të diftojë arsye të themelta per niânin a tjetrin nder Poronikë të nje-fun, Pleqt e gjygjit janë në detyrë me i ndrrue.

§. 1060. Ndrim Poronikësh mûnd të bahet mjé në tre vetë, por jo mâ.

§. 1061. Dita e bés i caktohet Porotës, e i zoti i bés âsht në detyrë me e mbledhë.

§. 1062. Porota, para sè të shkojë në bé, do të perpiqet me bâ hetime kû të mundet, me e shqyrtue të zon e bés, qi mos të shkojë në bé të rrêjshme.

§.1063. Porota kà tager me bâ hetimet e veta e, po kje çeshtja e padis teper e rigatrueshme, kà tager me e shty bën mjé në gjashtë muej, tuj vijue nder hetime.

§. 1064. Per ngatrrime të randa fôrt e qi kapin hapët, Porota kà tager me e shty bën, edhè me vjetë.

§. 1065. Si të két bâ hetimet e veta' Porota e, si t'i két hullë fjalët haj per me e lirue me bé të shpifunin, haj me e lânë lidhë, s'kà pse shtry-dhet, a njanen a tjetren do t'i a kallxojë të zot't të bés.

§.1066. Edhè një nder Poronikë, 'si mos të ndigjojë me e bâ bën, i zoti i bés jét lidhë.

§.1067. Kanû âsht, qi një Poronik a edhè mâ, qi nuk don me bâ bé, do t'i a shndoshë zêmren të zot't të bés, edhè me bé, ne e lypët, sè nuk e lajn lidhë prej ndo'i mllefrit a mnijet, por vetern prej' drojet e dyshimit të mos shkoin në bé të rrêjshme.

§.1068." Po hângri bukë Porota, bën e kà të bame".

§.1069. Po u mblodh Porota, edhè hân-gri buken e bés, i zoti i bés del i pafai; Porotes s'i jét tjeter veç me shkue në bé.

§.1070. Po e là buken pà hânger Porota,

i zoti i bés jét në faj.

§.1071. Po s'u gjegj zhgarkuesi me ardhë në ditë të caktuerne, per me pà bën, i shpifu-ni mundet me fjetë në qetsi, sè me bukë të hângerme prej Porotet, ajo duel i pafaj.

§.1072. Porota do t'i thotë zhgarkuesit a të vîjë me pà bën, a të qesë kapucarín.

§.1073. Zhgarkuesi, edhè ne u perpshët ndo'i ditë, sè mbarmit, a do të shkojë me pà bën, a do të qesë kapucarín.

§.1074. Porota, per ne u mbledhët me bâ bën jashta ditës së caktueme, s'kà tjeter bukë, por shkon në bé e derdhet në pûnët të vet seicilli.

§. 1075. Në ditë, qi do të bahet beja, do të pranojn edhè Pleqt e gjygjit të bam.

§. 1076. Beja do të bahet me két rend:

- a) prîn në bé i zoti, per me i a shndoshë zêmren Porotës,
- b) mbas këtij do të bâjn bé ata, qi e kân mâ afer me giak;
- c) mandej bâjn bé Paronikët e njefun prei gjygjit.

d) së mbramit Poronikët e paniefun.

§.1077. Fjalët e bés do të shqyptohen pà ndrrim e sikursè i kà niefé e rreshtue gjygji i Pleqvet.

§.1078. Të giithë sà Poronikë të jenë, do të bâjn bé, tui e pshtetun doren mbë shêj të besim-it, perposë në falët a në jashtofët kend per nderë vetë i zoti gjâs.

Oroe:

Dukagjini, Malsija e Gjakovës e sà krahina tjera Poroten e njefin disà per "dorë bejet" në Kishë, e disà tjera e lajn per "me ndigiue bën".

## NYE I NJIQINDEKATERDHETEPESËT.

Kapucari.

§.1079. Kapucar thirret aj, i cilli difton fajin e ndokuej, si bj.fj. ndo'i viedhni të mshefne, a ndo'i vrasë të hupne permbas hetimeve, qi bân .

§.1080. Kapucari peregjithsisht nuk del faqe, a ndollë sè del edhè çiltas.

§.1081. Kapucari do të ketë kpuçët e veta permbas të folmevet të zot't të gjâs se vjedhun a të gjakut të hupun.

§.1082. I zoti i gjâs së viedhun a i gjakut të hupun, para sè t'i flasë kpuçë kapucarit, do të shkojë në katund të pandehunit do të mârrë dy shokë të tij e bashkë me 'ta. do t'i shkojë të dera, per me lypë arsye prej tij.

§.1083. Si mos t'i vëhet kurrsesi i pan-dehuni, i zoti i gjâs do t'i kallxojë sè do të flasë kapucarin në shpinë të tij.

§.1084. Po i thà i pandehuni, sè âsht i lirë të flasë kapucari sà të duei po duel në fâj, kpuçët e foluna kapucarit do t'i lajë ky.

§.1085. Po i foli kush kpuçët kapucarit pà e bâ me dieje të pandehunin, edhè në dalët fajtuer ky, kpuçët e foluna prei të zot't të gjâs pergjymsash do t'i lajn.

§.1086. Kpuçët e kapucarit janë me dorë në bé, qi mos të randohet i pandehuni me teprime të foluna, edhè në dalët në fâj.

§.1087. Kanûni i pergjithët âsht, qi kpuçët e kapucarit nuk mûnd të kalojn çmimin e gjâs së hupun.

§.1088. Gruen s'e xên kanûja per kapu-car.

§.1089. Kapucarija e hershme me dorë në bé kishte 50 mié në 500 grosh.

§.1090. Kapucari i gjetun në rrênë do të late gjân e huej ne vend të cubit. (Dukagjini)



## NYE I NJIQINDEKATERDHETEGJASHTËT.

### Pagesa e Kapuctarit.

§.1091. Kapucarlit i nepen kpuçë:

- per gjak të hupun 1500 grosh
- vath, shpi et 1 të ihyem 500
- mushk 1000
- kâl 500
- oqiç 500
- kà hullijet 400
- thi të mbajtun 500
- lopë të barrës 150
- gomar 150
- mizat 100
- dele e dhé 25 grosh
- viç të njomë 25
- thi 23
- edhe e kingj 10

§.1092. "Kapucari hjekë bén". Po duel kapucar nji burrë i'ndershem, beja nuk i epet të pandehunit, do t'apë arsye.

§.1093. "Kapucari xjerrë gjân e hupun". Si të tumiret kapucari prej Pritëtarvet, i pandehum jët në faj, e do t'i a kthejë gjân të zot't si mbas kanûnit.

## NYE I NJIQINDEKATERDHETSHTATËT.

### Pritëtarët e Kapuctarit.

§.1094. Pritëtarë ' jânë ata, zyra e të cill-vet âsht me bâ hetimet e dhunshme, tuj e rrethue kapucarin me të pvetuna të shpeshta, tuj a vû menden, mos po bân lak nder diftime e mos t'i zhgarkohet kuej.

§.1095. Pritëtarët do të jenë nierz të ndershem, t'urtë e veshtakë, e të rregjun nder shqyrtime e hetime.

§.1096. Pritëtarët do të jenë prej asish, qi gjygji i kà niefë per Poronikë.

§.1097. Si s'a'kanû, qi kapucari të dalë çiltas, ashtû kà tager kapucari me lypë me emen disà prej Poronikësh, të cillvet u xên besë mâ fôrt sè nuk e qesin.

§.1098. Parase të fillojn me bâ hetîme, Pritëtarët do t'a vëjn në bé kapucarin, qi do të kallxojë drejt, pà krahambajtje e pà mllef.

§.1099. Mje në tri lagje Pritëtarësh mùnd t'a shqyrtojn kapucarin.

§.1100. Gjithsà herë të flasin Pritëtarët me kapucarin, msheftas do të flasin.

§.1101. Po thà kapucari, sè ajo gjâ e vjedhun âsht shitun, Pritëtarët do të dergojn gjin den per hetime.

§.1102. Po thà kapucari, sè gjaja e vjed-hun âsht pré, Pritëtarët do të lypin një shêj prej tij, bj.fj. një copë lkurë, brynat, a ndonji gjymtyrë tjetër.

§.1103. Si të tumiren diftesat e kapucar-it prej Pritëtarvet, mohimet e cubit a të gjaksit, edhëpse të rrêjshme, nuk mûnd t'i ndalin kush deri të beja: por Porota kà tager me i ndalë doren e mos me e lânë me shkue në bé të rrêjshme.

§.1104. Po duel kapucari i dyshuem faqe Pritëtarvet, tuj kênë ky në të drejtë, e duel edhë e kapi per krahi cubin a gjaksorin, kpuçët i kà të preme 500 grosh mié në 1500 grosh.

§.1105. Pritëtarët do të bâjn bé mos me qitë kapucarin per të gjallë, posë sè në dashtë me dalë vetë

#### NYE I NJIQINDEKATERDHETETETËT.

Burrat e Malevet të Shqypnis në kuvend.

§.1106. Kuvendi âsht një bashkim fisit a fisesh me Krenë, Pleq, Sterpleq e Vogjli a Djelmni të dheut, qi kanë qellim me rrahë ndonji çashtë a me lidhë ndonji besë.

§.1107. Kuvendet bahet pjesnisht a edhë pergjithsisht.

§.1108. Kuvende të pjesshme janë ato të katundeve, në të cillat mârri pjesë Pleq, Sterpleq e Voglija e njëj katundi.

§.1109. Të pjesshme thirren edhë ato kuvende, në të cillat bashkohen të gjith Pleqt e Sterpelqt e Voglija e Fiseve të ndryshme qi sundohen prej njëj Kreut.

§.1110. Kuvende të pergjithshme janë ato, në të cillat bashkohen Pleq, Sterpleq, Vogjli me Krenë e me Derë të Gjomarkut.

§.1111. Nder kuvende, gjygje e peshime mârri pjesë:

- a) Dera e Gjomarkut t'Oroshit,
- b) Krenët e fisevet,
- c) Pleqt e fisevet e të katundevet,
- d) Sterpleqt e fiseve e të katundevet;
- e) Djelmnija e Voglija e të gjitha fisevet;
- f) Kasneca fisesh,
- g) Giobtarë.

## NYE I NJIQINDEKATERDHETENANDËT.

Vende kuvendesh.

§.1112. bashkime kuvendesh mbahen a nder oborre Kishësh, a nder rrenime të vietra falsoresh, a në zemer të vendit.

1. Mirdita në Sh. Pal a në Grykë t'Oroshit.
2. Lura tu Kisha në katund të vjeter.
3. Thkella tu Kroni i Fikut në Perlatai.
4. Matia në Lis.
5. Malsija e Lezhes (Zhuba) në Molung, ké Dardha Kerbucë.
6. Dibra ?
7. Malsija e Krues në bendë.
8. Malsija e Tiranës në Martanesh.
9. Malsija e Elbasanit?
10. Laberila (Arbërija)?
11. Arbërija në Larushk.
12. Kurbini në Djerr të Selitës, në Laç -Sebaste.
13. Luma në Bicaj.
14. Hasi?
15. Malsija e Gjakovës tu Vorret e Shalës.
16. Dukagjini në Koder të Shen Gjergjit (Shosh).
17. Puka tu Qyteti i Pukës.
18. Postripa në Qytet tu Xhamija (Drishte).
19. Mbishkodra tu Kisha e Brigjes- Rapshë.
20. Kelmendi në Qafë të Berdelecit.
21. Capa (Zadrime) në Dajç.
- ?? Nikaj në Merteur tu Kisha e Nikajvet.
- ?? Merteur e Krasniqe tu Blîni i kuvendit (Selîmaj).

§.1113. Burrat e bashkuern në kuvend rrijn në gjymës rrethit: ashtû qi të mûnd të shofin shoqi shoqin e po u thirr kush. të két shteg per me u dukë nder Krenë e Pleq.

§.1114. Burrat e dheut në kuvend rriin t'armatisun.

§.1415. Sà te jené në kuvend burrat e dheut, s'kà tager kush i huej me u perzie nder 'ta.

§.1116. Nder gjygje e peshime Krenët e Pleqt rrijn në vedi e Vogjlja në vedi.

§.1117. Krenët e Pleqt rrijn në kuvend mbas prijet e tagrit.

§.1118. Në kuvend, sà të flasë niani, t'jerët do të ndigiojn e të heshtin.

§.1119. Çashtjet e vogla e të kapmet, qi kà katundi shoq me shoq, Pleqt e katundit bashkë me Sterpleq e Vogjli kan tager me i zhgarkue.

§.1120. Çashtjet e randa, qi i perkasin njij fisi mbarë, do të peshohen e do të pleqnohen prej Krenvet të fisit bashkë me Pleq, Sterpleq e Vogjli.

§.1121. Çashtjet, qi i perkasin njij krahine mârre ase shtetit, do të peshohen nder kuvende të pergjithshme: "burrë per shpi".

§.1122. Fiala e randë nuk bahet në kuvend.

§.1123. Kanûja s'bân qi të shahet kush në kuvend, po bani kush két pûnë, do të giobitet mjé në 5 desh.

§.1124. Po i thà kush kuej, se rréné ne kuvend, do të giobitet mjé në 500 grosh.

§.1125. Po i a shkrepri kush kuej armen në kuvend, shpija i digjet e siellsi i armés grihet kuvendisht e shkon gjakhupës.

## NYE I NJIQINDEPESËDHETËT.

Dera e Gjon Markut.

§.1126. Dera e Gjomarkut âsht themeli i kanûs.

§.1127. Xen kryet e vendit në çdo vend e kuvend.

§.1128. Nuk mùnd të leçitet.

§.1129. Nuk mùnd të sodumet.

§.1130. Nuk mùnd té xieret prej vendit.

§.1131. Pertei kësaj Dere s'kà vazhdim çashtjesh.

§.1132. Ka tager me mledhë krenë e Vogjli në rasë të kuvendevet të pergjithshme.

§.1133. Sà herë t'a lypë nevoja kà tager me derdhë kasneca per të grishun të dheut "burrë per shpi" e me i mbledhë në Sh.Pal.

§.1134. Në çdo gjygj a pleqni kà tagrin e fjalës së kputne.

§.1135. Ka tager me sodumë e me xjer-rë prei vendit.

§.1136. Ka tager me dnue per dekë: "kortarët jânë të fisevet, kryet âsht të Gjomarkut".

§.1137. Ka tager me i a hjekë prijen a parin atii, qi të xéhet në hjeksi e tradhti të vendit. Porse nuk mùnd t'i epet kuei jashta vllaznijet, tu kênë trashigim plangçuer tagruer.

§.1138. Ka tager pjese në çdo giobë.

§.1139. Ka tager mbi 500 grosh per çdo vrasë.

§.1140. Para sè të dalë me krenë e Vogjli të fisevet, per zbatim të kanûnevet ndeshkimore, do t'a shtrojë pengun, e po u gjet në ndonji fâj, do të pergjegjet si mbas kanûnit.

§.1141. Do t'i vëhet giobës si çdo nen-shtetas.

§.1142. Kur del per paitim të dheut, kà tager mbë "Razogj" (dy hae bukë).

§.1143. Po u lyp per Poronik cillido i kësaj Dere, xêhet per 12 të panjehun.

§.1144. Kur të dalë n'ushtri, kà tager prijë e urdhnimi.

§.1145. Per faje, qi j'âne per une zjarmi, edhë két Derë e perket lima (sà me bâ shêj).

**NYE I NJIQINDEPESËDHETEPARË.**

Krenët e fisevet.

§.1146. Krenët janë të parët e fiisevet.

§.1147. Krenët janë me plang.

§.1148. Sè i cilli krye kà tager mbi fis të vet: "Kortarët janë të fisevet, kryet âsht të Giornarkut".

§.1149. Nder gjygie e pleqni mbrenda i rrethit të njëj kreut, nuk mûnd t'i perzihen krenët e fisevet tjera.

§.1150. Kreu i fiisit, bashkë me Pleq e Vogjli të vllaznive kà tager me mbajtë kuvende me lidhë besë, me bâ gjygie, me giobitë e me leçitë.

§.1151. Kreu i fisit nuk mûnd të paditet nder krenë të fisevet tjera e nuk mûnd t'a ngushto-jë kush per gjygie e pleqni të bame.

§.1152. Kreu i fisit nuk mûnd të bajë vendime a pleqni mbi vendime të kanûnit.

§.1153. Po bani kush vâj mbë krenë, këta do të peshohen pre j Pleqvet e Vogjlis së ven-dit, a edhë prej Deret të Giomarkut.

§.1154. Kreu i njëj fisi s'kà tager me djegé, me sodumë, me gri, me xierré prej vendit. Lypet Dera e Glomarkut me krenë e Vogili të fisevet tjera.

§.1155. Per të giobitun e të leçitun të njëj kreu, mjaftojn Pleqt. Sterpleqt e Vogiliia e fisit.

§.1156. Me u çue kush prej Vogjlijet e me vrà ndonji prej krenësh a Gjiomarkajsh, bjen në

gjak si per vrasë të çdo njerit.

§.1157. Kreu i fisit, si çdo njeri prej Vogjlljet, munda të gjobtet, munda të digjet, munda të leçitet, munda të sodumet, munda të grihet e munda të xieret prej vendit.

§.1158. Kah pronet e pasunija, kje në fushë, në bjeshkë e në vrri, do të shikjohet tagri plangçuer i shtë të cillit.

§.1159. As dera e Glomarkut, as krenët e fisevet e as Pleqt e katundevet s'munden me pasë ndonji tager mbi gjatë e pasuni të tjervet.

§.1160. Vogjlja e fisevet s'i kanë detyrë as kreut e as Derës së Gjomarkut të dhetë e telozen.

Oroe:

Krenët (Flamurtarët) e Malsis së Glakovës: Nikaj, Mertuer, Gash e Krasniqe., kanë tager mbi një rend t'ujit (vadë) prej kujrijet, poshtë atij, që kanë si çdo shpi.

**NYE I NJIQINDEPESËDHETEDYTË.**

Pleqt e katundevet.

§.1161. Shtë i cilli katund kanë Pleqt e fisit.

§.1162. Pleqt e katundit kanë tager me mbledhë katundin në kuvend.

§.1163. Pleqt e katundit nuk kanë tager me gjobitë as me leçitë kend, për pelqim të Sterpleqvet e të Vogjlis.

§.1164. Pleqt e katundit nuk përjashtojnë prej zyrevet të katundit, as prej angarijet e prej punve të perbashkta.

§.1165. Pleqt e katundit nuk përjashtojnë prej ushtrijet.

§.1166. Me rënë në faj Plaku i katundit, do t'u a shtrojë pengun Sterpleqvet e Vogjlis.

§.1167. Po i u randue katundi me Pleq ndonjij fisi, Plaku i të randuemit kanë tager me e mprojët edhe me krenë të fisevet tjera.

**NYE I NJIQINDEPESËDHETETRETË.**

Sterpleqt.

§.1168. Sterpleqt mbajnë anen e Vogjlis.

§.1169. Sterpleqt kanë tager me çue zanin, kur të shofin shtë po randohet Vogjlja me gjyqje e pleqni kundra kanëut.

§.1170. Sterpleqi bashkë me Vogjli a Djelmni fisesh janë giobtarë.

#### NYE I NJIQINDEPESËDHETEKATERT.

Giobtarët.

§.1171. Giobtarë thirren ata, të cillt ne-men të kuvendit mbarë reshten në vath të gjâs së të giobitunit, për të marrë aq krenë desh a qe si mbas të premes së gjygjit të krenvet, të Pleqvet, e të Vogjlis.

§.1172. I zoti i vathit nuk guxon me i ndalë giobtarët qi mos t'i hijn në vath.

§.1173. Po bani két pûnë, burrat e kuvendit dynden të gjithë edhë i brumbullaksohen në derë.

§.1174. Po bani sè bani flalë i zoti i gjâs, kân tager me i a shtue gioben.

§.1175. Giobtarët zgjedhin vetë desh e qe për giobë e i zoti i gjâs nuk mûnd t'i ndalin.

#### NYE I NJIQINDEPESËDHETEPESËT.

Zani i vogjlis nder gjygje.

§.1176. Po s'i pelqej Vogjlja të dâmet e krenvet e të Pleqvet, kân tager mos me u ndej ënë 'to.

§.1177. Krenët e Pleqt do të vëhen rishtas në peshim të punvet.

§.1178. Po e tumiren gjygiin e krenvet e të Pleqvet Vogjlja, kanû âsht qi të bertasin një zani: "kamba e huej, kaptinat t'ona".

#### NYE I NJIQINDEPESËDHETEGJASHTËT.

Leqja.

§.1179. Me leçitë, me gojë të kanûnit, don me thànë: me dà, me lânë mbas dore e me shkepë një shpi, tuj i a hiekun çdo tager, hir e nderë, si kah katundi, si kah Flamuri.

§.1180. Katundi kà tager me leçitë, por jo me xjerrë prej vendit.

§.1081. Kapucari do të két kpucët e veta përmbas të folmevet të zot't të gjâs se vjedhun a të giakut të hupun.

§.1182. Me djegë, me sodumë e me gri s'kà tager as katundi pà flamur e as flamuri pà katund.

§.1183. Rasët për me leçitë kend janë:

- a) Kur mos të duei kush me u lidhë me besë me katund a flamur,
- b) kûr të shes kush katundin e vet me hieksi e trathiti,
- c) kûr t'i përvaret kush një gjygjit a vendimti të folun kuvendisht prej katundit a flamurit;

d) kùr të bajë kush ndo'i faj të dhûnshem në katund, në flamur a jasht këtyne e mos t'i shtro-het gjygit,

e) per dhûnë të barne jashta katundit a flamurit, po s'u gjegj fajtori me shtrve pengun në katund e në flamur të vet, këta hjekin dorë prej 'tij, tuj u a lânë shtegun të lirë gjithnjatyne, qi kjahen mbë'të të bâjn shka të duen me 'të.

§.1184. Po nguli katundi edhë i a ndali doren flamurit në të djegun a në të sodumun të njij faqeziut, qi vrugnoi katundin a Flamurin me ndo'î dhûnë teper të shemtuerne, flamuri kà tager, a me leçitë at katund, a me mbledhë flamurt tjerë, per me e prû në mend.

§.1185. Po e là veç me të leçitun, as merr e as nep me 'të, mié qi t'i shtrohet gjygit e giobës.

§.1186. Si t'i a shtrojë pengun flamuri katundi i pervarun, flamuri e giobitë mbas peshim-it të fâjit.

§.1187. Shpin e fâjtorit e djegin, esodu-min me bîmë e me dhé, e shkaktarin e fâjit të dhûn-shem e grijn kuvendisht me gjakhupës e robët i a xjerrin prej vendit.

§.1188. Po kje mbrapshti teper e dhun-shme e sherntueshme, posë të diegunit, të sodumit, të grimunit e të xjerrunit prej vendit, flamuri edhë Shpin i a pret.

§.1189. E premja e shpis âsht, kùr ti zhgulin gurët e kater skepeve të shpis per rrâzë, themelit. Kjo bahet, mbasi të digjet shpija.

§.1190. E premja e shpis në kanû shen-jon, sè gjindj a e asaj shpij e j ânë të xj errun prej ven-dit me lang e plang e pergjithmonë, e perkrah fla-muri xêhen të dalun fare.

§.1191. Pasunija e tundshme u bahet giobë e e patundshmja do të jesë zmojle (djerr), per kullosë të flamurit.

§.1192. Me të leçitun nuk mundet kush i katundit me marre e me dhânë; e, po muer e dha kush, jét i leçitun edhë aj e bjen n'ato ndeshkime si i leçituni.

§.1193. Trajta e të leçitunit âsht njikjo: "Me dà kend per mort e per gjellë". "Me leçitë kend per mort e per darsem e per uhàn e miel-lit".

#### NYE I NJIQINDEPESËDHETESHTATËT.

Zjarmi, të sodumt e të grimunt.

§.1194. Digjet, sodumet, grihet katundisht xieret prej vendit me lang e plang:

- a) aj, i cilli i shpifet në pûnë të randë a vên dorë a vret Priftin;
- b) kush vret mikun në besë, grihet, gio-bitet, digjet e xieret prej vendit;
- c) kush vret per fis, digjet, giobitet e xieret prej vendit
- d) kush vret mbas pajtimit të gjakut, dig-jet, giobitet e xieret prej vendit,
- e) kush vret "Vra e hup". digjet, giobitet e xieret prej vendit;



- f) kush vret gjaksin në besë të vet.. grihet, digjet, giobitet e xieret vendit,
- g) kush vret të kushrinin, për me u bâ i zoti i pasunis së tij, grihet, digjet, giobitet e xieret prej vendit,
- h) kush t'i lajë mbrendë fajtorët e Flamurit, digjet, giobitet e xjeret,-
- i) aj fis, qi nuk prin mbë fajtorët, giobitet e leçitet.

§.1195. Po râ kush në ndonji këso fajesh, grihet katundisht, giobitet, digjet, pernët i prehen, kopshti e veshta i sodumen e xieret prej vendit me lang e plang.

§.1196. Për Prift të vrâm gjaksi xieret prej vendit për gjithherë e për faje tiera, qi i për-mendem, xieret për 5 15 vjetë.

§.1197. Unen e zjarmit e spatën nuk mûnd t'i qesë kush në pûnë (as katundi, as Flamuri e as Dera e Gjomarkut) për posë doret të zot't të shpis, qi rà në faj.

§.1198. Dora e fajtorit do të bajë shêj në të djegun e në të sodumun, tuj i shqyptue flalët e dokshme: "I mârsha të ligat katundit e Flamurit".

§.1199. Po s'u gjegj ky me bâ shêj me zjarm e askush tjetër i shpis së fajtorit. Plaktu i fisit do t'i thotë ndokuej, qi e kà fajtorin mâ ngjat e detyra e këtij âsht me mârre unen e spatën e me i pri katundit e Flamurit në rrênim, përmbas të cilit katundi e Flamuri marë do të vëjë dorë n'at rrênirn.

## Oroe

E djegmja e shpis për çdo vrasë nuk kà kênë: kjo pûnë kà hi në veprim vonë. Qeverija tyrke e qiti në veprim e kasnecija e sa shpijave të forta, me të zi qi e priti kët pûnë. E kerkuemja e giakut prej shpis së dorërasit marë nuk kà kênë; kët e dishmon edhe fjala e kanûnit "Giaku për gisht": për, për me mârre gjakun mâ letas, e pershin mashkullimin e shpis marë deri të damët zjarmit n'ato 24 orë. Vende vende qiten në pûnë edhe "LEÇIN" e gjakut, tuj pershi vllaznin marë. Për çdo vrasë shpija e dorërasit do të late giobë, do t'u epte bukë djelmve e Flamurit e në Mirditë do të late dorërasit 500 grosh Derës së Gjomarkut.

Lakmimi i pares i disà krenve e djelmve të Flamurit në shoqni të Pleqvet i shtuem edhe i rriten disà pûnë, sà për me mbushë kuletën e mullen.

## NYE I NJIQINDEPESËDHETETETËT.

### Lajmtari.

§.1200. "Lajmtari nuk bân faj, nuk xêhet.

§.1201. Lajrntar thirret aj, i cilli çon në vend porosin e derguesit.

§.1202. Lajrntari dergohet:

- a) për' n» shpije të veçanët të tietra;
- b) për nj ii katundi të tjetri,

c) prej nij flamuri të tjetri.

§.1203. Lajmtari bân flalen e nij shpi-je, të njii katundi a të nij flamuri.

§.1204. Lajmtari nuk e mërr pergjegjen mbi vedi as të lagja, qi e dargon, as të lagia, së cil-lës i dergohet; âsht bajsi i fjalvet të porosituna.

§.1205. Lajrntari do të jét i lirë n'udhë të vet.

§.1206. Lajmtarit nuk i xêhet per faj flala e folun, sepsé flet n'emen t'atij, qi e dergon.

§.1207. Lajmtari âsht miku i derguesit e, po e gjet gjâ sà të jét në két zyre, i pritet mik der-guesit.

§.1208. Me u pré lajmtari i nij shpije, pretari bien në gjak me shpi, qi e dergon.

§.1209. Me u pré lajmtari i nij katundi, pretari bjen në gjak me katund.

§.1210. Me u pré lajmtari i nij flamuri, pretari bien në gjak me flamur, qi e dergon.

§.1211. Me u pré lajmtari permbas fjalës së nij flamurit tjetër, bien në glak flamuri me fla-mur.

§.1212. Me e pré lajmtarin nji 1 katundit të tij, pretari grihet katundisht.

## NYE I NJIQINDEPESËDHETENANDËT.

### Kasneci.

§.1213. Kasnec a i lajm thirret aj, i cilli hapë e lajmon urdhnat e Kretu të fisit a per derë, a prej nij patalokut të caktuem prej Kreut, prej Pleqsis e prej Voglijet.

§.1214. Zyra e kasnecis âsht plangçore e trashiguese.

§.1215. Kasneci i fisit do t'i a derdhë zanin e ftimit mârrë fisit prej Patalokut të caktuem.

§.1216. Kasnecat e katundevet do të shkojn per derë, kùr të lypen "burrë per shpi".

§.1217. Në çdo rrezik a kercnim kasneci do të gjindet gati me i dhânë "kushtrim" fisit.

§.1218. Kasneci me gjithë shpi âsht i perjashtûem prej ushtrijet.

§.1219. Kasneci 'nuk mùnd t'u mnjanohet punvet e zyrevet të perbashkta të katun-dit të vet.

§.1220. Edhè në ndollët Kasneci i xânun nder zyre të fisit a të katundit, gjindja e shpis së tij do të dalin në pûnë të katundit.



## LIBRI I DYMBDHETËT

### SHLIRIME E PERJASHTIME

#### KRYE I NJIZETËTETRETË.

Pjestarët e perjashtimevet.

#### KRYE I NJIZETËTEKATERT.

Deka.

§.1221. Kanûni i Malevet të Shqypnis shliron e perjashton: I. Kishen:

- a) prej çdo teloznet,
- b) prej dhetimit të tokvet e të gjâs sëgjallë;
- c) prej giobet e çdo ndeshkimit,
- d) prej çdo angarije kah katundi e flamuri,
- e) e bân pjestar në çdo giobë,
- f) ndoren e ndermjetsin i a ruen.

§.1222. II. Priftin, i cilli:

- a) âsht jashtëm prej ushtriye,
- b) po u lyp në bé, vehtja e tij xêhet per 24 Poronikë,
- c) po vrau kend, s'ndiqet per giak, prîndja e tij biejn në gjak,
- d) s'ndjekë kend per gjak të prîndës.

§.1223. III. Krenët e Flamurit:

Pô u lyp per Poronik nii nder Pleq të mdhaj, vehtja e tij xêhet per 12 Poronikë të paniefun.

§.1224. IV. Kasnecat: Jashtohen prei ushtriye.

§.1225. V. Farketarët: Jashtolien prej ushtrîje.

§.1226. VI. Të vorfnin djalë të vetem, qi i kà mbetë mbi krye shpija e e âma : âsht i jashtëm pre ushtriye.

§.1227. VII. Gruen: mos pelqimi i saj kah kanûjà:

- a) per Plak,
- b) per Kapucar,
- c) per Poronik, as beja s'i gjegjet,
- d) s'kà za as vend në kuvend,

- e) s'kà trashëgim as të prîndja as të burri,
- f) nuk ndiqet per gjak;
- h) ndermjetsija s'i dhunohet.

§.1228. VIII. Virgjinat (femnat, qi veshen si burrë): S'veçohen prei grash tjera, posë qi janë të liar me ndjë nder burra, porsë pà tager zanit e kuvendit.

§.1229. IX. Deken:

Ata, qi kàn deken në shpi, jashtoehn prej çdo pûne si kah katundi si kah flamuri, si edhë kah të reshunt e ujit të mullijvet. Ket tager e kàn prej kanûnit per nji javë ditë rresht. Si të mbushet java, do tu pergjegien detyrvet si kah katundi si kah Flamuri, edhë në kjoftë krye a Dera e Giomarkut.

§.1230. Kanûni i Malevet nuk bân qi t'i shkaktohet kuej trazim mbi trazim.

§.1231. Kur t'i desë kush nji shpije në katund, per nji javë ditë rresht mbas deket nuk mûnd t'i bzajë kush të dera per kurnji pûnë, qi t'a ketë vendi me e bâ katundisht.

§.1232. Jaslitohet me gjith giinden e shpis prej çdo angarije si kah katundi, si kah fla-muri, si edhë prej vijash t'arve e të mullinit.

§.1233. Po desht kush me pritë per "krye shndosh" perte javen, të presë: porsë krye tetë ditësh kanûja i a don pûritorin me kënë edhë i Derës së Gjomarkut.

§.1234. Si të des kush, do të dergohen lajmtarët, per me thirrë ne mort.

§.1235. Tu bâ gjâmë burrnimi, grrisht-en edhë tundin krahnorin.

§.1236. Grat vaitoin, por nuk grrisht-en.

§.1237. Porsa të vëjn kamben në katund të të dekunit miqt, do të vëjn në krye jakzat e gjur-dijavet.

§.1238. Kanû âsht me bâ gjâmë mbë të dekunin tri herësh. tuj persritun fjalen "I mjeri unë!" nandë herësh.

§.1239. Burrnimi nuk bertasin mbë gra, por po i biri mbë t'âmen e i vllai nbë të motren.

§.1240. Kur të niset kush per me shktie në mort, nuk thotë "Lamtumirë", as i thotë kush "Udha e marë".

§.1241. Tuj kalue rrâzë vorresh, pûn-torvet, qi çilin vorrin, nuk u thohet "puna e mbarë!"

§.1242. Në kjoshin miq, u shndoshin kryet, kjenë shokë, u thonë: "a u lodhët, or juni?"

§.1243. Si shokët e katundit të të deku-nit, si miqsjia, 'si të pijn kafen, kupzen e pshtesin në tokë, tuj thënë: "Zoti ju dhashët gajret!" "Per të mirë" nuk thohet.

§.1244. Të treten ditë mbas deket, kush-do qi të vîjë,lë per "Krye shndosh" si mbas kafjet, si edhë mbas buket thotë: "Zoti ju dhashët gajret! Per të mirë mbas sodit!" Nuk thohet: "Ju shtrofët per të mirë!"

§.1245. Gjâmatarët rreshtohen, tuj perba gjymës rrethit me ftyrë kah i dekuni.

§.1246. "Perejellsat me të dekmin nuk mûnd t'i kaloin kuej per derë, posë në kjofët udha e madhe a udhë katundi".

§.1247. Tuj dredhue prej vorresh, s'do të ndalet kush n'udhë, por do të shkojë fill në shpi të të dekunit.

§.1248. Si të mbriijn n'oborr, u dalin perpara shokët e shpis së të dekunit, u mbajn armët, u qesin ujë duervet pà hi në shpi e u prijn ké treveza, per me hânger Drekë.

§.1249. Pa krye së hângermit të gjith, nuk do të ngrehet kush prej buke.

§.1250. Si të çohen prej buke, do të dalin jashtë të gjithë e lain duert para derës së shpis në shekë, e cilla do të gjindet plotë me ujë.

§.1251. Miqt, qi grishten ftyre në dekë të mikut nuk do t'i lain faqet e pergjakuna as në shpi, as në katund të të dekunit e as per udhë, por ,si të mbriijn në shpi të vet.

§.1252. Zija per të dekun të shpis (per burrnim, por jo per gra.) do të mbahet nji vjetë.

§.1253. Per fmi nuk mbahet zija.

§.1254. Zija hiqet a per ndo'i të kreme, qi lutet me miq, a per ndo'i ditë të motmotit.

§.1255. Në drekë do të gatuej bukë grueja e vëjë.

§.1256. Grueja me burrë nuk mûnd të gatuej në drekë, as me qitë ujë duervet, as me qitë raki e as bukë me thye.

§.1257. Po ju desht grues me burrë të gjall me gatue në drekë, në darsen nuk mûnd të gatuej.

§.1258. Grueja e vëjë nuk mûnd të gat-uej në darsen, as nuk mûnd të qesë ujë duervet, as raki, as me thye bukë, as me veshë e me iu afrue nuses.

§.1259. Me ardhë në shpi të prîndes në pasi bija e martueme e me dekë aty n'at kohë, drekët do t'i bajë prîndja. Të prishunat e drekvvet do t'i bajë shpija e prîndës e jo e burrit.

§.1260. Po u dha ndo'i ndimë shpija e mikut, kjo xêhet nderë në kanû, por jo detyrë.

§.1261. Me u çue prîndja e me bajtë trupin e dekun të së bîs së vet në shpi të burrit, katundi e giobitë per at siellje shnjerzimi.

§.1262. Né, rrios pasët me sè me shti në dhé të bin e vet prîndja, vllaznija e fisi do t'i apin uhà.

§.1263. Të prishunat e uhat e drekvet do të lahen në krye të mojit, 'si të hîjë i dekuni në dhé, e nuk mund të shtyhen pertej.



*Kjo vepër e Shtjefën Gjeçovit ribotohet sipas botimit të vitit 1933 shtypur në Shkodër.*

## **Biografia e Shtjefën Gjeçovit**

Shtjefën Konstantin Gjeçovi lindi në Janjevë më 12 korrik 1874. Mësimet fillore i kreu në vendlindje, kurse më 15 gusht të vitit 1888, me urdhërin françeskan, hyri në kuvendin e Fojnicës (Bosnje). Mësimet liceale e filozofike i vijoi në kuvendet françeskane të Dërventës dhe Banja Llukës, ndërsa ato teologjike në Kreshevë. Shërbeu si famullitar në Pejë, Rubrikg, Laç të Kurbinit, Gomsiqe, Durrës, Vlorë, Shkodër, Zym, etj. Ishte edhe mësues i gjuhës shqipe në Borgo Rizzo të Zarës.

Shtjefën Gjeçovi, veç famullitar dhe mësues, ishte edhe studius i palodhshëm i çështjeve të ndryshme shkencore. Mblidhte dhe studionte materiale etnografie, historike, gjuhësore e arkeologjike. Botoi, me emër të plotë ose me pseudonim Lkeni i Hasit e Komnen edhe Kanina, shumë shkrime nëpër të përkohshmet e ndryshme si të “Albania”, “Hylli i Dritës”, “Populli”, “Brezi i ri”, etj. Megjithatë, veprimtaria e Gjeçovi nuk kufizohet vetëm në artikujt e gazetave, por ky ishte edhe një përkthyes i suksesshëm dhe një autor i veprave origjinale. Më 1904 botoi veprën “Jeta e shë Luçis, pajtores s’arkidieçezit të Durrësit”, me 1905 shkroi tragjikomedinë “Markhulli Kryqytas”. Veprën “Agimi i Gjytetnisi” e botoi në Shkodër më 1910. në vitin 1912 shqipëroi dhe botoi dramën “Atil Riguli” të poetit italian Pjetto Metastasio. Më 1912 përktheu “Shna Ndou i Padues” të A. M. Dal-Gal, pastaj “Vajza e Orleansit ose Joana d’Art” të Bergamos, e poashtu, shkroi edhe dramën “Mojsi Golemi”.

Shtjefën Gjeçovi dha kontributin e tij edhe më lëmin e arkeologjisë. Ky arriti të mblidhte e radhiste materiale arkeologjike, duke kriuar kështu një koleksion të pasur arkeologjik në muzeumin françeskan të Shkodrës. Në lëmin e arkeologjisë dallohet studimi i tij me titull “Trashigime thrako-iliriane” që botohej në revistën “Populli”, e më vonë edhe në “Hylli i Dritës”. Por , vepra më e rëndësishme e Shtjefën Gjeçovit është përmbledhja e rregullave të së drejtës zakonore dhe dokeve të popullit me titull “Kanuni i Lekë Dukagjinit”, disa kapituj të të cilit filluan të botoheshin me 1913 dhe vazhduan më vonë në “Hylli i Dritës”, por që dolën si libër në vete më 1933, pra pas vdekjes së Gjeçovit. Përmbledhjen e tij, e cila ishte në dorëshkrim, e rënditën, plotësuan dhe e botuan etërit françeskan si vepër postume. Kjo, është përmbledhja e së drejtës zakonore shqiptare, me rëndësi të madhe për studime në disiplina të ndryshme shkencore. Në Shtjefën Gjeçovin u bë atentat në afërsi të fshatit Zym më 14 tetor 1929 nga xhandarët jugosllavë.



*Kanuni i Lekë Dukagjinit, vepër e Shtjefën Gjeçovit ribotohet sipas botimit të vitit 1933 shtypur në Shkodër.*

**Tonin Çobani:** Princi i përfolur Lekë Dukagjini

---

## LEKË DUKAGJINI

Dëshmi të kulturës së Rilindjes Evropiane në Shqipërinë e para periudhës osmane

*"Po kush ka qenë ky (Lekë) Dukagjini? Ai ka qenë sundimtari i këtij vendi dhe në të njëjtën kohë ligjgjybur i tij, mbasi ai ka hartuar Kanunin e Dukagjinit, domethënë dispozitat, në bazë të të cilave jetojnë deri në ditët e sotme, jo vetëm dukagjinast, por edhe të gjithë malësorët që banojnë në veri të Drinit... të cilët këtë emër ia atribuojnë heroit të tyre kombëtar"*

*J.G. von Hahn*

*Lekë Dukagjini "duhet të ketë pasur një personalitet imponues që ka ndikuar kaq shumë te njerëzit, aq sa shprehja "Kështu ka thënë Leka", ka më tepër forcë detyruese se sa të Dhjetë Porositë e Biblës, mësimet e Islamit e të Krishterimit, Ligji i Sheriatit dhe i Kishës, të gjitha duhet t'i nënshtroheshin Kanunit të Lekës... Fama e tij midis fiseve që ende ruajnë emrin e tij, ia ka kaluar edhe famës së Skënderbeut."*

*Edith Durham*

Lekë Dukagjini është një figurë historike mjaft komplekse. Madje është një figurë edhe e legjendarizuar, nëse e pranojmë këtë term, ashtu siç e kemi pranuar për Heroin tonë Kombëtar Gjergj Kastriot-Skënderbeun.

Lekë Dukagjini (1410-1481) ishte bashkëkohës i Gjergj Kastriotit (1405-1468). Historia i njeh të dy si princër trashëgimtarë, që u lartësuan, kur morën në sundim dy principatat që mbanin mbiemrat e tyre: Leka - të Dukagjinëve, pas vdekjes së të atit, Pal Dukagjini (1446) dhe Gjergji - të Kastriotëve më 1443, tetë vjet pas vdekjes së të atit, Gjon Kastriotit. Principata e Dukagjinëve kishte si kryeqendër qytetin e Lezhës, përfshinte Zadrimën, zonat në veri dhe në verilindje të Shkodrës dhe shtrihej deri thellë trojeve të Serbisë së sotme me kryeqendër të dytë qytetin e Ulpianës afër Prizrenit; ndërsa Principata e Kastriotëve me kryeqendër Krujën, përfshinte Matin dhe krahinën e Dibrës, duke u shtrirë nga kështjella e Rodonit në bregdetin e Adriatikut.

Deri në kohën kur vihen në krye të principatave të tyre, Lekë Dukagjini kishte marrë një kulturë të gjithanshme me frymë humaniste të Rilindjes Evropiane, në qytete të tilla si Venecia, Ragusa apo Shkodra; ndërkohë që Skënderbeu kishte bërë një karrierë të shpejtë dhe të shkëlqyer prej ushtaraku në oborrin e sulltan Muratit II.

Në udhëheqje të Besëlidhjes Shqiptare (themeluar në Lezhë më 1444) Skënderbeu e ndien përherë pranë vetës Lekën (fillimisht të atin e tij Pal Dukagjinin), sepse të dy luftuan krah për krah (apo edhe iu kundërvunë njëri-tjetrit) deri sa vdiq (1468), ndërsa Lekë Dukagjini e pasoi veprën e tij, duke u prirë shqiptarëve në fazën më të vështirë të rezistencës së tyre antiosmane, deri në fund të jetës së vet (1481).

Me të drejtë kronistë e historianë, duke filluar nga Tivarasi, Frëngu, Barleti e Muzaka,

bashkëkohës të tyre, e deri te Gegaj e Noli të shek.XX, kanë ndriçuar bëmat e Gjergj Kastriotit dhe nëpër to kanë përmendur edhe Lekë Dukagjinin, ashtu sikundër disa princër të tjerë të kohës. Por nuk do të mund të thuhet se, po me të drejtë, ata, historianë e kronistë, e kanë përfolur vend e pa vend Lekë Dukagjinin, vetëm e vetëm se ishin të magjepsur prej heroit të veprës së tyre, Skënderbeu. Më me barazpeshë se historianët kanë vepruar "legjendarizuesit" anonimë të figurave të tilla. Nga anonimati, Skënderbeu u identifikua me princin dragua, që guxon të matet dhe fiton në çdo rast me kuçedrën; ndërsa te Lekë Dukagjini u pa princi engjëll, që u shfaq me guxim dhe urtësi për të ruajtur në vazhdimësi shqiptarizmen.

Historianët e kanë përfolur që në krye Lekë Dukagjinin, sepse kërkuan te ai një personazh antagonist të Skënderbeut për ta intriguar jetëshkrimin e heroit të vetëm shqiptar, që njohu Evropa në përballjen e suksesshme shqiptaro-turke, por edhe sepse nuk donin të fajësonin Evropën përëndimore, që nuk arriti të krijonte një koalicion antiosman në Ballkan. Ata nuk guxuan të gjykonin, veçanërisht, Republikën e Venedikut, që jo vetëm nuk u qëndroi aleate shqiptarëve kur mbanin mbi supet e tyre një perandori të tërë të egërsuar kundër Evropës, por e shrytëzoi rezistencën e tyre për interesat e veta komercialiste, duke i përçarë princërit shqiptarë me intriga, duke i kundërvënë ata njëri me tjetrin edhe me armë dhe, kur nuk ia arrinte kësaj, duke i shpallur armiq të Republikës dhe të Krishtërit. Lekë Dukagjini ishte princi më i fuqishëm shqiptar pas Skënderbeut dhe më me autoritet, prandaj u bë pre e intrigave të politikës veneciane (dhe të historianëve) derisa Sinjoria e ndjeu rrezikun e Portës së Lartë, krejt afër pragut të shtëpisë së vet dhe u bashkua realisht me rezistencën e shqiptarëve, duke i shpallur luftë Perandorisë Osmane (1463). Pas këtij viti venecianët pushuan së përfoluri Lekë Dukagjinin. Ndërsa historianët kanë shkruar për disa prej bëmave të Lekë Dukagjinit përkrah Skënderbeut, deri në vdekjen e tij (1468) dhe më pas në krye të trupave shqiptare përkrah forcave veneciane, derisa Sinjoria nënshkroi paqen me Portën e Lartë (1479). Pas kësaj historianët heshtin. Gojëdhëna na bën me dije se Lekë Dukagjini e vazhdoi rezistencën në krye të trimave të principatës së tij derisa qe gjallë.

Por të përfolurit e Lekë Dukagjinit ka vazhduar edhe pas vdekjes së tij, ashtu si ka vazhduar edhe rezistenca antiosmane në principatën e tij e më gjërë. Të përfolurit pas vdekjes ka të bëjë me veprën, Kanunin , që u la trashëgim Lekë Dukagjini shtetasve të tij, shqiptarëve. Thelbi i Kanunit të Lekë Dukagjinit janë fjalët e urta të dala nga goja e tij, që u ruajtën (dhe u pasuruan) brez pas brezi për gati gjashtë shekuj. Ky fenomen homerik e ka legjendarizuar emrin e Lekë Dukagjinit duke e kthyer atë në një mit të vërtetë, aq sa studiuesit e kanë pasur të vështirë ta pranojnë si një realitet historik. Prandaj disa syresh kanë vazhduar ta përflasin Lekë Dukagjinin, së bashku me Kanunin e tij, ashtu si është përfolur e verbuar Homeri, së bashku me Iliadën e Odisenë e tij (Sa për ngjashmëri edhe Lekë Dukagjinit i është sajuar një vëlla i verbër). Por, duke analizuar faktet e dokumentuara biografike për Lekë Dukagjinin, mund të hidhet dritë për kohën dhe rrethanat kur u ngjizën fjalët e urta të Kanunit të tij.

Në fund të viteve '50 të shek.XV Principata e Dukagjinëve nuk ka më asnjë nga qendrat e veta të zhvilluara: Lezha u është dorëzuar venedikasve (1393), Ulpiana, kryeqytei i principatës, është shkatërruar me themele nga turqit më parë se të binte në dorën e tyre Prizreni (1458), një qendër tjetër e zhvilluar e Principatës së Dukagjinëve. Në këto kushte, Lekë Dukagjini ka pushtuar kështjellën e Shatit në Zadrinë për ta pasur si rezidencë princërore, por u sulmua nga Skënderbeu, i cili ua ktheu menjëherë venedikasve. Pa një rezidencë princërore dhe, për një farë kohe, në mes të tri zjarreve (turqit, venedikasit dhe Skënderbeu), Lekë Dukagjini gjeti strehim në thellësi të maleve të principatës së tij, ku ndërtoi saraje e kështjella së bashku me banorët e lirë të atyre anëve, të cilët kryezotin e tyre të derës

së Dukagjinëve me gruan e tij, Teodorën e Muzakajve të Beratit dhe të gjithë oborrtarët që i shkonin pas, i rrethuan me mikpritje e respekt. Me malësorët e Principatës së Dukagjinëve, të njohur për trimëritë e tyre (M.Barleti:98), Leka, jo vetëm ringriti qytezë-kështjellat e veta, por siguroi në mënyrë të pandërprerë një ushtri të mjaftueshme që luajti rol të rëndësishëm në kuadrin e trupave të Lidhjes së Lezhës nën komandën e Skënderbut dhe më pas. Në këmbin të kësaj gatishmërie, Lekë Dukagjini u siguroi malësorëve të principatës së tij dhe të gjithë atyre që u bashkuan me të për të gjetur mbrojtje, veçanërisht, pas vdekjes së Skënderbeut, lirinë brenda organizimit të tyre fisnor, të cilën në kushtet e krijuara e institucionalizoi me rioorganizimin e pleqësive mbi bazë fshati e krahine. Gjatë kësaj periudhe (1458-1481), kur ai udhëhiqte të gjitha kuvendet dhe pleqësitë e malësorëve, u ngjiz Kanuni, që u trashëgua brez pas brezi, si praktikë gjykimi dhe përmes fjalëve të urta të formuluar apo të rithëna prej tij rast pas rasti, si sentenca juridike. Ai Kanun mbeti i pashkruar, por veproi ndër shekuj si “Common law” anglez, deri sa u mblodh dhe u kodifikua prej Shtjefën Gjeçovit, në kapërcyell të shekujve XIX-XX.

Në kohën kur Gjeçovi punonte mbi materialet e mbledhura kanunore, Kanuni, së bashku me autorin që e kishte dhënë atë, ishin të shenjtëruar prej të gjithë shqiptarëve, pavarësisht nga besimi fetar i tyre. Në popull nuk mbeti i përfolur emri i Lekë Dukagjinit, përkundrazi, ai u heroizua. Fakti që një sundimtar ishte kthyer në një hero të vërtetë, popullor e kombëtar, mund të shpjegohet sipas një teorie që thotë se masat popullore (malësorët), duke i pranuar sundimtarët dhe kalorësit si heronj të tyre, ata vetë “identifikoheshin me vlerat e prijësit dhe të fisnikërisë ose, të paktën, sepse atyre u duhej ta strukturonin botën e tyre nëpër mjet modelesh që u jepte grupi sundues” (P.Burke:169).

Kanuni i Lekë Dukagjinit është një vepër unike me frymë humaniste e periudhës së Rilindjes Evropiane në gjuhën shqipe, e cila, megjithëse u përfol dhe vazhdon të përfillet edhe sot e kësaj dite, është vlerësuar nga studiues seriozë, vendas dhe të huaj, si një “vepër monumentale” (A.Budaçovi-Kryeziu:22), “kontribut në thesarin e kulturës botërore” (C. Von Schwerini Dritës 1939:502) dhe autori i saj, Lekë Dukagjini, është cilësuar “një personalitet imponues” (E.Durham:116) e “Hero Kombëtar” (J.Hahn:114) i popullit të vet. Shumë shkrimtarë dhe artistë i kanë kushtuar vepra, në mes të të cilëve Dritëro Agolli (“Mundja e Lekë Dukagjinit”, poezi, 1969), Henrik Lacaj (“Dy princa për një vashë”, dramë historike vënë në skenë me regjinë e vetë autorit dhe interpretuar nga grupi teatror i kinoteatrit “Rozafat” të Shkodrës më 1937, ku rolin e Lekë Dukagjinit e luante aktori Loro Kovaçi), arbëreshi Anton Santori (“Alessio Ducagini”, melodramë, shkruar midis viteve 1855-1860 dhe botuar më 1983), piktori Naxhi Bakalli (“Kuvendi i Dukagjinit”, tablo murale 4x3.2m në Muzeun Historik të Burrelit, 1986), piktori kosovar Engjëll Berisha (“Rrënjët e Dukagjinit”, vizatime 1950-1956), piktori Simon Rrota (“Lekë Dukagjini”, portret, koleksion privat në Shkodër), skulptori Sotir Kosta (“Lekë Dukagjini”, portret në bronz-GKA Tiranë dhe Muzeu Kombëtar i Skënderbeut në Krujë, 1982) etj.

Si apokrif i Lekë Dukagjinit ka mbetur portreti i i Simon Rrotës (1887-1961), i cili e paraqet autorin e Kanunit në pamje ballore, me një vështrim të mprehtë ku bashkohet zgjuarsia dhe urtësia, veshur më një jelek të kostumit tradicional të malësorëve të veriut, me shpatë në brez dhe me një dorëshkrim të Kanunit në dorën e majtë, që të sugjeron intelektualin humanist të shek.XV. Kur bëhet fjalë për fisnikun fiorentinas me “një personalitet të jashtëzakonshëm”, Lorenzo de’ Medici, me të cilin ne kemi dashur ta përafrojmë Lekë Dukagjinin që në fillim të këtij jetëshkrimi, shkruhet se “ishte një politikan gjenial, i cili mund të dallonte pushtetin e njëmendët nga shfaqjet e jashtme të tij. Frontespisi i librit të tij e tregon në rrugët e Firences, të

veshur si një qytetar i thjeshtë, të rrethuar prej vajzash që këndojnë baladat e tij... Në të vërtetë, Lorenzo-ja ishte një poet i mirë dhe përkrahësi më bujar i poetëve të tjerë si dhe i shkencëtarëve e filozofëve” (K.Clark:106). Kështu mund ta përfytyrojmë deri në një farë shkalle edhe Lekë Dukagjinin, poezitë e të cilit do të ishin sentencat e Kanunit . Nëse ky krahasim nuk do të shkonte, si çdo krahasim tjetër, së paku, Principata e Dukagjinëve mund të përqasej me oborret më të vogla të Italisë veriore në çerekun e fundit të shek.XV, të cilëve “Rilindja u detyrohet thujse po aq sa Firences” (K.Clark:107). Dhe Leka mund të përafrohej, ndoshta, me Dukën e Urbinos, Frederigo Montefeltro, i cili “nuk ishte vetëm një burrë jashtëzakonisht i kulturuar dhe i mençur, por edhe strategu i madh i kohës së vet, që diti të mbronte zotërimet e tij prej katilëve që e rrethonin. Ishte koleksionist i pasionuar librash dhe portretet e tij të çmuara e tregojnë duke lexuar një nga dorëshkrimet e tij. Është i veshur me parzmore dhe tërë pajimet luftarake... Pallatin e tij nisën ta ndërtonin si kështjellë mbi një shkëmb thujse të pakalueshëm dhe vetëm më pas, kur fituan siguri, lejuan t’i jepnin atij pamjen e butë dhe të stërholluar, që e bënë një nga monumentet më të bukura arkitektonike të botës” (K.Clark:107 ).

Ne sot nuk jemi në gjendje as të restaurojmë një kështjellë a pallat princëror të Lekë Dukagjinit, aq më pak, të mund ta vlerësojmë atë që nuk ekziston me superlativa: “më i bukuri në botë, në mesdhe apo rajon”, sepse në atë kohë “kështjella e qytete të lulëzuara (shqiptare)... me pallate e monumente... u zhdukën nga faqja e dheut ... mbetnë si hieje të bukurisë dhe shkëlqimit të vjetër” (F.S.Noli:591-592). Por Kanuni i Lekë Dukagjinit është vërtetë monumenti më i rëndësishëm i kulturës shqiptare gjatë periudhës së Rilindjes Evropiane, që ka gjalluar prej gjashtë shekujsh dhe ka luajtur një rol të jashtëzakonshëm në jetën e popullit, në gjuhën e të cilit është krijuar.

## **Kronologjia**

Shek.VII Përmenden për herë të parë “Dukagjinët e Arbërisë”. Disa mendojnë se mbiemri Dukagjin rrjedh nga emri i fshatit Dukagjin, diku në kufirin e rrethinave të Pukës me Mirditën, afër fshatit Dardhë, ku kanë qenë të vendosur fillimisht të parët e Principatës së Dukagjinëve.

1202-4 Dukagjinët pushtuan Zadrimën dhe u shtrinë shumë shpejt në Shqipërinë e veriut me kryeqendër Lezhën. Disa mendojnë se në këtë kohë Dukagjinët u shfaqën në trojet arbërore të ardhur nga Franca si kryqtarë dhe se mbiemri Dukagjin u formua nga përngjitja e titullit Dukë me emrin Gjini ose Duka i Gjinit, që do të thoshte Djali i Gjinit.

1356 Kur osmanët shkelin për herë të parë në Ballkan, Principata e Dukagjinëve është zgjeruar në Shqipërinë veri-lindore dhe ka një qendër të dytë në Fand, krahinë e Mirditës së sotme. Disa mendojnë se aso kohe Principata e Dukagjinëve përfaqësohej me dy degë.

1389 Beteja e Fushëkosovës. Thyhet nga osmanët koalicioni ballkanas, në të cilin bënte pjesë edhe Principata e Dukagjinëve, sadoqë ndër burime nuk përmendën.

1393 Dukagjinët ua dorëzojnë qytetin e Lezhës venedikasve, që të mos binte nën sundimin e osmanëve, duke ruajtur të drejtën e një të tretës së të ardhurave.

1406 Princi Pal Dukagjini (1384-1446), i përmendur për urtësi, vihet në krye të Principatës së Dukagjinëve me kryeqendër Ulpianën (qytet i themeluar prej tij), ku mbretëron së bashku me të vëllanë Nikollë Dukagjinin, i shquar për trimëri.

1410 lind në Ulpiana princi trashëgimtar i Pal Dukagjinit, Lekë Dukagjini, formimi kulturor i të cilit mendohet të jetë bërë në qendra të zhvilluara të kohës, si Shkodra, Ragusa, Venecia. Leka ka pasur edhe një vëlla, Palin, me zgjuarsin të jashtëzakonshme, por të verbër; një motër, Roza, me bukuri të rrallë e shumë krenare dhe, ndoshta, një tjetër me emrin Maria, që do të

bëhet gruaja e Gjon Muzakës së Beratit.

1432 Pal Dukagjini me të vëllanë, Nikollën, mbështetin së bashku me Topiajt Aranit Komnenin, vjehrrin e ardhshëm të Skënderbeut, në kryengritjen e tij të suksesshme kundër forcave osmane. Motra e Aranit Komnenit ka qenë gruaja e Pal Dukagjinit, e ëma e Lekës.

1444 Pal dhe Nikollë Dukagjini janë pjesëmarrës të Besëlidhjes së Skënderbeut në Lezhë. Ata mbështetin Lidhjen me 5 000 ushtarë nga 15 000 që kishte gjithsej Skënderbeu. Pali shoqëron Skënderbeun në Krujë.

1444 Beteja e Torvjollit ku marrin pjesë edhe trupat e Principatës së Dukagjinëve nën komandën e Tanush Topisë. Pali, së bashku me princër të tjerë, do të presë në Krujë Skënderbeun për ta përshëndetur për fitoren.

1445 Në dasmën e Mamicës, së motrës së Skënderbeut në Muzakinë, shfaqet për herë të parë princi Lekë Dukagjini. Dueli i tij me Lekë Zakarinë për dorën e princeshës së bukur Jerina Dushmani.

1446 Vdes Pal Dukagjini. Vendin e tij në krye të Principatës së Dukagjinëve e zë i biri, Lekë Dukagjini.

1447 Vriten në pusi Lekë Zakaria së bashku me Bozhdar Çërnoviçin dhe për këtë përflitet Lekë Dukagjini.

1447 Nikollë Dukagjini, i nxitur nga njerëzit e Skënderbeut, pushton përkohësisht Shatin, ndërkohë që Dejën e kanë marrë venedikasit. Skënderbeu i shpall luftë Venedikut.

1447 Lekë Dukagjini martohet me Teodorën, motrën më të vogël të Gjon Muzakës së Beratit. Nuk patën fëmijë. Dukagjinët që do të përmenden pas Lekë Dukagjinit në Itali apo në shërbim të Perandorisë Osmane, rrjedhin nga familje të adaptuara prej Pal Dukagjinit ose prej Lekës.

1447-8 Skënderbeu rrethon Dejën, Shkodrën dhe Durrësin, qytete në zotërim të venedikasve. Përkrah Skënderbeut është Nikollë Dukagjini.

1448 Paqja e Skëndebeut me Venedikasit. Lekë Dukagjini nuk merr pjesë.

1451 Martesa e Skënderbeut. Lekë Dukagjini nuk merr pjesë.

1451-2 Komploti i Krrabës kundër Skënderbeut. Përflitet Lekë Dukagjini.

1452 Pajtimi i parë i Lekë Dukagjinit me Skënderbeun në Durrës.

1454 Breksamus, diplomat i Lekë Dukagjinit, përfaqëson Skënderbeun te mbreti i Napolit. Pensioni 300 dukatësh për Lekën prej mbretit Alfons.

1458 Bie Prizreni, qendra më e zhvilluar tregtare e kulturore e Principatës së Dukagjinëve, ndërkohë që kryeqyteti, Ulpiana, duhet menduar i shkatërruar nga themelet para Prizrenit.

1458 Lekë Dukagjini pushton kështjellën e Shatit që ishte në zotërim të venedikasve. Skënderbeu ndërhyr me trupat e tij dhe ua kthen venedikasve.

1458-81 Lekë Dukagjini ndërton disa kështjella në thellësi të trojeve të principatës së vet, forcon pushtetin vendor të malësorëve, shtetas të tij, që jetonin brez pas brezi në gjendje të lirë dhe institucionalizon përmes praktikave gjyqësore një sistem juridiko-popullor, që do të trashëgohet përmes fjalëve të urta të thëna nga ai, si një vepër fundamentale e kulturës humaniste shqiptare. Kjo vepër, e ruajtur në një shqipe kaq të bukur, që u mblodh nga Shtjefën Gjeçovi në kapërcyellin e shek.XIX-XX, është Kanuni i Lekë Dukagjinit .

1461 Përflitet Lekë Dukagjini se u është drejtuar turqve për aleancë. Papa Piu II e kërcënon me çkishërim.

1463 Papa Piu II ndërhyr për pajtimin e Lekë Dukagjinit me Skënderbeun.

1463 Pajtimi i dytë me Skënderbeun. Leka bashkohet me Lidhjen e Skënderbeut, Venedikun dhe Ivan Cernoviçin e Malit të Zi.

1465 në betejën e Sfetigradit Lekë Dukagjini shpëton prej vdekjes Skënderbeun.

1466 Leka dhe Nikel Moneta komandojnë 13 mijë forca shqiptare përkrah Skënderbeut kundër Ballaban Pashës.

1468 në Shkodër thyhen trupat osmane prej ushtrisë shqiptare pa pjesëmarrjen e Skënderbeut. Mendohet se kjo fitore është arritur nën drejtimin e Lekë Dukagjinit.

1468 Vdes Skënderbeu. Lekë Dukagjini është ndër kryetrimat shqiptarë që iu ndodh pranë deri në çastet e fundit të jetës.

1477 Leka në mbrojtje të Krujës, ku duhet të ketë mbetur i plagosur, pasi u përfol se mbet i vrarë.

1479 Venecianët nënshkruajnë pushtimin e Shqipërisë prej turqve, por Lekë Dukagjini vazhdon rezistencën kështjellave që kishte ngritur thellësive të maleve të principatës së tij.

1481 Lekë Dukagjini përmendet për herë të fundit në dokumentet e kohës, duke kaluar nga Ragusa për në principatën e tij.

1481 mendohet vdekja e Lekë Dukagjinit, pinjulli më i fundit i Principatës së Dukagjinëve. Asnjë dokument nuk flet për vendvarrimin e tij. Gojëdhëna thotë se iku duke bekuar lirinë e viseve shqiptare dhe duke mallkuar robërimin e tyre, derisa të zotët të kthehen në trojet e veta. Kjo profeci e Lekë Dukagjinit, materializuar në Kanunin që mban emrin e tij, ka vepruar mrekullisht ndër banorët e Principatës së Dukagjinëve, të cilët kanë ruajtur gjuhën e tyre shqipe, traditat e të parëve, besimin fetar të kishës perëndimore (me disa përjashtime) dhe lirinë për t'u vetadministruar (relativisht) deri në ditët e sotme.

### ***Përmbledhje***

*Kanuni i Lekë Dukagjinit është një vepër unike me frymë humaniste e periudhës së Rilindjes Evropiane në gjuhën shqipe, e cila, megjithëse u përfol dhe vazhdon të përflitet edhe sot e kësaj dite, është vlerësuar nga studiues seriozë, vendas dhe të huaj, si një “vepër monumentale” (A.Buda), “kontribut në thesarin e kulturës botërore” (Schwerin) dhe autori i saj, Lekë Dukagjini, është cilësuar “një personalitet imponues” (Durham) e “Hero Kombëtar” (Hahn) i popullit të vet.*

Burimi: <http://www.lezha.net>



## **LEKË DUKAGJINI** (1410-1481)

Lekë Dukagjini is a quite complex historical figure. Furthermore, this figure has also taken dimension of a myth, if the term is accepted when our National Hero Gjergj Kastrioti-Scanderbeg is regarded.

Lekë Dukagjini (1410-1481) was contemporary with Gjergj Kastrioti (1405-1468). History has known both of them as hereditary princes, who were heightened when they took reins of their respective homonymous princedoms: Leka - the Dukagjini's, when his father, Pal Dukagjini died, (1446) and Gjergj - the Kastrioti's, eight years after his father's, Gjon Kastrioti, death (1443). Dukagjini's Princedom, with Lezha as its own capital city, included Zadrima, the areas in north and northeast of Shkodra and was extended in remote areas of present Serbia, having Ulpiana, near Prizren, as a second capital city. On the other hand, Kastrioti's Princedom, with Kruja as its capital, included Mat and Dibra region, reaching Rodon Castle on the Adriatic coast. Since before coronation Lekë Dukagjini had gained a comprehensive education under the spirit of European Renaissance in cities like Venice, Ragusa or Shkodra; meanwhile Scanderbeg had achieved a fast and splendid military career in the Sultan's court of Istanbul. Leading the Lezha League (founded in Lezha in 1444) Scanderbeg saw Leka (initially his father Pal Dukagjini) beside him. They fought side by side (sometimes they opposed each other) until Scanderbeg died (1468). Lekë Dukagjini continued his deed leading Albanians in most difficult period of their anti-ottoman resistance, till the end of his life (1481).

Chroniclers and historians, beginning from contemporary Tivarasi/ Biemi, Frëngu, Barleti e Muzaka, up to Gegaj and Noli of 20-th Century, when enlightening the deeds of Gjergj Kastrioti, have rightly mentioned Lekë Dukagjini and other princes of that time. But we cannot say that they are right when groundlessly defamed Lekë Dukagjini, only because were enchanted by the by the main figure, Scanderbeg. Those anonymous, authors of myths have been more balanced. They identified Scanderbeg with a dragon-prince that, dared to fight and always to win against the monster, while they depicted Lekë Dukagjini as angel-prince, who, with courage and wisdom safeguards the continuity of Albanian cause.

Lekë Dukagjini was the most powerful Albanian prince after Scanderbeg. That is why his name became objective of intrigues by Venetian policy (and history) until La Signoria felt the risk from High Gate coming to the doorstep and really joined its forces with the Albanian resistance, declaring war to Ottoman Empire (1463). After that the Venetians ceased defaming Lekë Dukagjini. Its historians wrote for some deeds of Lekë Dukagjini, beside Scanderbeg until his death (1468) and later leading the Albanian troops beside Venetian forces until the sign of peace by Signoria and High Gate (1479). Afterwards they kept silence. Legend informs us that Lekë Dukagjini continued the resistance leading brave people of Princedom until his death.

The historians have defamed the name of Leke Dukagjin since the beginning, looking at him an antagonist personality to Scanderbeg, in order to make their stories about Scanderbeg, who was the only Albanian Hero, who Europe knew in the successful battles of Albanians against

Ottoman invasion, more intriguing; but also because these historians refuse to blame Western Europe for not organizing an anti-Ottoman coalition in the Balkans. They didn't dare to judge especially the Republic of Venice, which not only didn't stand allied to the Albanians when they were confronting an whole empire which was threatening Europe, but made use of Albanian resistance for its commercial interests, intriguing to divide Albanian princes, making them confront each other with arms, or, when this was not possible, declaring them enemies of Venice and even of Christianity. Lekë Dukagjini was the most powerful and authoritative prince, second only to Scanderbeg; that is why he became objective of intrigues by the Venitian policy (and historians), until Signoria felt the Ottoman threat coming to its gate and joined forces with the Albanian resistance, declaring war to Instambul (1463). After that year the Venitian defamation towards Lekë Dukagjini was ceased. In the meantime historians described some deeds of Lekë Dukagjini beside Scanderbeg until Scanderbeg died (1468) and later leading Albanian troops in battles side by side with Venitian forces, until Venice made peace with High Gate (1479). Afterwards historians were silent. The legends inform us that Lekë Dukagjini continued his resistance until his death.

But defamation towards Lekë Dukagjini's name has continued even after his death, as the resistance in his Princedom and more extensively continued. The defamation after death has to do with his work Kanun, that Lekë Dukagjini left as inheritance to his subordinates, Albanians. The essence of Kanun of Lekë Dukagjini are his sentences kept and enriched generation after generation for nearly six centuries. This Homeric phenomenon has raised his name to a legend, turned it in a genuine myth, to a degree that make difficult for scholars to accept it as a historical reality. That explains why some of them have continued to defame Lekë Dukagjini's name and his Kanun, as happened to Homer and his Iliad and Odyssey. (For similarity: even to Lekë Dukagjini was invented a blind brother). But the time and circumstances when the sentences of Kanun were conceived can be enlightened analysing documented biographical facts for Lekë Dukagjini.

By the end of 50-ies of 15-th century, Dukagjini Princedom had not any more any of its developed centres: Lezha was surrendered to Venetians (1393), Ulpiana, the capital of Princedom was destroyed to the soil by the Turks, since before Prizren, a developed centre of Princedom, was surrendered to them (1458). Under those circumstances Lekë Dukagjini seized the fortress of Shati in Zadrime, intending to have it as his princely residence, but he was attacked by Skanderbeg, who handed it back to Venetians. Without a princely residence and, for some time, being amidst three fires (Turks, Venetians, Skanderbeg) Lekë Dukagjini found shelter in the hinterland of Highlands of his Princedom, where he constructed fortresses and castles together with the free inhabitants of those areas, who warmly welcomed and respected their overlord of Dukagjini Family, his lady, Teodora of Muzakaj from Berat and all his court. With highlanders of Princedom, well-known for their bravery, Leka, not only rebuilt his castle-towns, but to ensure to himself a permanent source for a sufficient army, which played an important role within framework of Lezha League Army under Skanderbeg in command and even later. In exchange Lekë Dukagjini guaranteed to the highlanders of the Princedom and to everyone who, especially after the death of Scanderbeg, joined him for procuring a defence to himself, freedom within their tribal organisation, which he, under the circumstances, raised to the institutional level by reorganizing the Councils of Elders on village and region basis. Kanuni got conceived during this period (1458-1481), when he led all the popular assemblies and Councils of Elders and was inherited generation after generation as a practice of judgement and, using sentences formulated by him or restated case



by case, as juridical sentences. Kanun, remained unwritten, but was acting in centuries as English "Common Law" acted, until was gathered and codified by Shtjefën Gjeçovi during replacement of 19-th with the 20-th century.

When Gjeçovi was working on the gathered canon material, Kanuni, as its author were sanctified by all the Albanians, regardless their religion. The name of Lekë Dukagjini was not defame by the people; on the contrary, it was hightened to a hero's level. The fact that a ruler turned to become a real, popular and national hero, could be explained by the theory which sustains that common people, accepting their rulers or knights as their heroes, "identified themselves with values of the leader and of the nobility, or, at least, because they needed to structure their world through models offered by the ruling group" (P. Burke: 169)

Kanuni of Lekë Dukagjini is an unique work in Albanian with the humanist spirit of European Renaissance period, which, despite the fact that was and still is defamed, remains valuated highly by serious scholars, both Albanian and foreign as an "monumental work" (A. Buda/Gjeçovi-Kryeziu: 22), "contribution in the treasure of world culture" (C. Von Scherwin/Hylli i Dritës 1929: 502) and its author, Lekë Dukagjini is qualified a "imposing personality" (Edith Durham: 116 and "National Hero" of its people. (J. Hahn: 114) A lot of writers and artists dedicated their works to him; among them the novelist and poet Ditëro Agolli ("Wife, for you I fought with Lekë Dukagjini", poetry), the Arbëresh dramatist Anton Santori ("Alessio Ducagini", melodrama, written between 1855-1860, published in 1983), the painter Naxhi Bakalli ("Kuvendi i Dukagjinit", tablo on the wall 4x3,2m in Burrel Historicaly Museum), the painter of Kosovo Engjëll Berisha ("Rrënjët e Dukagjinit", vizatime 1950-1956), the painter Simon Rrota (Lekë Dukagjini, portrait-Art Gallery, Shkodër), the sculptor Sotir Kosta ("Lekë Dukagjini", portrait in bronze in National Museum of Scanderbeg, Kruja, 1982) ect.

As apocrypha of Lekë Dukagjini is accepted the portrait of Simon Rrota (1887-1961), which introduce the author of Kanun in frontal view, having a sharp look, in which are joined together intelligence and wisdom, wearing the traditional waistcoat of costume of Albanian highlanders and a sword, holding a manuscript of Kanun in his left hand, which reminds the humanist intellectual of 15-th century. "An extraordinary personality", Lorenzo de Medici, with whom we wanted to compare Lekë Dukagjini since the beginning of this biography, was mentioned as "a genial politician, who could see the difference between the genuine power and its appearance". In the cover of his book he is depicted in the streets of Florence dressed as an ordinary citizen, encircled by girls singing his ballads... Lorenzo was really a good poet and the most generous patron of poets, scientists, and philosophers" (K, Clark: 106). To some extent, we can imagine like that even Lekë Dukagjini, whose poetry would be his sentences of Kanun. If this comparison, as every other comparison, would not be accepted, we, at least, can compare the Dukagjini Princedom with the small courts of Northern Italy in the last quarter of the 15-th century, to whom "the Renaissance owes nearly as much as Florence" (K. Clark: 107). In this case Leka could be compared with Duke of Urbino, Frederigo Montefeltro, who "was not only a man of extraordinarily learning and cleverness, but also the greatest strategist of his time, who managed to defend his possessions from surrounding criminals. He was a passionate collector of books and, in his valuable portraits, he is depicted reading one of his manuscripts. He is wearing armor and other military equipment... His palace was initially being built as an fortress on a insurmountable rock and only later, after having procured safety, was given this soft and refined look, which made of it one of most beautiful architectonic monuments in the world" (K.Clark: 107).

We are able nowadays to restore neither a castle nor a princely palace of Leka Dukagjini; far

less we can evaluate what does not exist with superlatives:” the most beautiful in the world, in Mediterranean, or in the region”, because by that time " Albania was cancelled from the list of independent countries... every link with Europe was interrupted. Castles and flourishing cities... with palaces and monuments... were disappeared from the earth... remained as shadows of the ancient splendour. (F.S.Noli: 591-592). But Kanuni of Lekë Dukagjini is really the most important monument of Albanian culture during period of European Renaissance, which has lived for 6 centuries, playing such a extraordinary role in the life of the nation, of whose language is written.

Source: <http://www.lezha.net>

